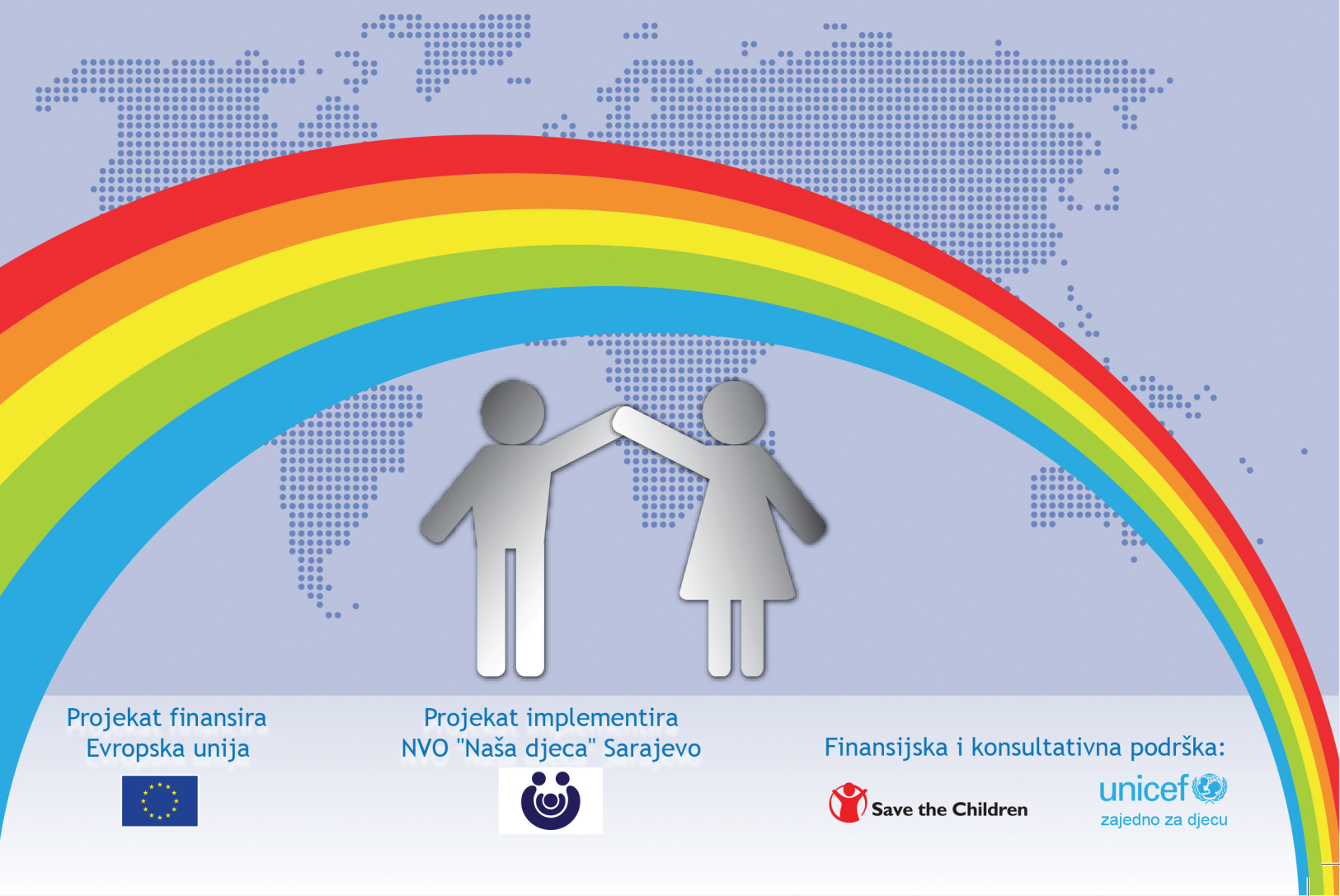

Program Evropske unije - Instrument za prepristupnu pomoć za Bosnu i Hercegovinu
Projekat "Podrška tematskim mrežama nevladinih organizacija" za Bosnu i Hercegovinu

Izveštaj o implementaciji preporuka UN Komiteta za prava djeteta za
Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi
na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju

Projekat finansira
Evropska unija

Projekat implementira
NVO "Naša djeca" Sarajevo

Finansijska i konsultativna podrška:

unicef
zajedno za djecu

**Izvještaj o implementaciji preporuka UN Komiteta za prava djeteta za
Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi
na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju**

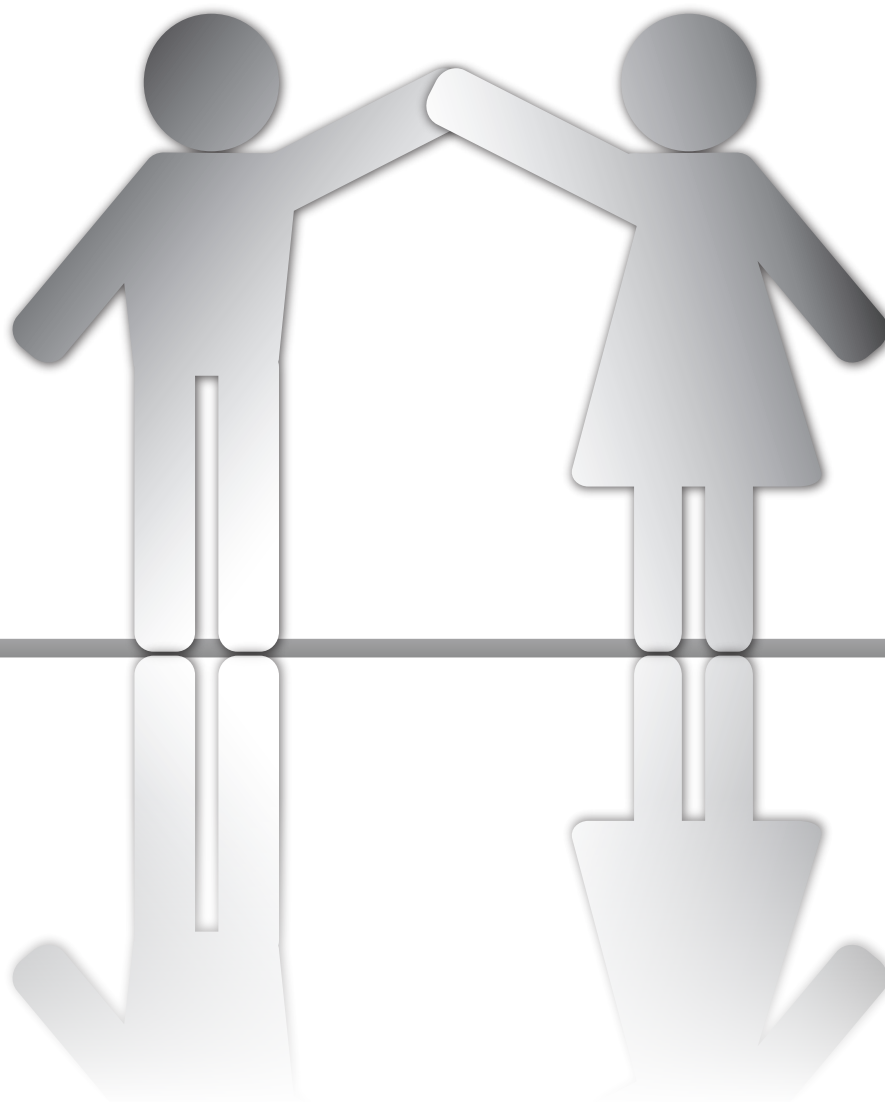
Sarajevo, juni 2012.

Dizajn & DTP: Aida Filipović

Sadržaj

Uvod	5
Podaci	9
Opće mjere za provođenje	13
Sprečavanje prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije	27
Zabrana prodaje djece, dječije pornografije i dječije prostitucije i pitanja u vezi s njima	37
Zaštita prava djece žrtava	43
Međunarodna pomoć i saradnja	53
Druge zakonske odredbe	57
Nastavak rada i širenje znanja	61
Zaključak	63
Anex I - Preporuke Komiteta za prava djeteta	65

Uvod

Od kada su dostavljene preporuke UN Komiteta za prava djeteta država nije ponudila organizirani monitoring implementacije preporuka. Nezavisni monitoring organiziran je u sklopu aktivnosti neformalne koalicije NVO “Snažniji glas za djecu”, koji se provodio u partnerstvu deset nevladinih organizacija i u sklopu aktivnosti projekta “Snažniji glas za djecu”, koji su podržale Evropska unija, Save the Children i UNICEF. Nevladine organizacije koje su učestvovala u ovom procesu bile su: Naša djeca - Sarajevo, Zdravo da ste - Banja Luka, Udruženje za pomoć mentalno nedovoljno razvijenih lica - Banja Luka, Budimo aktivni - Sarajevo, Naša djeca - Zenica, Zemlja djece - Tuzla, Step by Step - Sarajevo, Centar za prava djeteta - Konjic, Svjetionik - Prijedor i Sunce nam je zajedničko - Trebinje. Prikupljeni podaci prikazani su paralelno s preporukama UN Komiteta za prava djeteta i predstavljaju rezultat ovih aktivnosti na praćenju stanja prava djece u Bosni i Hercegovini.

UN Komitet za prava djeteta razmatrao je inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine na 1554. sjednici, održanoj 16. septembra 2010. godine, i usvojio na 1583. sjednici, održanoj 1. oktobra 2010. godine, zaključna razmatranja koja su dostavljena Bosni i Hercegovini.

U odgovorima na državni i alternativni izvještaj, koji su predstavili stanje u zemlji u vezi s ovim protokolom, Komitet je pozdravio podnošenje inicijalnog izvještaja i različite mjere u područjima relevantnim za provođenje Fakultativnog protokola, a posebno:

(a) povlačenje rezerve države članice koju je dala prema Članu 9, stav 1. Konvencije;

(b) usvajanje trećeg državnog Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija u Bosni i Hercegovini 2008-2012;

(c) usvajanje Akcionog plana za unapređenje sistema zaštite na području dječije pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece putem interneta i komunikacijskih tehnologija u Bosni i Hercegovini 2010-2012 i

(d) usvajanje Državne strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010.

Osim toga Komitet pozdravlja pristupanje ili ratifikaciju sljedećih međunarodnih ili regionalnih dokumenata:

(a) Međunarodne konvencije o pravima lica s invaliditetom i njezinog Fakultativnog protokola (12. mart 2010. godine) i

(b) Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, Konvencije o kibernetičkom kriminalu i njezinog Dodatnog protokola i Konvencije protiv trgovine ljudima Vijeća Evrope (25. april 2005. godine, 19. maj 2006. godine, odnosno 11. januar 2008. godine).

I pored do sada najvećeg zastoja koji se desio u Bosni i Hercegovini na političkom planu do izbora, održanih 3. 10. 2010. godine, i nakon njih (do konstituiranja vlasti na nivou Bosne i Hercegovine došlo je tek početkom 2012. godine), događale su se i određene pozitivne promjene na općem planu kada su u pitanju djeca, kao i u oblastima koje tretiraju Fakultativni protokoli uz Konvenciju o pravima djeteta. Navest ćemo neke primjere napretka u tom periodu.

• Prema izvještaju Državnog sekretarijata Sjedinjenih Američkih Država o stanju trgovine ljudima Bosna i Hercegovina prešla je

u I (prvu) kategoriju zemalja koje uspješno provode anti-trafficking aktivnosti. Kancelarija državnog koordinatora u saradnji s nadležnim ministarstvima i agencijama Bosne i Hercegovine, entiteta i Brčko Distrikta preduzimali su potrebne aktivnosti uz izdašnu podršku međunarodnih organizacija.

- Sredinom jula 2011. godine Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Revidirani Akcioni plan za djecu BiH 2011-2014. godine. Predstavnici mreže nevladinih organizacija “Snažniji glas za djecu” imali su priliku u periodu prednacrti i nacrti ovog dokumenta da učestvuju u javnoj raspravi i daju svoj doprinos u nastajanju ovog dokumenta.

- Izrađena je, ali još nije proceduralno usvojena, Strategija za borbu protiv nasilja nad djecom u Bosni i Hercegovini 2011-2014. godine, a monitoring u sjeni Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom vodit će nevladine organizacije “Vesta” i “Zemlja djece” iz Tuzle, članice mreže “Snažniji glas za djecu”.

- U oblasti maloljetničkog pravosuđa izrađena je Strategija “Djeca u sukobu sa zakonom u BiH 2011-2014. godine”, ali još nije usvojena.

- Završena je Javna rasprava za izmjene i dopune Etičkog kodeksa za istraživanja s djecom i o djeci u Bosni i Hercegovini koju su u partnerstvu realizirali Save the Children Norway, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, UNICEF, nadležna ministarstva u okviru Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i entiteta, NVO “Vesta”, “Zemlja djece” Tuzla i ostale NVO članice mreže “Snažniji glas za djecu”.

- Također, u Republici Srpskoj usvojen je Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i ma-

loljetnicima u krivičnom postupku, koji je usklađen s međunarodnim standardima, a od januara 2011. godine otpočela je njegova primjena. Na devet lokacija usvojeni su općinski akcioni planovi s fokusom na odvratanje od nasilja i sprečavanje nasilja, a u devet policijskih stanica urađene su prilagođene prostorije za djecu u sukobu sa zakonom.

- U Federaciji Bosne i Hercegovine usvojen je Zakon o izvršenju krivičnih sankcija. Zakonski okvir za provedbu krivičnih sankcija postoji od ranije na nivou države i Republike Srpske, ali nije ujednačen. Zakon o djeci u sukobu sa zakonom nije usvojen u Federaciji Bosne i Hercegovine, ali je opremljeno devet prostorija za razgovor s djecom i devet općinskih Akcionih planova za borbu protiv delinkvencije i nasilja.

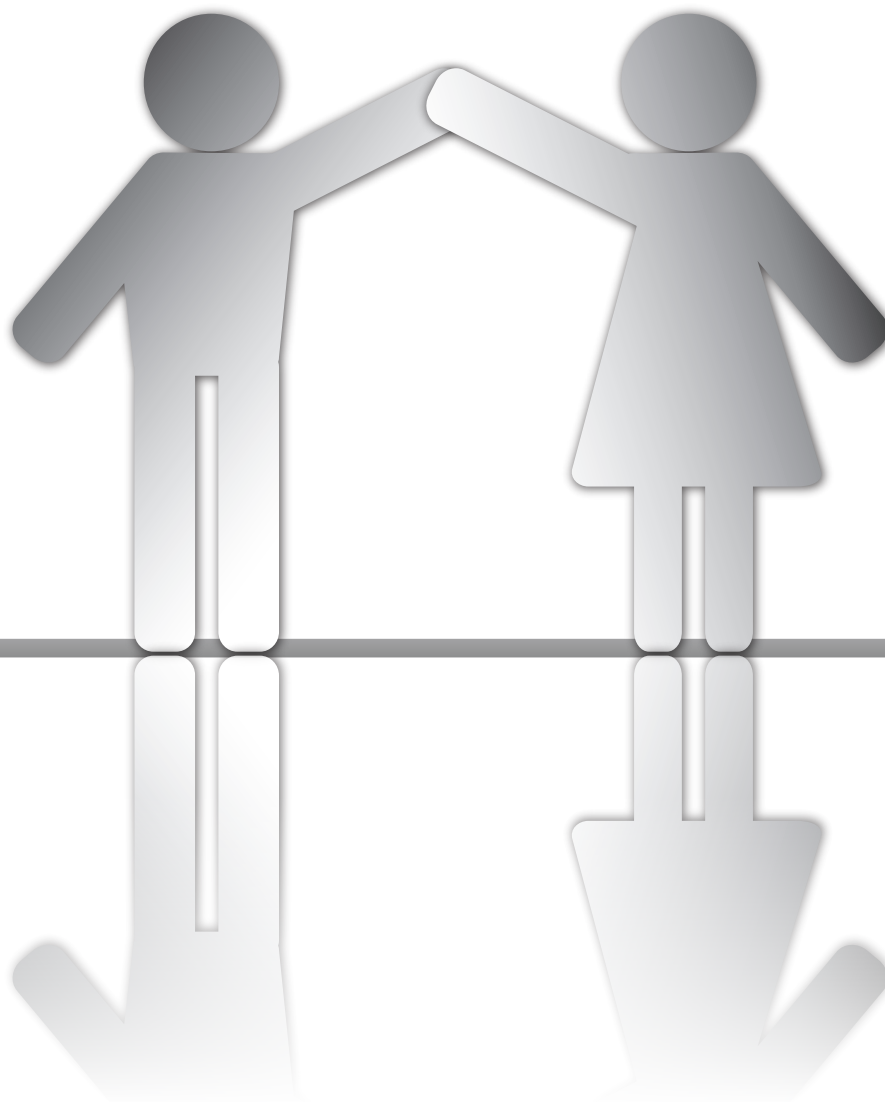
- U borbi protiv konzumiranja narkotika postignuti su određeni pozitivni pomaci. Agencije koje su zadužene za borbu protiv droge poboljšale su saradnju sa zemljama regije, a Bosna i Hercegovina redovno podnosi izvještaje Međunarodnom odboru za kontrolu narkotika.

- Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine usvojio je Budžet institucija Bosne i Hercegovine i međunarodne obaveze za 2012. godinu. Istovremeno su usvojeni i amandmani vladajuće političke partije iz Republike Srpske na prijedlog budžeta kojima se, između ostalog, predviđa da nema prijema novih zaposlenika u institucijama Bosne i Hercegovine u ovoj godini, kao ni u tri naredne godine, povećanje budžeta Ministarstva odbrane za milion KM, kao i Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) za 300.000 KM za njezine aktivnosti.

UVOD

Ovako restriktivan budžet onemogućava realizaciju Preporuka Komiteta za prava djeteta, kadrovsko jačanje i tehničku opremljenost Vijeća za djecu Bosne i Hercegovine, kao i drugih novoformiranih agencija i institucija važnih za ostvarivanje prava djeteta (kao što su Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Agencija za Evropske integracije; također, onemogućeno je pokretanje preventivnih i drugih projekata za djecu i učešće djece u međunarodnim projektima u kojima bi predstavljali Bosnu i Hercegovinu ili bili domaćini djeci iz regije ili Evrope itd.).

Podaci

Komitet konstatira da su Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i državni koordinator za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne migracije prikupili određene podatke o djeci žrtvama trgovine ljudima te da Ministarstvo planira uspostaviti bazu podataka za praćenje provođenja Konvencije i njezinog Fakultativnog protokola. Komitet je ipak i dalje zabrinut da se podaci ne prikupljaju sistematično o svim krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola u oba entiteta države članice, kao ni u Brčko Distriktu, te da je ograničen kapacitet države članice, uključujući i Agenciju za statistiku Bosne i Hercegovine, za prikupljanje podataka o djeci uopćeno, a posebno o usvajanju djece.

U izvještajnom periodu postignut je određeni napredak u borbi protiv trgovine ljudima. Donesen je i provodi se Akcioni plan o borbi protiv trgovine ljudima, a Okvirni krivični zakon koji se odnosi na trgovinu ljudima potpuno je u skladu s međunarodnim standardima. Državna Agencija za istrage i zaštitu vodi bazu podataka o počiniteljima kaznenih djela. Operativna saradnja između agencija i dalje se odvija u pojedinačnim slučajevima, nema kontinuirane razmjene podataka i sinergije u djelovanju specijaliziranih agencija, što bi doprinijelo boljoj efikasnosti u radu, boljoj zaštiti djece i odvratanju od činjenja takvih djela. Akcioni plan 2008-2012. godine sadrži niz ciljeva u oblastima podrške, prevencije, zaštite žrtava i žrtava svjedoka te kaznenog gonjenja. Značajna pažnja posvećena je radnoj eksploataciji djece. Predviđa se kreiranje preventivnih programa za uključivanje marginaliziranih grupa u obrazovni sistem uz pružanje potrebnih socijalnih usluga u okviru dnevnih centara za aktivnosti s djecom koja rade na ulici. Problem uvijek predstav-

ljaju limitirajući materijalni resursi za realizaciju akcionih planova i strategija.

Komitet državi članici preporučuje da dalje razvija i centralizira svoje mehanizme za sistematično prikupljanje podataka u svim područjima koja se tiču provođenja Fakultativnog protokola, uključujući uspostavu baza podataka u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice za praćenje provođenja Konvencije i Fakultativnog protokola. Komitet državi članici preporučuje da napravi koordinirani sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka - razvrstanih, između ostalog, po dobi, spolu, geografskom položaju i društveno-ekonomskom položaju - koji obuhvataju sve osobe mlađe od 18 godina. Osim toga, Komitet ponavlja svoju preporuku da država članica provede popis stanovništva.

Državni zakon o popisu stanovništva usvojen je u augustu 2011. godine, a već od početka 2011. godine uz podršku UNICEF-a BiH i u saradnji s Agencijom za statistiku Bosne i Hercegovine provodi se edukacija o evropskom sistemu integrirane statistike u oblasti socijalne zaštite (ESSPROS). S različitim strukturama entitetske i općinske administracije provedene su edukacije o korištenju baze podataka UNESKO/OECD/EUROSTAT, što je doprinijelo uvećanju sposobnosti za provođenje aktivnosti praćenja kvalitativnih i kvantitativnih instrumenata i evaluacije stanja u oblasti problematike djece i Fakultativnih protokola.

Strategijom nadzora nad opojnim drogama i Akcionim planom protiv zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini 2009-2013. godine predviđeno je osnivanje tijela za koordinaciju provođenja Strategije - Državni ured za droge, međutim, to tijelo nije formirano.

Iz Informacije o provođenju Akcionog plana borbe protiv zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini 2009-2013. godine vidljivo je da 37 vladinih ministarstava, agencija i službi nije dostavilo izvještaj o preduzetim mjerama i aktivnostima u okviru svojih nadležnosti. Ovo je važno jer su maloljetni ovisnici rizična grupa koja je izložena opasnostima koje su definirane u okviru ovog protokola.

Na traženje podataka za potrebe ovog izvještaja u oblasti narkomanije odgovor je dostavilo samo pet institucija.¹

Bosna i Hercegovina redovno podnosi izvještaje Međunarodnom odboru za kontrolu narkotika, a postojeće agencije na nivou Bosne i Hercegovine poboljšale su saradnju sa zemljama u regiji, što je omogućilo brži protok informacija i što će, nadamo se, doprinijeti efikasnijem radu agencija.

Prema procjeni Policijske komisije Evropske unije u Bosni i Hercegovini preko 100.000 mladih u Bosni i Hercegovini korisnici su ili se bave preprodajom droge, preko 300 ovisnika na metadonskom je programu odvikavanja u terapijskim zajednicama, a oko 800 njih liječi se u medicinskim ustanovama u Bosni i Hercegovini. Podaci govore da je u navedenoj populaciji oko 30 % maloljetnih osoba.² Baza podataka o počiniteljima kaznenih djela vezanih za zloupotrebu droga je poboljšana. Bazom se koriste Agencije za provođenje zakona na državnom nivou, kao i federalna uprava policije i kantoni. Republika Srpska nije povezana s bazom podataka. Ima svoje registre povezane s rehabilitacijskim centrima za odvikavanje od upotrebe droge. U pripremi ovog izvještaja poslali smo upit Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice da nas izvijesti je li uspostavljena baza podataka za djecu žrtve nasilja

i za djecu žrtve trgovine ljudima, kao i je li napravljen koordinirani sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka u skladu s evropskim standardima za svu djecu do 18 godina života i u okviru svih kategorija koje obuhvataju Fakultativni protokoli. Ujedno smo tražili da nas izvijeste o trendovima tih pojava u 2011. godini u odnosu na prethodne godine.

U dostavljenom odgovoru dobili smo informaciju da je Baza podataka za djecu žrtve trgovine ljudima iz Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice izmještena u Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, ali još uvijek nije operativna.

Nedovoljno pažnje posvećuje se razvoju adekvatnih sistema za prikupljanje podataka i formiranje baza podataka na svim nivoima koji se tiču ukupnog položaja djece s akcentom na posebno ugrožene grupe / slučajeve. Vrijedan je napor UNICEF-a BiH za uspostavljanjem organiziranog prikupljanja podataka od interesa za djecu i formiranjem baze podataka DevInfo na lokalnom nivou (2006-2011). U narednom periodu očekuje se uvezivanje ovih baza podataka kroz sistem statistike na entitetskom i državnom nivou. Pitanje centraliziranih baza podataka jeste pitanje od interesa za državu i potrebno ga je riješiti sistemski uz odgovarajuća zakonska rješenja u interesu zaštite djeteta.

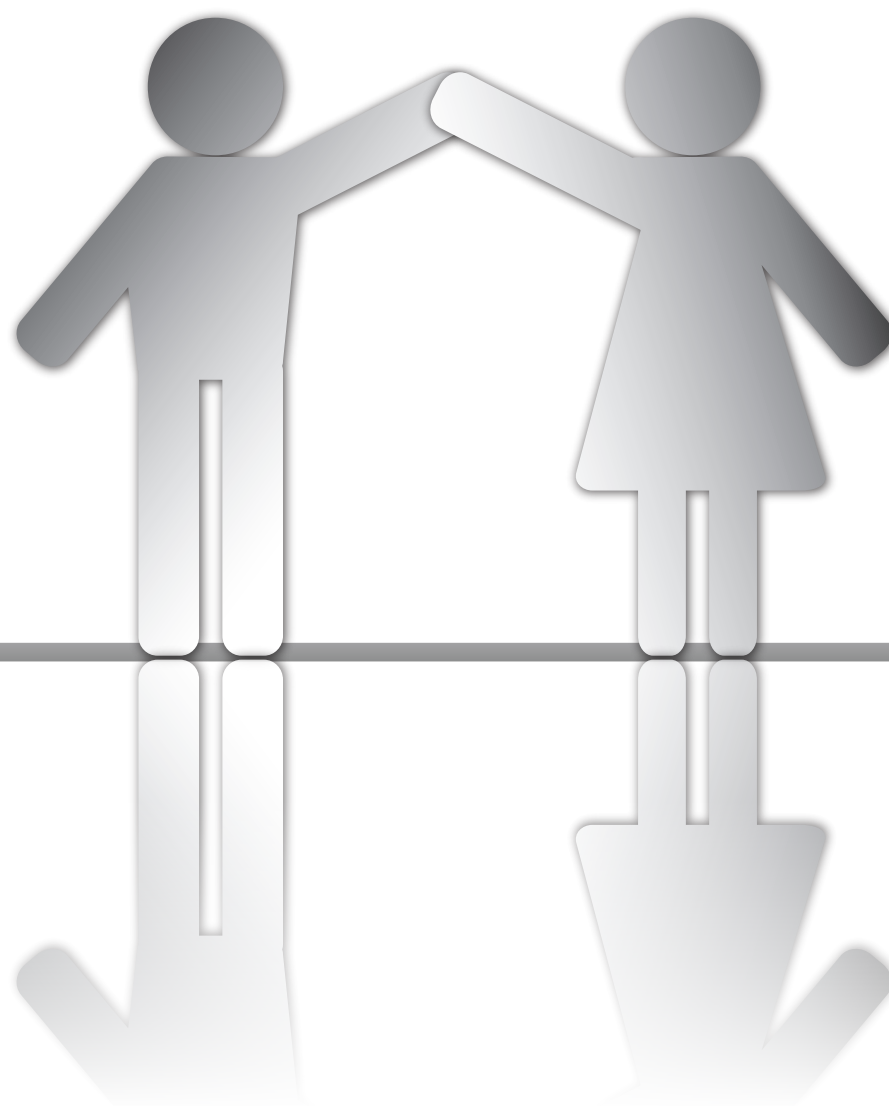
Prevenција nasilja nad djecom i zaštita djece od svih oblika seksualne eksploatacije jedna je od najvažnijih aktivnosti svake države i svakako bi trebala biti prioritet i u cilju sprečavanja seksualnog zlostavljanja djece. Zbog toga bi od velikog značaja bila uspostava registara osoba koji su osuđeni ili osumnjičeni za pedofiliju u Bosni i Hercegovini u cilju preveniranja kontroliranja nji-

¹ Državna agencija za istrage i zaštitu BiH, Agencija za lijekove i medicinska sredstva BiH, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Uprava za indirektno oporezivanje BiH i Ministarstvo pravde Federacije BiH.

² Radio Slobodna Evropa, Bosna i Hercegovina još nema ni Ured za suzbijanje droga, 12. maj 2012. godine.

PODACI

hova rada s djecom. Time bi bilo omogućeno kontinuirano praćenje karakteristika seksualnog zlostavljanja, a na osnovu toga izrada preventivnih programa.

Opće mjere za provođenje

Zakonodavstvo i državni plan djelovanja

Komiteta podsjeća da država članica svojim zakonodavstvom mora ispuniti obavezu u vezi s prodajom djece, koncept koji nije identičan trgovini ljudima, kako bi se na odgovarajući način provele odredbe sadržane u Fakultativnom protokolu.

Komiteta preporučuje da država članica izradi državni plan djelovanja usmjeren na rješavanje svih pitanja, posebno onih koja su obuhvaćena Fakultativnim protokolom, i da osigura odgovarajuće ljudske i finansijske resurse za njegovo provođenje. Pri tome država članica treba obratiti posebnu pažnju na primjenu svih odredaba Fakultativnog protokola, uzimajući u obzir Deklaraciju i Agendu za djelovanje i globalnu posvećenost koje su usvojene na prvom, drugom i trećem Svjetskom kongresu protiv komercijalnog seksualnog iskorištavanja djece, održanom u Stockholmu, Yokohami i Rio de Janeiru 1996, 2001. i 2008. godine.

Preporuka Komiteta za prava djeteta o formiranju državnog plana djelovanja konačno će obuhvatati sve aktivnosti koje se tiču Fakultativnog protokola, može biti kompenzirana Akcionim planom za djecu Bosne i Hercegovine kojim su planirane sve aktivnosti koje se tiču Protokola, a da novoformirano Vijeće za djecu bude glavni animator za podsticanje provođenja planiranih aktivnosti i realizator monitoringa, zajedno s umreženim nevladinim organizacijama.

Međunarodni dokumenti koje je ratificirala Bosna i Hercegovina dio su pravnog sistema ove države, što podrazumijeva da su odredbe ovih dokumenata dio Ustava Bosne i Hercegovine, dio ustava entiteta i dio Statuta

Brčko Distrikta. U praksi to nije tako jer i sami zvaničnici državnih subjekata u Bosni i Hercegovini priznaju da Ustavi Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine nisu u skladu s odredbama međunarodnih dokumenata i ugovora koje je potpisala Bosna i Hercegovina. Ovo činjenično stanje istaknuto je i brojnim akcionim planovima i strategijama koje se direktno ili indirektno vezuju za prava djece i poštivanje tih prava, a koje su aktuelne u Bosni i Hercegovini. Ono što smatramo preprekom i ključnim problemom za potpuno poštivanje Konvencije o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini jeste:

1. dug proces od izrade politika do zakonskih rješenja koja će doprinijeti poštivanju prava djece u svim oblastima;
2. nepostojanje koordinacije svih aktera u sistemu države Bosne i Hercegovine koji su odgovorni za poštivanje prava djece;
3. nepoštivanje i nedovoljna primjena zakonskih rješenja u praksi;
4. nedostatak dječije participacije i participacije roditelja u kreiranju politika i izradi zakona.

• Dug proces od izrade politika do zakonskih rešenja koja će doprinijeti poštivanju prava djece u svim oblastima

Država Bosna i Hercegovina i njezini entiteti imaju definirane i usvojene politike u raznim oblastima, kao što su Populaciona politika, Politika u oblasti invalidnosti i dr. Kao primjer navodimo Politiku u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini koja je definirala nove pristupe u oblasti invalidnosti, tako da je definirala i nove pristupe za oko 7 % djece Bosne i Hercegovine, a to su djeca s različitim oblicima onesposobljenja. Ova djeca

kroz punu primjenu preporuka navedenih u politikama trebaju više podrške, posebno kroz sistem obrazovanja (inkluzivno obrazovanje), zdravstvenog i socijalnog osiguranja. Po usvajanju politika usvojene su entitetske strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom, zatim su usvojeni akcioni planovi i, na kraju, izmjene postojećih i usvajanje novih zakonskih rješenja. Od usvajanja Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (usvojenih na sjednici 8. 5. 2008. godine) do usvajanja Zakona o socijalnoj zaštiti u Republici Srpskoj (usvojenog u aprilu 2012. godine) prošle su četiri godine. Za to vrijeme djeci s posebnim potrebama bila su uskraćena mnoga prava. S obzirom na to da još nisu izrađeni podzakonski akti i da je za njihovo usvajanje ostavljen rok do kraja 2012. godine, što znači da je period od gotovo pet godina potreban za pravnu regulaciju i usaglašavanje nekog prava (ovdje se misli na prava djece s posebnim potrebama) te početak primjene toga prava. U životu djece s posebnim potrebama pet godina je dug period. Ovakav pristup približno je isti kada su u pitanju i druga dječija prava iz zdravstvene zaštite djece, obrazovanja, nasilja nad djecom i dr. Problem djece s posebnim potrebama podcrtavamo jer ona predstavljaju posebno ranjivu grupu koja je izložena rizicima od zloupotrebe do prodaje i seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, tj. pitanjima koja su regulirana Protokolom o prodaji djece, dječijoj prostituciji i pornografiji.

Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske dugi niz godina bio je primjer kršenja dječijih prava, posebno djece s posebnim potrebama. Ovim zakonom tuđa pomoć i njega za djecu s teškim psihofizičkim smetnjama iznosila je 41 KM na mjesečnom nivou, što

je bilo znatno niže nego u Federaciji Bosne i Hercegovine. Organizacije koje okupljaju roditelje djece s posebnim potrebama pokušavale su uspostaviti određeni oblik dijaloga s predstavnicima institucija Republike Srpske kako bi se ovaj Zakon izmijenio i usvojio novi kojim bi bio poboljšan položaj djece i omladine s teškim i težim psihofizičkim smetnjama. Jedna od aktivnosti koju je realiziralo Udruženje “Sunce nam je zajedničko” jeste i pisanje pisma Vladi Republike Srpske u cilju usvajanja novog Zakona o socijalnoj zaštiti. U aprilu 2012. godine usvojen je zakon kojim je poboljšana položaj djece i omladine s posebnim potrebama, gdje se tuđa pomoć i njega isplaćuje na osnovu prosječne plaće u Republici Srpskoj i iznosi 10 %, odnosno 20 % od prosječne plaće, a zavisi od težine onesposobljenja, čime je ovaj oblik pomoći ujednačen s istim kategorijama u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ovim zakonom u Republici Srpskoj definirana su i prava druge djece koja su u sistemu socijalne zaštite:

- djeca bez roditeljskog staranja,
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
- djeca žrtve nasilja,
- djeca žrtve trgovine djecom,
- djeca sa društveno neprihvatljivim ponašanjem i
- djeca izložena socijalno rizičnim ponašanjima.

Usvajanje ovoga zakona smatramo značajnim za poboljšanje sveukupnog položaja djece s bilo kojim rizikom u Republici Srpskoj. Ključno pitanje jeste buduća potpuna primjena ovoga zakona u praksi.

- **Nepostojanje koordinacije svih aktera u sistemu države Bosne i Hercegovine koji su odgovorni za poštivanje prava djece**

Složenost državnog sistema Bosne i Hercegovine, a posebno Federacije Bosne i Hercegovine, onemogućuje potpunu primjenu Konvencije o pravima djeteta u Bosni i Hercegovini zato što nema kohezije i koordinacije u izradi i donošenju zakonskih rješenja. Istovremeno je prisutna kolizija u pristupu interdisciplinarnim pitanjima koja nije samo posljedica složenosti države već i zakonskog definiranja jednog problema u različitim oblastima. Naprimjer, problem dječije prostitucije, pored zakonskih rješenja u krivičnom postupku, potrebno je definirati i zakonima o obrazovanju, socijalnoj zaštiti i zakonima o zdravstvenom osiguranju. U Bosni i Hercegovini, Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine imamo takvu situaciju da zakonska rješenja u socijalnoj zaštiti i obrazovanju na nivou jedne vlade nisu usklađena, a nekada jedno zakonsko rješenje isključuje drugo.

- **Nepoštivanje i nedovoljna primjena zakonskih rješenja u praksi**

Problem nepoštivanja i nedovoljne primjene zakonskih rješenja u praksi stalno je prisutan. Nedovoljna sredstva za punu primjenu određenih zakona najčešći su razlog što se zakonska rješenja ne implementiraju. Naprimjer, Zakon o obrazovanju kojim je definirano inkluzivno obrazovanje nije moguće implementirati zbog činjenice da većina škola u Bosni i Hercegovini nema zaposlene defektologe - logopede koji bi bili podrška nastavnom osoblju, uz obrazloženje škola da nemaju podzakonske okvire, kao ni finansijska sredstva da zaposle ova stručna lica. Na taj način ne poštuje se pravo djece

na obrazovanje. Slični primjeri su i kada se radi o djeci koja su bila žrtva trgovine ili dječije prostitucije jer u Bosni i Hercegovini nema dovoljno rehabilitacijskih centara u kojim bi ova djeca bila rehabilitirana i vraćena u normalne životne tokove. Angažiranje zdravstvenih radnika u školama kako bi radili na edukaciji djece u pogledu seksualnog odgoja nije sastavni dio obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, što ukazuje da mi nemamo sistem prevencije kada je u pitanju seksualno zlostavljanje djece od strane odraslih i međuvršnjačko zlostavljanje. Sve ovo govori da se zakonska rješenja donose zarad neke politike i alibija političkih subjekata da se nešto radi i preduzima u vezi s poštivanjem dječijih prava.

- **Nedostatak dječije participacije i participacije roditelja u kreiranju politika i izradi zakona**

Ono o čemu se dosta govori jeste učešće djece i njihovih roditelja u donošenju važnih odluka koje se odnose na poštivanje dječijih prava značajnih za kvalitet života djece u Bosni i Hercegovini. Nema dovoljno dječije participacije. Gotovo sve odluke donose se na osnovu rada i preporuka nekih radnih grupa koje su sastavljene od predstavnika institucija vlasti, a predstavnici onih na koje se zakonska rješenja odnose imaju mogućnost da na javnim raspravama daju svoje prijedloge i sugestije koje niko ne uvažava jer su te javne rasprave više formalne nego suštinske. Naprimjer, Zakon o socijalnoj zaštiti u Republici Srpskoj pripremila je i predložila radna grupa sastavljena u potpunosti od predstavnika Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske. Primjer je i Akcioni plan za poboljšanje sistema za zaštitu od dječije pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i

zloupotrebe djece putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija u Bosni i Hercegovini 2010-2012. godine na kojem je radio ekspertni tim sastavljen od osamnaest predstavnika državnih institucija i jednog predstavnika donatora.

Smatramo da oni na koje se nešto odnosi moraju participirati i u ovim ekspertnim timovima.

Koordinacija i evaluacija

Komitet je zabrinut zbog slabe koordinacije struktura koje su nadležne za provođenje Fakultativnog protokola na državnom nivou i entitetskim nivoima. Komitet je posebno zabrinut da je Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine, koje je uspostavljeno u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, kao koordinacijsko i savjetodavno tijelo o pravima djeteta de facto prestalo postojati 2007. godine. Pozdravljajući plan Ministarstva da se uspostavi Sektor za ljudska prava djece, Komitet ostaje i dalje zabrinut da nema određenog državnog tijela koje trenutno ima mandat da koordinira, prati i ocjenjuje uživanje dječijih prava u općem smislu.

U svim osvrtima na stanje u zaštiti prava djeteta vidljivo je da je naglašena slaba koordinacija struktura koje su nadležne za provođenje Fakultativnog protokola, naročito na relaciji država - entiteti - kantoni, jer ne postoji subordinacija odgovornosti, a ne postoji niti odgovornost za neučinjeno. U Bosni i Hercegovini političkim predstavnicima nedostaje zajednička vizija i koordinacija između entiteta, države i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. To je najbolje vidljivo u naprijed iznesenom pregledu iz Informacije o provođenju Akcionog plana borbe protiv zloupotrebe opojnih droga

u Bosni i Hercegovini 2009-2013. godine. Sljedeći značajan moment u neprovođenju uredno donesenih strategija iz raznih oblasti jeste što donošenje Strategije ili Akcionog plana ne prati usvajanje potrebnih finansijskih sredstava i realizacija plana kadrovskog i tehničko-tehnološkog ekipiranja i opremanja.

Bosna i Hercegovina ograničena je manjkom institucija planiranih Dejtonskim mirovnim sporazumom, nepostojanjem političke saglasnosti da se dogovorno unapređuju data rješenja u cilju funkcionalnog poslovanja i budžetiranja institucija Bosne i Hercegovine, čak i kada su u pitanju djeca.

Komitet preporučuje da država članica odmah preduzme mjere kako bi aktivirala Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine i da uspostavi Sektor za ljudska prava djece u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Dalje preporučuje da država članica razmotri mogućnost da Vijeće za djecu ili novi Sektor za ljudska prava djece, ili neko drugo odgovarajuće tijelo, budu zaduženi za koordinaciju i ocjenu provođenja Konvencije i ova dva Fakultativna protokola te da mu pruži kadrovska, tehnička i finansijska sredstva i ovlaštenja u okviru Vlade za efikasno provođenje svog mandata.

Država nije realizirala preporuke Komiteta koje su se odnosile na Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine, iako je to jedino koordinaciono tijelo na nivou Bosne i Hercegovine zaduženo za kreiranje politika za djecu zacrtanih u Akcionom planu za djecu Bosne i Hercegovine i koordinaciju između entiteta i institucija u Bosni i Hercegovini i s institucijama izvan Bosne i Hercegovine.³ U vezi s radom Vijeća za djecu Bosne i Hercegovine bilo je dosta kontroverzi, a

³ UN Komitet za prava djeteta i nadležnih međunarodnih institucija iz Evrope i regije.

period od 2006. godine je period od kada ovo tijelo nema funkcionalnu namjenu. Za razliku od Federacije Bosne i Hercegovine, koja je čekala na aktiviranje mehanizama na nivou Bosne i Hercegovine, u Republici Srpskoj formiran je Savjet za djecu Republike Srpske, koji treba da radi na kreiranju politika za zaštitu prava djeteta u Republici Srpskoj i dosljednom provođenju dogovorenih politika. Kada je u pitanju i jedno i drugo tijelo, naša je procjena da se radi više o političkim tijelima, nego tijelima koja će raditi u korist djece.

U skladu sa zaključcima Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (sa sjednice održane 25. 5. 2011. godine) preporuke UN Komiteta za prava djeteta ugrađene su u Akcioni plan za djecu Bosne i Hercegovine 2011-2014. godine. Prema informaciji koju smo dobili od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u aprilu 2012. godine⁴ Ministarstvo je pripremlilo prijedlog Odluke o formiranju Vijeća za djecu Bosne i Hercegovine i uputilo je nadležnim ministarstvima na mišljenje, a nakon dostavljenih mišljenja bit će upućena Vijeću ministara na razmatranje i usvajanje. Po prijedlogu navedene Odluke Vijeća ministara za djecu bi bilo uspostavljeno vijeće kao stalno, stručno, interresorno, savjetodavno i koordinirajuće tijelo Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Također, u prijedlogu Odluke nude se kadrovska i tehnička rješenja te finansijska sredstva za efikasno provođenje mandata Vijeća za djecu.

U informaciji se dalje navodi da Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u 2011/2012. godini implementira projekt "Zaštita djece od nasilja u Jugoistočnoj Evropi". Za Bosnu i Hercegovinu planirana je realizacija dva cilja koja se definiraju kao:

- unapređenje sistema prikupljanja podataka razvijanjem zajedničke saradnje vladinog i nevladinog sektora za borbu protiv nasilja nad djecom;
- unapređenje interresorske saradnje u borbi protiv nasilja nad djecom.

U okviru prvog cilja Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice uspostavilo je multidisciplinarnu radnu grupu koju čine po tri predstavnika nevladinog sektora, tri predstavnika ministarstva, stručni konsultant i predstavnik ombudsmana. Radna grupa kreirala je sistem saradnje i razmjene podataka s ciljem unošenja podataka u jedinstven sistem. Postojeći softver u ministarstvu za prikupljanje podataka o nasilju nad djecom dogradit će se indikatorima za nevladin sektor.

Baza podataka za djecu žrtve trgovine ljudima iz Ministarstva za ljudska prava prenesena je u Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, ali još uvijek nije operativna.

U okviru programa rada Ministarstvo će u drugoj polovini 2012. godine početi izradu Izvještaja o primjeni Akcionog plana za djecu Bosne i Hercegovine (2011-2014) za 2011/2012. godinu.

Mreža organizacija "Snažniji glas za djecu" podržava navedene aktivnosti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice i očekuje uspješnu saradnju s novoformiranim Vijećem za djecu Bosne i Hercegovine.

Širenje znanja i podizanje svijesti

Komiteta ostaje zabrinut zbog niskog nivoa svijesti djece i njihovih porodica o preventivnim mjerama protiv krivičnih djela iz Fakultativnog protokola i njihovim štetnim učincima. Komitet je, također, zabrinut zbog informacija iz izvještaja države članice da mediji povremeno pogrešno

⁴ Informacije u vezi sa zahtjevom za dostavu podataka u vezi s izradom Alternativnog izvještaja, od 28. 5. 2012. godine, broj 07.371674/12, Sarajevo.

predstavljaju slučajeve trgovine ljudima, što doprinosi stvaranju stereotipa o određenim grupama u državi članici za koje se smatra da su sklonije upuštanju u prodaju djece od ostalih grupa.

Prema Informaciji Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova sadašnja organizacija rada u Ministarstvu i ostalim kantonalnim ministarstvima provodi se u saradnji sa UN IPTF-om i EUPEM-om počevši od 1996. godine. Ona predviđa posebne referate za:

- “Trgovinu ljudima i prostituciju”,
- “Maloljetničko prestupništvo” i
- “Nasilje u porodici”.

To podrazumijeva izbor inspektora koordinatora koji se bave isključivo navedenom problematikom. Ministarstvo je od 2003. godine formiralo Odjeljenje za posebne namjene koje obuhvata navedene referate i radi po međunarodnim standardima i važećim zakonskim propisima koji se kontinuirano doraduju. Postoje određeni službenici policije (kontakt osobe) koje isključivo rade s maloljetnicima i timski su uvezani s inspektorima. U sastavu kontakt osoba zastupljena je i gender komponenta.

Obuka tih timova odvija se kontinuirano i prenosi na ostalo osoblje policije.

Sačinjene su i procedure rada s djecom i maloljetnicima na nivou policijskih uprava i policijskih stanica, kao i projekti za primarnu prevenciju. Također, formirane su baze podataka koje sadrže sve elemente, od broja izvršenih krivičnih djela do podataka sa svim neophodnim elementima koji daju sliku djeteta i maloljetnika, žrtava ili počinitelja, a, u cjelini, i sliku zastupljenosti kriminala na jednom području.

MUP Kantona Sarajevo s Fondacijom lokalne demokratije potpisnik je “Protokola o sarad-

nji”, koji se zasniva na zajedničkom radu na problematici nasilja u porodici, kao i smještaja žrtava i smještaja socijalno ugroženih osoba, saradnji na prevenciji prosjačenja, skitnje i nelegalne ulične prodaje.

Ministarstvo posjeduje i zvanični web site “www.mupks.ba” na kojem su javnosti dostupni svi podaci koji se tiču te problematike. U toku je realizacija projekta “Partnerstvom protiv kriminala i nasilja, stvaranje povjerenja i sigurnog okruženja” koji planira da će Ministarstvo staviti u funkciju još jedan server sa web site-om, čija će uloga biti komunikacija sa zajednicom, djecom i mladima iz osnovnih i srednjih škola, a sve u cilju zaštite djece od nasilja.

U cilju širenja “dobre prakse” napravljene su posebne prostorije koje podsjećaju na kućni ambijent u kojima se radi s djecom. Tu se obavlja audio i videosnimanje, posebno s djecom žrtvama nasilja. Ambasade Republika Italije i Francuske organizirale su treninge za službenike policije na temu “Maloljetničko prestupništvo i maloljetnici kao žrtve nasilja”, a u narednom periodu održat će se trening “Tehnike saslušanja maloljetnih izvršilaca i žrtava krivičnih djela”.⁵

Zbog rastuće krize i nedostatka sredstava, umjesto dosadašnjih pet nevladinih organizacija s kojima je realizirana saradnja, partnerstvo je nastavljeno samo s dvije nevladine organizacije. Ured Državnog koordinatora pomogao je u izradi edukativnih materijala za borbu protiv trgovine ljudima za djecu školske dobi i nastavio je služiti kao generalna kontaktna tačka za aktere u borbi protiv trgovine ljudima. I nevladine organizacije koje realiziraju projekte prevencije radile su na izradi priručnika.⁶

⁵ Odgovor na upit Ministarstva unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 21. 5. 2012. godine, br. 01-1129/248.

⁶ Priručnik - Program prevencije vršnjačkog nasilja u školama, “Zdravo da ste”, Banja Luka, 2010.

Vlasti su, također, nastavile specijaliziranu obuku vojnih trupa Bosne i Hercegovine u borbi protiv trgovine ljudima prije njihovog raspoređivanja u međunarodne mirovne misije.

Mediji u Bosni i Hercegovini još uvijek ne ispunjavaju svoju ulogu. Njihovo informiranje ima prvenstveno senzacionalističku formu, daje previše informacija o djetetu, tako da je dijete lahko prepoznatljivo u zajednici, čime doprinose kršenju prava djece u Bosni i Hercegovini. Većina medija isključivo je opredijeljena za komercijalnu stranu svoga programa. U toj komercijalizaciji senzacionalističke vijesti, poput “silovana maloljetna djevojka” ili “prodana maloljetna djevojka s mentalnim smetnjama”, na medijima su dobili karakter “normalne” vijesti i emitiraju se kao udarne u svim informativnim dnevnim emisijama. Također, nasilni događaji s tragičnim posljedicama za djecu postaju dio informativnog folklor naših medija s dobro zumiranim detaljima tih događaja. Na ovaj način grubo se krše dječija prava i ne doprinosi se smanjenju pojava koje su tema ovog izvještaja. Jedan od problema koji možemo identificirati jeste da se filmovi s nasilnim i seksualnim sadržajima emitiraju u svako doba dana, često i u periodu kada nema roditelja kod kuće (od 12 do 15 sati), što znači da djeca mogu gledati takve sadržaje, bez obzira na to što na ekranu piše upozorenje da nije za gledatelje ispod 12 ili 14 godina.

Vijeće za štampu Bosne i Hercegovine saraduje s pravosudnim institucijama. Vijeće za štampu zabilježio je porast broja žalbi građana zbog kršenja Kodeksa za štampu. U toku 2011. i početkom 2012. godine Vijeće za štampu održalo je 54 konferencije i seminara o raznim pitanjima izvještavanja i

unapređenja rada u medijima, ali niti jedna od tema nije bila vezana za pitanje odnosa medija prema djeci i izvještavanje o pitanjima djece i mladih.

Početkom 2011. godine, u skladu s preporukama i standardima Evropske unije i Vijeća Evrope, mandat Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini proširen je i na online medije. Nedostatak materijalnih sredstava onemogućava Vijeću za štampu da ojača profesionalne standarde.

Žalbena komisija Vijeća za štampu u Bosni i Hercegovini do septembra 2011. godine zaprimila je 79 žalbi na pisanje štampanih i online medija. Objavljeno je 37 demantija, 18 žalbi nije prihvaćeno slijedom zaštite profesionalnog izvještavanja, a u 14 tekstova utvrđeno je kršenje Kodeksa za štampu Bosne i Hercegovine: Član 7, Mogućnost odgovora (7 tekstova); Član 9, Privatnost (4 teksta); Član 3, Huškanje (3 teksta); Član 4, Diskriminacija (2 teksta); Član 10, Osobe optužene za krivična djela (1 tekst); Član 11, Zaštita djece i maloljetnika (1 tekst); Član 4a, Ravnopravnost spolova i poštivanje osobenosti (1 tekst) i Član 16, Žalbe (1 tekst).⁷

Žalbena komisija utvrdila je kršenje Kodeksa za štampu Bosne i Hercegovine u devet tekstova, dok devet žalbi nije prihvaćeno jer u tim tekstovima nije utvrđeno kršenje Kodeksa za štampu Bosne i Hercegovine.

Javne institucije na koje se odnosi Zakon o pristupu informacijama i dalje nejednako provode taj zakon i u najvećem broju slučajeva čine ono što nazivamo “šutnje administracije”.

Komitet državi članici preporučuje da u bliskoj saradnji sa zajednicom, a posebno s djecom i djecom žrtvama, izradi infor-

⁷ Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 13. 10. 2011.

macione i obrazovne programe i dugoročne kampanje za podizanje svijesti o preventivnim mjerama protiv prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije i njihovim štetnim učincima. Osim toga, Komitet preporučuje da država članica širi znanje o Fakultativnom protokolu među svim relevantnim profesionalnim grupama, posebno pripadnicima policije, sudijama, tužiteljima, predstavnicima medija i socijalnim radnicima.

Edukacija

Iz podataka prikupljenih s terena od institucija koje su na naše traženje dostavile podatke vidljivo je da institucije sistema uglavnom nemaju izrađene informacione i dugoročne kampanje za podizanje svijesti o preventivnim mjerama za prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju.

U cilju prikupljanja podataka o aktivnostima koje preduzimaju nadležna ministarstva i institucije sistema u vezi s preporukama Komiteta za prava djeteta upućeni su dopisi svim ministarstvima unutrašnjih poslova, svim ministarstvima za zdravlje i socijalnu politiku i svim ministarstvima za obrazovanje (deset kantonalnih, Federalno, Republike Srpske i Brčko Distrikta). Uz dopise su dostavljena i oba protokola uz Konvenciju o pravima djeteta.⁸ Niti jedno ministarstvo koje je dostavilo podatke o svojim aktivnostima nije od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine dobilo Zaključna razmatranja za Bosnu i Hercegovinu UN Komiteta za prava djeteta, iz kojih je vidljivo šta je njihova institucija dužna preuzeti kako bi se popravili položaj i prava djeteta u Bosni i Hercegovini.

MUP Federacije Bosne i Hercegovine, MUP Zapadnohercegovačkog kantona, MUP Po-

savskog kantona i MUP Tuzlanskog kantona upoznati su s Fakultativnim protokolima i započeli su neke akcije u skladu s njima. Ostala ministarstva nisu bila upoznata s Fakultativnim protokolima i zahvalila su na dostavljenim priložima.

MUP Brčko Distrikta vrši edukaciju školskih policajaca, koji dalje rade edukaciju s djecom o uobičajenoj prevenciji delinkventnog ponašanja.

MUP Zapadnohercegovačkog kantona educira sve policijske službenike putem redovne permanentne obuke o raznim kaznenim djelima, pa tako i o kaznenim djelima iz Fakultativnog protokola, koja su opisana u KZ Federacije Bosne i Hercegovine, KD protiv spolne slobode i ćudoređa i KD protiv braka, porodice i omladine. Također, inspektore kriminalističke policije redovno upućuju na seminare po navedenoj problematici, kao i na seminare vezane za kompjuterski kriminal, bilo u organizaciji Federalnog Ministarstva unutrašnjih poslova, Policijske akademije, Ministarstva sigurnosti ili drugih vladinih i nevladinih institucija. Po povratku s tih seminara uposlenici svoja iskustva prenose na ostale policijske službenike kroz redovnu obuku.

MUP Tuzlanskog kantona u sklopu projekta "Podrška Tima za borbu protiv trgovine ljudima" u saradnji s World Vision BiH u toku 2010. i 2011. godine održao je edukativne radionice s učenicima osnovnih škola u više općina na području Tuzlanskog kantona na temu "Prevencija, edukacija i zaštita djece i maloljetnika u borbi protiv trgovine ljudima i prostitucije". Također, službenici Odjeljenja za maloljetničku delinkvenciju i nasilje u porodici od 2009. godine do danas, u saradnji s Biroom za ljudska prava Tuzla i disciplinskim centrom Tuzla, održavaju pre-

⁸ Na dopise su odgovorila (e-mailom, pismeno ili telefonski) sljedeća ministarstva: Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona, MUP Brčko Distrikta, MUP Zapadnohercegovačkog kantona, MUP Posavskog kantona, MUP Tuzlanskog kantona, MUP Kantona 10 i MUP Federacije Bosne i Hercegovine. Iz Republike Srpske nismo dobili nikakav odgovor.

ventivno-edukativne radionice s učenicima osnovnih i srednjih škola, kao i s njihovim roditeljima na području Tuzlanskog kantona u sklopu projekta “Stop maloljetničkoj delinkvenciji”. Djeca i roditelji imaju priliku upoznati se s krivičnim djelima koja se po Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine odnose na zaštitu djece od nasilja. U sklopu krivičnog zakona vrši se upoznavanje s članovima 212. “Upoznavanje djeteta s pornografijom”, 211. “Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije”, 208. “Bludne radnje” i 210. “Navođenje na prostituciju”.

Jedino je MUP Tuzlanskog kantona potvrdio da pojedine škole na području tog kantona traže od službenika Odjeljenja za maloljetničku delinkvenciju i nasilje u porodici da im održe predavanja u cilju podizanja svijesti djece i nastavnika kako bi brže i efikasnije reagirali na problem i uspješnije identificirali žrtve nasilja. Osim škola, kontaktirali su ih i mediji, koji su tražili da predstavnici Odjeljenja gostuju u radioemisiji na temu “Spolno nasilje nad djecom - značaj blagovremenog prijavljivanja i postupanja prema djetetu žrtvi”.

Mnoge nevladine organizacije realiziraju programe prevencije u cilju podizanja svijesti o problemima koje tretiraju fakultativni protokoli. Povodom obilježavanja 18. oktobra, Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima, Udruženje “Novi put” iz Mostara, kao partnerska nevladina organizacija Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, Odsjeka za borbu protiv trgovine ljudima i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, planira aktivnosti vezane za promotivnu kampanju. Želimo naglasiti da Udruženje “Novi put” implementira projekt “Usmjeravanje i osnaživanje prevenci-

je i borbe protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini” u saradnji sa “La Stradom” iz Republike Češke, koji je podržan od strane Ministarstva vanjskih poslova Republike Češke u okviru Programa “Transition”.

Komitet državi članici preporučuje da dodijeli odgovarajuće resurse namijenjene za izradu programa i materijala za obuku na svim područjima obuhvaćenim Fakultativnim protokolom i da osigura da takve edukacije uključe sve relevantne profesionalne grupe, posebno službenike za provođenje zakona o imigrantima i pripadnike SIPA-e, sudije i tužitelje, socijalne radnike, kao i pripadnike Oružanih snaga Evropske unije (EUFOR) koji su trenutno prisutni u Bosni i Hercegovini.

Država nije osigurala odgovarajuće programe i resurse za organiziranje edukacija o pitanjima koje pokriva Fakultativni protokol za sve profesionalne grupe. Takve edukacije još uvijek uglavnom provode međunarodne nevladine organizacije ili uz učešće specijaliziranih lokalnih nevladinih organizacija. U ovoj oblasti najbolje je stanje u sudstvu, gdje se edukacija provodi preko Centra za edukaciju sudija i u okviru ministarstava unutrašnjih poslova i agencija. Stanje u oblasti socijalnih službi zaostaje, a u oblasti obrazovanja vidno zaostaje. U organizaciji IN fondacije, Fondacije za unapređenje socijalne inkluzije djece i mladih u Bosni i Hercegovini, uz finansijsku podršku Kinderpostzegels (Nizozemska), u sklopu razvoja kapaciteta osoblja centara za djecu pod rizikom organizirana je trodnevna edukacija na temu “Seksualno zlostavljanje djece - prepoznavanje, intervju i kriteriji za potvrđivanje” u martu 2012. godine u Tesliću.

Edukacija je provedena za šest centara za djecu koja dolaze iz više problematičnih

porodica, koji djeluju već četvrtu godinu i pružaju fokusiranu podršku djeci pod rizikom u Bosni i Hercegovini. U razgovoru s osobljem centara primijećeno je da postoji potreba za dodatnom edukacijom koja bi omogućila osoblju da prepozna, adekvatno odgovori i pomogne djeci u slučaju sumnje na seksualno zlostavljanje. Polaznici edukacije pored voditelja centara za djecu iz višeproblematičnih porodica bili su i njihovi saradnici: psiholozi, socijalni radnici, pedagozi i ostali stručnjaci iz čitave Bosne i Hercegovine, zaposleni u školama, centrima za socijalni rad. Pored ove grupe polaznika edukaciji je prisustvovalo i nekoliko gostiju iz nadležnih ministarstava, fakulteta socijalnog rada, Ombudsmana za djecu Republike Srpske te prosvjetno-pedagoških institucija.

Tokom skupa posebna pažnja posvećena je unapređenju koordinacije i saradnje između tužitelja, policije i civilnog društva te podizanju svijesti među agencijama / organima za provođenje zakona i pravosudnim službenicima o najnovijim trendovima trgovine djecom i prekograničnog kriminala, posebno prisilnog rada, džeparenja i seksualnog iskorištavanja.

Cilj edukacije bio je upoznavanje učesnika sa zadacima koje se postavljaju pred odraslog kad mu se dijete povjeri o zlostavljanju, da se stekne uvid u osnovna znanja i vještine za razgovor sa zlostavljanim djetetom, da se osvijeste vlastite snage, ali i poteškoće za vođenje razgovora s djetetom, kao i da se učesnici upoznaju sa stručnom i ličnom odgovornošću odrasle osobe u takvom razgovoru.

Predstavnici IN fondacije dogovorili su daljnju saradnju s predavačima koja će se prvenstveno odnositi na pripremu i provede-

nje istraživanja koje bi trebalo dati uvid u prevalenciju seksualnog zlostavljanja djece u Bosni i Hercegovini. Istraživanje se naslanja na kampanju o prevenciji seksualnog zlostavljanja djece pod nazivom “Jedno od petero” koju provodi Vijeće Evrope.

Uz prisustvovanje sudionika iz Albanije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Crne Gore, Grčke, Hrvatske, Italije, Rumunije, Srbije, Slovenije i Turske. U Zagrebu je održana regionalna konferencija “Zustavljanje seksualnog nasilja nad djecom - Ratifikacija i provedba Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja”, u saradnji s Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstvom pravosuđa Republike Hrvatske 27-28. oktobra 2011. godine. Ova konferencija predstavlja značajan napredak na području sprečavanja seksualnih delikata nad djecom (naprimjer, proglašava kaznenim djelom tzv. “grooming”, tj. “vrbovanje” - manipulaciju djecom za seksualne svrhe od strane odraslih putem interneta), pokretanja progona počinitelja, zaštite žrtava i podsticanja međunarodne saradnje te je pružila mogućnost predstavljanja kampanje “Jedno od petero” u cilju ohrabivanja vlada da pokrenu vlastite nacionalne kampanje.

Kroz projekt “Pandorina kutija”, koji se bavi istraživanjem seksualnog nasilja nad djecom, uključene su nevladine organizacije: Novosadska novinarska škola, Medijske inicijative iz Sarajeva, Institut Stine iz Splita i Udruženje nezavisnih novinara iz Budimpešte. Iz njihovih rezultata saznajemo da su u Bosni i Hercegovini kazne za zlostavljače prilično niske, veliki broj slučajeva i ne dođe do centara za socijalni rad, u 98 % slučajeva zlostavljač je muškarac, a najviše se zlostavljaju djevojčice, dok se, zaklju-

čeno je, mediji nedovoljno bave tematskim istraživanjem ove problematike.⁹ Jedna od ključnih aktivnosti projekta bila je Edukacija o zaštiti djece na internetu kroz obilazak četrdeset škola u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Mađarskoj, a učenicima od 10 do 15 godina održana su predavanja o sigurnosti na internetu.

Mediji revnosno izvještavaju o slučajevima seksualnog iskorištavanja djece. Tema je atraktivna jer je šokantna, budi emocije, privlači publiku, ali joj uglavnom nedostaje edukativni element. Objava je mnogo - u Bosni i Hercegovini je samo od 1. marta do 1. juna 2011. godine na osnovu monitoringa Media plan instituta objavljeno čak 198 tekstova u dnevnim novinama. Međutim, problem se prati uglavnom površno, na nivou dnevnog događaja, što nije slučaj samo s ovom temom. Uzorak se odnosio na 13 dnevnih novina te 24 sedmična, dvosedmična i mjesečna izdanja.

Dodjeljivanje sredstava

Komiteta preporučuje da država članica preduzme sve moguće mjere kako bi se osiguralo da dodijeljena sredstva budu dovoljna za provođenje Fakultativnog protokola. Konkretno, agencijama za provođenje zakona i centrima za socijalni rad treba osigurati odgovarajuća kadrovska, tehnička i finansijska sredstva koja su potrebna za njihove aktivnosti.

Država je formirala potrebne Agencije za nadzor nad provođenjem djela iz Fakultativnog protokola, što pokazuje visoko mjesto stavljanja naše zemlje u grupu za borbu protiv traffickinga.

Još uvijek postoji potreba za kadrovskim ekipiranjem u novoformiranim agencijama i njihovim osnaživanjem u materijalnim resursima.

Realizacija ove preporuke za 2012. godinu i naredne tri godine dovedena je u pitanje usvajanjem restriktivnog budžeta na nivou Bosne i Hercegovine i većini nižih nivoa vlasti, izuzev Vlade Republike Srpske koja je u 2012. godini usvojila veći budžet nego u prethodnoj godini. Istina, ulaganjem amandmana na predloženi budžet Agencija za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine (SIPA) dobila je uvećan budžet za 300.000 KM, ali ostale novoformirane agencije ostale su bez mogućnosti da kadrovski ekipiraju timove i tehnički ih opreme, kao i Vijeće za djecu ukoliko se ponovo oživi njegov rad. Također smo naglasili da je smanjen broj nevladinih organizacija koje su produžile protokol o saradnji na dvije nevladine organizacije. Svakodnevno smo svjedoci štrajka sindikata uposlenika MUP-a Posavskog kantona koji su štrajkali čak šest mjeseci, zatim Kantona Sarajevo, Kantona 10, Hercegovačko-neretvanskog kantona, a sindikati sigurnosnih agencija Bosne i Hercegovine najavljuju generalni štrajk. Sve navedeno ne garantira mogućnosti adekvatne zaštite djece i obavljanje aktivnosti za uspješnu provedbu Fakultativnog protokola.

Slična situacija je i kada su u pitanju službe socijalne zaštite. Gotovo na svim nivoima vlasti donesene su Odluke o zabrani upošljavanja novih uposlenika izvan prirodnog obnavljanja kadra u slučaju odlaska u mirovinu. Sve navedeno ne garantira vidan napredak u provođenju opcionih protokola, uz nadu da će obim zaštite ostati na dostignutom nivou i da neće imati silazni trend.

Nezavisni nadzor

Komiteta je zabrinut da proces spajanja institucija ombudsmana na entitetskom nivou u jedinstvenu Instituciju ombudsmana

⁹ <http://www.vkportal.net/bih/crna-hronika-bih/u-porastu-seksualno-nasilje-nad-djecom-u-bih/>, 22. 11. 2011.

za ljudska prava Bosne i Hercegovine još uvijek nije završen i da nova organizacija i dalje ima odvojene entitetske institucije. Komitet nadalje izražava zabrinutost što se preklapaju mandati Sektora za zaštitu prava djeteta u okviru Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Ombudsmana za djecu Republike Srpske, što može ometati jedinstveni pristup praćenju provođenja Konvencije i Fakultativnog protokola.

Institucija ombudsmana za ljudska prava kao i njezin rad su nedovoljno afirmirani i prihvaćeni kao mogućnost zaštite prava među djecom i mladima. Evidentna je potreba da se koordinirano na svim nivoima osmisle i realiziraju odgovarajuće kampanje za podizanje svijesti, ali i pruže adekvatne informacije i programi edukacije. U tom smislu potrebno je kontinuirano pružati podršku i podržavati rad Ombudsmana s posebnim akcentom i senzibilitetom za rad Odjela za praćenje prava djeteta. Rad tog odjeljenja nije efikasan zbog nedovoljne količine informacija o njegovom postojanju i funkciji koju ono vrši, a naročito o njegovom mehanizmu za podnošenje individualnih žalbi. Najveći broj djece nije upoznat s funkcijom Odjela za praćenje prava djeteta i njegovim ovlaštenjima da postupa po prigovorima i žalbama koje su pripjele a tiču se kršenja prava djeteta, bez obzira o kojim pravima se radi i na kojem nivou se ona krše.

U cilju promjene stanja Institucija ombudsmana pokrenula je i realizirala projekt "Ombudsman u školi", što će, nadamo se, doprinijeti unapređenju stanja.

Nedovoljno je informacija o postojanju Odjela za praćenje prava djeteta u okviru Institucije ombudsmana Bosne i Hercegovine.

Tih informacija posebno nedostaje ondje gdje je najpotrebnije - unutar porodice / roditelja i među stručnim djelatnicima unutar sektora obrazovanja i odgoja, socijalne i dječije zaštite te zdravstva.

Komitet preporučuje državi članici da intenzivira napore na konsolidaciji Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i da osigura jedinstven pristup zaštiti i promoviranju ljudskih prava te posebno Konvencije i Fakultativnog protokola.

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije završena konsolidacija Ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini i nije osiguran jedinstven pristup zaštiti i promoviranju ljudskih prava.

Postojeće razlike u politikama i praksama, nastale usljed političke i administrativne rascjepkanosti, predstavljaju smetnju u radu, tako da je neophodno dovršiti započetu transformaciju i gašenje Ureda ombudsmana za prava djece u Republici Srpskoj koji je još uvijek djelovao tokom 2011. godine. To će omogućiti jedinstven i usklađen pristup Odjela za praćenje prava djeteta, ali uz mogućnost da se identificiraju i zadrže najbolje prakse do sada postojećih institucija.

Preporuke Institucije ombudsmana za ljudska prava često se ne prihvataju niti provode te je veoma važno osigurati da preporuke Institucije ombudsmana Bosne i Hercegovine u vezi s kršenjem ljudskih prava budu u potpunosti ispoštovane te da se postupa u skladu s njima. Veoma je važno preduzeti adekvatne mjere kako bi se poboljšali uvjeti za funkcionalan rad Odjela za praćenje prava djeteta koji djeluje u okvirima Institucije ombudsmana Bosne i Hercegovine. Poseban akcent treba staviti na

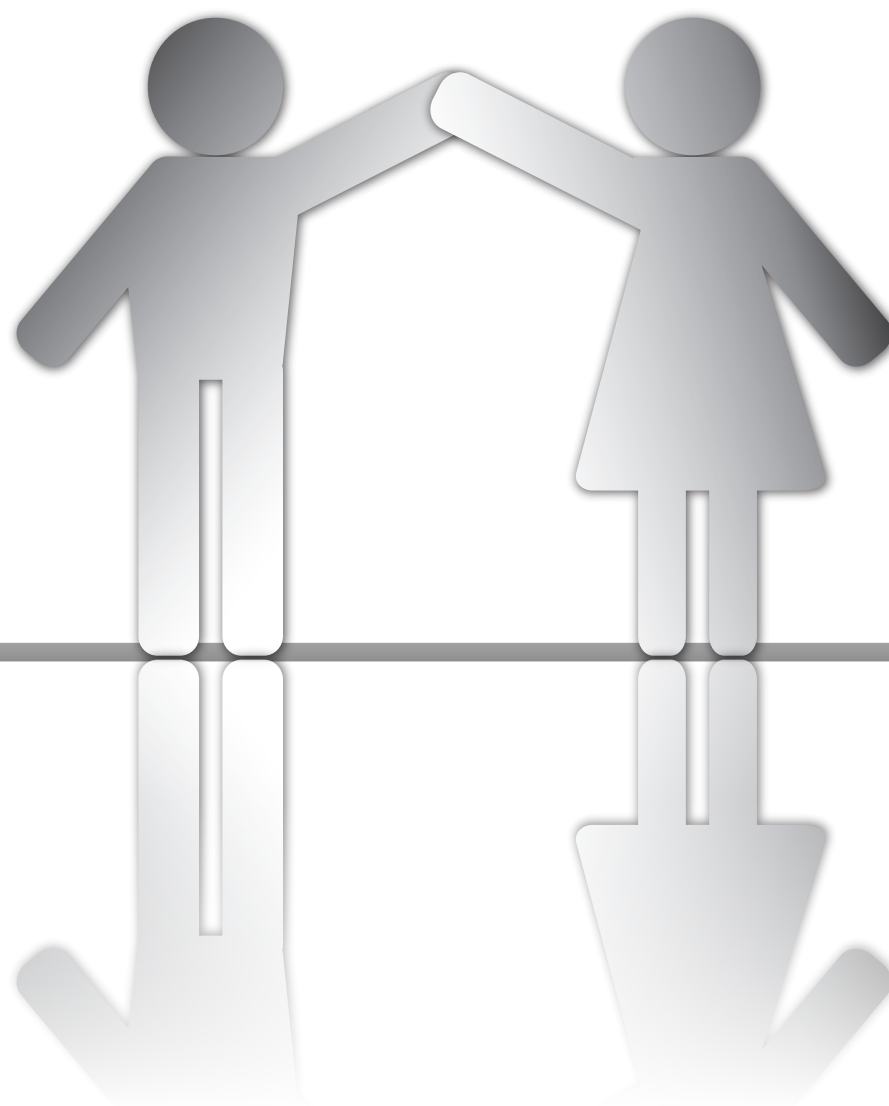
OPĆE MJERE ZA PROVOĐENJE

ljudske resurse i osiguravanje sredstava za normalan rad ovoga odjela.¹⁰

Jedno od rješenja ovog pitanja vidimo u usvajanju Zakona o dječijem ombudsmanu i imenovanju Ombudsmana za prava djeteta u okviru Institucije ombudsmana, čime bi proces konstituiranja Institucije ombudsmana u okviru Bosne i Hercegovine bio uspostavljen kao i u zemljama u regiji i Evropi.

---

¹⁰ Funkcionalnost Institucije ombudsmana BiH je predpristupni uvjet Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu, dok je završetak spajanja državnih i entitetskih institucija ombudsmana također i kratkoročni prioritet evropskog partnerstva. (OHR, Visoki predstavnik, 2009)

**Sprečavanje prodaje djece,
dječije prostitucije i
dječije pornografije**

Komitet državi članici preporučuje da:

(a) usvoji državni plan za sprečavanje prodaje djece, dječije pornografije i dječije prostitucije;

(b) osigura usklađene i koordinirane aktivnosti organa za provođenje zakona kako bi se spriječila i eliminirala domaća trgovina djecom;

(c) ojača mehanizme za praćenje usvajanja djece i da ratificira Hašku konvenciju br. 33 o zaštiti djece i saradnji koja se tiče međudržavnog usvajanja.

U skladu s relevantnim međunarodnim standardima i obavezama, koje je ratificiranjem međunarodnih konvencija i potpisivanjem međunarodnih ugovora preuzela Bosna i Hercegovina, Tim za praćenje i ocjenu primjene krivičnog zakonodavstva pripremio je 2009/2010. godine izmjene i dopune Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine koje se odnose i na krivična djela trgovine ljudima. Izmjene Krivičnog zakona usvojene su u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine u februaru 2010. godine.¹¹ Usklađivanje entitetskih zakona izvršeno je u istoj godini, čime je usvojena Preporuka Komiteta za prava djeteta.

Usklađivanje entitetskih zakona izvršeno je u 2010. godini, čime je usvojena Preporuka Komiteta za prava djeteta, ali to nije dovršeno u potpunosti.

Izmjene Člana 186 (Trgovina ljudima) usklađene su s Konvencijom o borbi protiv trgovine ljudima, s Protokolom o sprečavanju trgovine ljudima i Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog kriminala te su pooštrene kazne zbog načina izvršenja djela.

Izmjene i dopune Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, kojima se ovaj Zakon

usklađuje s Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine, usvojene su u julu 2010. godine.

Ministarstvo pravde Republike Srpske pokrenulo je proceduru izmjena i dopuna Krivičnog zakona Republike Srpske, a Narodna skupština Republike Srpske u julu 2010. godine usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske.¹²

Vlasti Bosne i Hercegovine nastavile su s naporima na provođenju zakona u borbi protiv trgovine ljudima. Na državnom nivou zabranile su trgovinu ljudima radi seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada kroz Član 186 svog Krivičnog zakona, koji propisuje kazne do deset godina zatvora. Ove kazne dovoljno su stroge i srazmjerne kaznama koje su propisane za druga teška krivična djela, kao što je silovanje. U 2010. godini vlasti na državnom nivou krivično su gonile i osudile sedam osoba koje su trgovale ljudima, u poređenju s njih jedanaest u 2009. godini. Kazne su se kretale od jedne odgode izvršenja do šest godina zatvora. Tri od prethodno navedenih kazni bile su duže od 4,5 godine zatvora.

Sudovi u Federaciji Bosne i Hercegovine krivično su gonili i osudili tri počinitelja trgovine ljudima, a kazne su se kretale od šest mjeseci do 2,5 godine zatvora. U usporedbi s tim u 2009. godini bilo je jedanaest osuđenih počinitelja.

U Republici Srpskoj vlasti su krivično gonile i osudile dva počinitelja trgovine ljudima, što je rezultiralo odgodom izvršenja i jednogodišnjim zatvorom; u usporedbi s osuđivanjem pet počinitelja trgovine ljudima u 2009. godini.

Konačno, u Brčko Distriktu sudovi su krivično gonili i osudili četiri počinitelja trgovine ljudima s kaznama u rasponu od 2,5 do 3,5

¹¹ Službeni glasnik BiH, br. 8/10.

¹² Službeni glasnik RS, br. 73/10.

godine zatvora. Regionalni eksperti navode da vlasti često ne uspijevaju prepoznati slučajeve trgovine ljudima i krivično gone počinitelje po drugim krivičnim osnovama, što rezultira kontinuiranim korištenjem odgode izvršenja za počinitelje trgovine ljudima.

Vlasti su nastavile napore na unapređenju saradnje i koordinacije putem Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima, što je za rezultat imalo poboljšanja u prikupljanju podataka o slučajevima trgovine ljudima. Pored toga, pod vodstvom ove grupe, vlasti su izvršile koordiniranu operaciju bez presedana koja je uključivala racije širokih razmjera protiv krugova za prisilno prosjačenje u Sarajevu, Banjoj Luci i Brčkom te pokrenula istragu protiv osumnjičenih počinitelja trgovine ljudima. I dalje je bilo izvještaja o olakšavanju trgovine ljudima od strane policije i drugih zvaničnika, uključujući i namjerno ignoriranje, izrabljivanje žrtava trgovine ljudima i *aktivnu zaštitu trgovaca ljudima ili izrabljivača žrtava trgovine ljudima u zamjenu za isplate*.

Vlasti u pojedinim prilikama nisu uspjele da energično istraže ili krivično procesuiraju takve slučajeve tokom izvještajnog perioda. U septembru 2010. godine vlasti su obustavile istragu protiv 17 osoba po optužbama koje su uključivale trgovinu ljudima u svrhu seksualne eksploatacije djeteta iz romske zajednice, iz koje su potencijalne žrtve posebno ranjive. Istraga otvorena u martu 2010. godine obuhvatala je određene zvaničnike vlasti. Navodeći nedostatak vjerodostojnih dokaza, državni tužitelj je utvrdio da osobe pod istragom ne mogu biti krivično gonjene za trgovinu ljudima. Međutim, NVO koja pruža zaštitu žrtvi, čije je iskorištavanje započelo kada je imala 14 godina, izvijestila je o snažnim naznakama

trgovine ljudima. Pored toga, vlasti nisu izvijestile o bilo kakvom napretku u slučaju koji uključuje dva lokalna zvaničnika pod istragom od strane državnog tužitelja za njihovu uključenost u prisilno prostituiranje troje djece iz decembra 2007. godine, a koji su pušteni iz pritvora 12. februara 2009. godine.

Osnovne karakteristike u sektoru pravde su nedovoljna struktura ljudskih i finansijskih resursa i slaba koordinacija između nadležnih institucija sistema. U 2010. godini finansijski resursi izdvojeni za sudove iznosili su 0,79 % BDP-a. Još uvijek nije osigurana nezavisnost pravosudnog sistema.¹³

Država je razvila mehanizme za praćenje usvajanja djece i u našem izvještaju stoji konstatacija da te procedure doprinose sporijem usvajanju djece i u određenoj mjeri sužavaju mogućnost posvajanja djece jer, naprimjer, ženama koje nisu u bračnoj zajednici onemogućeno je usvajanje djeteta, bez obzira na mogućnosti koje bi imale za razvoj djeteta.

Nažalost, moramo konstatirati da Haška konvencija još uvijek nije ratificirana, tako da se međunarodno usvajanje provodi selektivno.

Poštujući usvajanje različitih planova i strategija za poboljšanje socijalne inkluzije djece, posebno romske djece, Komitet izražava žaljenje što su romska djeca, djeca koja žive na ulici, djeca s invaliditetom, djeca koja su uključena u organizirano prosjačenje te djeca koja nisu upisana u matične knjige rođenih i dalje ugrožena krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola.

Postignut je određeni napredak u zaštiti rizičnih kategorija djece u odnosu na djela

¹³ Izvještaj Evropske unije o napretku u Bosni i Hercegovini, 2011.

iz Fakultativnog protokola, ali smo još uvijek daleko od stanja kojim bismo mogli biti zadovoljni.

Konstatirano je da se od oktobra 2010. do septembra 2011. godine smanjio broj identificiranih žrtava trgovine ljudima, kao i broj istraga s tim u vezi, što je u skladu s regionalnim trendom. Najveći dio trgovine ljudima događao se u oblasti rada. Da bi se riješio problem trgovine djecom radi prosjačenja, Bosna i Hercegovina je organizirala aktivnosti protiv izrabljivača djece, u koje su bila uključena različita tijela u zemlji. Bosna i Hercegovina i dalje je zemlja porijekla, tranzita i destinacije u trgovini ženama i djevojkama. Način djelovanja organiziranih kriminalnih grupa je promijenjen, teže vidljiv i dostupan.

Određbe o trgovini ljudima u krivičnim zakonima entiteta i Brčko Distrikta nisu u potpunosti usklađene s državnim Krivičnim zakonom, niti s međunarodnim ratificiranim instrumentima. Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima u sastavu Ureda državnog koordinatora i baza podataka o žrtvama trgovine ljudima nisu u potpunosti operativni. Manjkavosti u identifikaciji žrtava trgovine i dalje su predmet ozbiljne zabrinutosti. Ne postoji proaktivni pristup za identifikaciju žrtava. Potrebno je riješiti pitanje neregistriranih žrtava trgovine ljudima. Provođenje Državnog akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima najviše se finansira putem donacija i stoga nije održivo. Bosna i Hercegovina i dalje je u ranom stadiju borbe protiv trgovine ljudima. Potrebno je uložiti dodatne napore da se učvrsti koordinacija i da se oforme djelotvorna partnerstva između svih nadležnih organa vlasti kroz sve policijske oblasti, kao i sa NVO-ima koji se bave borbom protiv trgovine ljudima u ze-

mlji i regiji. Od ključne važnosti su proaktivna identifikacija žrtava te učinkoviti i dobro funkcionirajući državni mehanizam za upućivanje. Potrebno je dalje jačanje kaznenog gonjenja. U tom procesu, potrebno je uspostaviti koordinaciju između vladinih tijela i NVO-a.¹⁴

Izvjestan napredak postignut je u pogledu romske manjine. Potrebno je uložiti veće napore u pogledu upisivanja u matične knjige rođenih i pružanja besplatne pravne pomoći za civilnu registraciju. Nužno je preduzeti mjere za rješavanje položaja Roma, uglavnom žena kojima prijete gubitak državljanstva. Učešće predstavnika Roma u procesu donošenja odluka i dalje je na niskom nivou. Naročito je težak položaj žena i djece pripadnika romske populacije. Veliki broj romske djece nije upisan u knjigu rođenih i stoga se ne mogu upisati u školu, nemaju zdravstveno osiguranje i kao takva mogu postati predmetom trgovine ljudima i izrabljivanja. Romi su i dalje najugroženija manjina.

Bez obzira na to što su posljednjih godina usvojeni neophodni zakonski propisi, pitanje diskriminacije ostaje jedan od najvećih problema u Bosni i Hercegovini. U tom smislu najviše su ugrožena djeca Roma, djeca bez roditeljskog staranja i djeca s invaliditetom.

Aktivnostima Udruženja "Vaša prava" postignut je značajan napredak kod upisa osoba romske nacionalnosti u matične knjige. Rješavajući građanska stanja ove populacije, kroz upis u matične knjige rođenih, državljana i vjenčanih te pribavljanje ličnih karata ili nekih drugih dokumenata, otpočeo je proces koji je prethodnica pristupu i ostvarivanju drugih prava Roma, prvenstveno ekonomskih i socijalnih. Kao što je na-

¹⁴ Izvještaj Evropske unije o napretku u Bosni i Hercegovini, 2011.

vedeno u Strategiji socijalnog uključivanja Roma, jedan od prvih prioriteta koje treba riješiti jeste pitanje ličnih dokumenata, dok iz ovoga slijedi pristup i ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava. *Nedostatak ličnih dokumenata doveo je do isključivosti mnogih Roma iz osnovnih političkih i socijalnih prava, kao što je pravo na glasanje, socijalna zaštita, obrazovanje, pristup zdravstvenoj zaštiti i izazvao dodatne prepreke u ostvarivanju njihovih imovinskih prava.* Nemogućnost pribavljanja dokumenata povezana je sa siromaštvom i niskim društvenim statusom romskih zajednica, što vodi daljnjoj isključenosti iz javnog života. Zbog nepismenosti i nedostatka finansijskih sredstava mnogi Romi ne znaju koje je korake neophodno preduzeti da bi se dobili dokumenti, niti mogu ispuniti neophodne formulare ili slijediti strogo određene pravne procedure, a u drugim slučajevima, ako znaju kako to da urade, *nemaju novaca.* U nekim slučajevima nedostatak jednog dokumenta, naprimjer rodnog lista, može izazvati niz različitih problema i uskraćivanje prava. Pravno govoreći, ako rođenje djeteta nije upisano i dijete nema dokumente, ono pravno ne postoji i nema priliku za ostvarivanje osnovnih prava.

Od polovine 2008. do kraja 2010. godine UNHCR, uz pomoć pravnika udruženja Vaša prava BiH, uz podršku Evropske unije, Švicarske i Lihtenštajna, osigurao je besplatnu pravnu pomoć za 1.427 ugroženih Roma s ciljem upisa u matične knjige, reguliranja ličnih stanja te pribavljanja neophodnih dokumenata i ostvarenja drugih prava. Zaključno s decembrom 2010. godine uspješno je riješeno 2.105 zahtjeva za pravnu pomoć, od čega je bilo 443 upisa u matičnu knjigu rođenih, kako djece tako i odraslih. Najviše je bilo naknadnih upisa u matič-

nu knjigu rođenih jer se samo u 63 slučaja radilo o upisu u matičnu knjigu rođenih u redovnom roku. Besplatno je pribavljeno 2.357 dokumenata u te svrhe, uključujući i dokumente iz susjednih zemalja, koje su, također, uključene u projekt regionalnog karaktera koji podržava Evropska unija. U 2010. godini upisano je 126 osoba u matičnu knjigu rođenih, od čega je bilo 86 naknadnih upisa u matičnu knjigu rođenih. Pribavljene su 223 lične karte i 1.786 raznih dokumenata u navedene svrhe. Obavljeno je 185 terenskih posjeta romskim naseljima te održano 14 radionica u zajednicama kojima je obuhvaćeno preko 2.000 osoba. Provedena je kampanja o značaju upisa u matičnu knjigu rođenih kojom je obuhvaćeno 28.500 osoba. Štampano je i podijeljeno 6.000 brošura za roditelje o značaju upisa u matične knjige, emitirani su radio jingles, te radioemisije na bosanskohercegovačkim javnim emiterima.¹⁵

Radno iskorištavanje djece, posebno Roma, u svrhu prosjačenja svakodnevna je pojava na ulicama Bosne i Hercegovine, naročito u Sarajevu i Mostaru zbog prisustva velikog broja turista tokom čitave godine, što se najčešće ne posmatra u kontekstu trgovine djecom u svrhu prosjačenja, nego se pravda običajima i uvriježenim načinom života Roma. Pri tome se ne uzima u obzir činjenica da su ova djeca potpuno odgojno, higijenski, zdravstveno i obrazovno zapuštena. Nažalost, nedostatak ozbiljnijeg bavljenja ovim problemom često za posledicu ima da ovakva djeca zadobijaju lakše, pa i teže povrede jer su prisiljavana da prose na raskrscima te im je sigurnost stalno ugrožena. Nije rijetka slika da i tokom zimskog perioda, na izrazito niskim temperaturama, djeca u dobi od 3 do 6 godina često zaspu na ulici jer su prisiljena da prose i do

¹⁵ Izvještaj o stanju trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i Izvještaj o provedbi Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini za 2010. godinu.

kasnih večernjih sati. Međutim, do sada se nisu preduzimale neke ozbiljnije mjere da bi se osobe koje prisiljavaju djecu na prosjačenje kaznile, vjerovatno iz spomenutih razloga.

Nejasno je i nije dovoljno istraženo obavlja li se prosjačenje u sklopu radnje trgovine ljudima, tj. jesu li u obzir uzimani svi elementi ovog djela utvrđeni Protokolom Ujedinjenih nacija o suzbijanju trgovine ljudima ili se radi samo o radnji prosjačenja. Ombudsmani su uz podršku Save the Children Norway sačinili poseban izvještaj o prosjačenju kako bi se javnosti ukazalo na ovu društvenu pojavu i podigao nivo svijesti u Bosni i Hercegovini o potrebi preduzimanja adekvatnih mjera.

Iz Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine dostavljeni su podaci o aktivnostima ovog tijela u vezi s poboljšanjem situacije u kojoj žive djeca Roma. Iz Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine dobili smo sljedeće informacije:

1. Kao nastavak aktivnosti krajem 2011. godine MLJPI Bosne i Hercegovine započelo je izradu Smjernica za poboljšanje položaja romske djece, a završna faza trebala bi biti krajem jula 2012. godine.

2. U okviru MLJPI Bosne i Hercegovine urađen je Revidirani akcioni plan Bosne i Hercegovine o obrazovnim potrebama Roma koji je Vijeće ministara usvojilo u julu 2010. godine, a koji sadrži ciljeve i mjere koje je potrebno provesti na teritoriji cijele države. Navedeni akcioni plan dao je i određene rezultate koji se ogledaju u porastu broja romske djece uključene u osnovno, srednje, ali i visoko obrazovanje u 2011. godini. Evidentan je i znatno manji

broj djece koja napuštaju osnovno i srednje obrazovanje.

3. MLJPI Bosne i Hercegovine partner je u projektu "Podrška implementaciji Nacionalnog plana za uključivanje Roma". Projekt implementira CARE International 1.1.2011.-31.3.2013. Glavni cilj projekta jeste pospješiti socijalnu integraciju Roma u Bosni i Hercegovini i omogućiti da se poštuju prava koja su osigurana ratificiranim međunarodnim konvencijama i zakonima usvojenim u Bosni i Hercegovini. Specifični cilj je uspostava efikasnog i inkluzivnog mehanizma implementacije i monitoringa NAP-a za zaštitu, stambenu izgradnju i zdravlje kroz podršku, institucionalno jačanje i izgradnju kapaciteta vladinih institucija, kao i romskog NVO-a.

4. MLJPI Bosne i Hercegovine, u saradnji s ostalim resornim institucijama i nevladinim organizacijama a uz podršku UNICEF-a, sačinilo je Pravnu analizu zakonodavstva Bosne i Hercegovine kojom se regulira oblast registracije rođenja, a koja je osnova za intervencije u zakonodavstvu i praksi. Nakon donošenja Analize uočena je potreba za nastavkom aktivnosti i konkretizacijom Preporuka sačinjenih u okviru spomenute analize. Analiza je pokazala da stanje u oblasti upisa rođenja i ostvarivanja drugih statusnih prava građana zahtijeva preduzimanje hitnih mjera kako bi se unaprijedio sistem i osiguralo da građani mogu efikasno rješavati svoja statusna pitanja. Ove mjere mogu se podijeliti na dugoročne i kratkoročne, a zbog specifičnosti situacije nužno je osigurati njihovo paralelno odvijanje. MLJPI Bosne i Hercegovine pokrenulo je Inicijativu za usklađivanje propisa kojima se uređuje pitanje upisa u MKR i uspostava elektronske baze podataka. U oba entiteta zakonodavni

SPREČAVANJE PRODAJE DJECE, DJEČIJE PROSTITUCIJE I DJEČIJE PORNOGRAFIJE

okvir koji se odnosi na upis u MKR sada je zaokružen i u toku su aktivnosti na uspostavi centralne baze podataka i elektronsko umrežavanje matičnih službi.

Rezultati procesa evidentiranja romskih domaćinstava i upisa u matične knjige rođenih koji su provedeni krajem 2009. godine pokazuju sljedeće:

Entitet	DA (upisani u matične knjige)	NE (nisu upisani u matične knjige)	Nepoznato	Total
Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine	795	18	12	825
Federacija Bosne i Hercegovine	12090	384	503	12977
Republika Srpska	2711	69	189	2969
Total	15596	471	704	16771

Komiteta podstiče državu članicu da jača sistematične mjere prevencije usmjerene prema djeci koja su posebno ugrožena ili rizična kako bi se zaštitila od krivičnih djela iz Fakultativnog protokola. Osim toga, Komitet preporučuje da država članica uskladi državno i entitetsko zakonodavstvo koje se odnosi na upis u matične knjige i da odmah preduzme djelotvorne mjere kako bi se osigurao upis sve djece po rođenju.

Prilikom prikupljanja podataka o tome šta je učinjeno u pogledu ove preporuke od Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine, nakon drugog kruga slanja dopisa, dobili smo sugestiju da se obratimo Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, s obzirom na to da iz Ministarstva sigurnosti smatraju da su iz tog Ministarstva nadležni za aktivnosti u vezi s odnosima sa UN Komitetom za prava djeteta. Pri tome su zanemarili svoju obavezu da informiraju (u skladu sa Zakonom o informiranju)

predmetne organizacije o problemima koje tretira Protokol, a u nadležnosti su njihovih ministarstava, ne smatrajući istovremeno da je njihova uloga utjecanje na harmonizaciju zakonskih rješenja u entitetima i Brčko Distriktu; praćenje realizacije donesenih strategija; usavršavanje kadrova i upoznavanje s obavezama koje diktiraju međunarodne institucije i program pridruživanja Evropskoj uniji.

Država još uvijek nema sistematski razvijene mjere prevencije, usmjerene prema djeci rizičnih kategorija, ali je Ured državnog koordinатора radio na programima prevencije. Mjere nisu kontinuirane i sveobuhvatne na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine niti su sistemski ugrađene u sistem zaštite i prevencije rizičnih kategorija, ali se provode mnogi programi vladinog i nevladinog sektora. Pored Zakonom utvrđenih oblika zaštite Ministarstvo za rad i socijalnu politiku Kantona Sarajevo potpisalo je i realiziralo četiri projekta vezana za dodatnu zaštitu djece i osoba izložene

nih nasilju u porodici kroz sljedeće potpisane protokole:

- Protokol o saradnji s Fondacijom lokalne demokratije u realizaciji projekta “Sigurna kuća”, čiji je sastavni dio Ugovor o smještaju socijalno ugroženih lica žrtava nasilja u porodici.
- Protokol o međusobnoj saradnji na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici potpisan s kantonalnim ministarstvima obrazovanja i nauke, zdravstva, pravde i uprave, unutrašnjih poslova, Udruženjem “BH novinari” i Fondacijom lokalne demokratije sve u cilju multidisciplinarnog rada i koordiniranog djelovanja potpisnica Protokola kako bi se postigao bolji kvalitet i veća efikasnost u prevenciji, pomoći, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici.
- Protokol o saradnji u prevenciji prosjačenja, skitnje i nelegalne ulične prodaje na području Kantona Sarajevo s ministarstvima unutrašnjih poslova, pravde i uprave, zdravstva, privrede, prostornog uređenja i okoliša realizira odredbe Protokola u svrhu prevencije i suzbijanja prosjačenja, skitnje i nelegalne ulične prodaje na području Kantona Sarajevo.

Vladine institucije imaju donesene strategije, potpisane protokole o saradnji, ali realizacija dogovorenog i provođenje zakona i protokola često se dovodi u pitanje zbog nedostatka finansijskih sredstava, a u takvim slučajevima prvo se “režu” socijalni projekti, projekti namijenjeni za djecu i porodicu.

Prevencija djela iz protokola za romsku populaciju predstavlja edukaciju o mjerama za upis u matične knjige rođenih. U saradnji s romskim nevladinim sektorom i predstavnicima nadležnih organa organiziran je

i seminar za pripadnike romskog nevladinog sektora o značajnim novinama u zakonodavstvu Republike Srpske u *oblasti matičnih knjiga*.

Organiziran je i seminar za praktičare u Federaciji Bosne i Hercegovine, s fokusom na prevladavanje problema u praksi koji su vezani za upis u matičnu knjigu rođenih te potrebu izmjene pravnog okvira u ovoj oblasti. Tokom 2010. godine UNHCR je potpomogao aktivnosti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice u vezi s edukacijom nadležnih organa za rad s bazom podataka o potrebama Roma u Bosni i Hercegovini. Educirani su predstavnici centara za socijalni rad s kojima je potpisan Sporazum o saradnji, a vezano za vođenje i ažuriranje baze podataka o romima i romskim potrebama. *Sporazum je potpisan sa 34 centra za socijalni rad*, Ministarstvom zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske te “Vašim pravima” kao pružateljima besplatne pravne pomoći. Dogovoren je referalni sistem u slučaju osoba kojima je potrebna besplatna pravna pomoć kako bi se upisali u matičnu knjigu rođenih i pribavili neophodne lične dokumente.

Tokom 2010. godine u Federaciji Bosne i Hercegovine četiri ministarstva obrazovanja odobrila su integraciju edukacije u srednjim školama o prevenciji trgovine: Ministarstvo obrazovanja Tuzlanskog kantona, Unsko-sanskog, Hercegovačko-neretvanskog i Zapadnohercegovačkog kantona.

Ministarstva obrazovanja Zapadnohercegovačkog i Tuzlanskog kantona odobrila su minimum tri školska časa o prevenciji trgovine ljudima u svakoj školskoj godini. Pedagoški zavod odgovoran je za dizajniranje plana i rasporeda časova.

Pedagoški zavod dao je preporuku školama da uvedu prevenciju trgovine ljudima u sa-

držaje sljedećih predmeta: Demokratija i ljudska prava, Maternji jezik, Strani jezik, Sociologija i Historija u ovim kantonima.

Ministarstvo obrazovanja Hercegovačko-neretvanskog kantona predložilo je da se edukacija o prevenciji trgovine ljudima, pored plana i programa srednjih škola, integrira i u vannastavne aktivnosti. Prijedlog je i da se ista edukacija uključi u godišnje radne planove školskih pedagoga.

U Hercegovačko-neretvanskom kantonu Pedagoški zavod i Zavod za školstvo zajedno će nadgledati integriranje, odnosno provođenje edukacije u školama.

Iz Udruženja “Novi put” iz Mostara, koji je drugi partner Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, dobili smo sljedeće informacije:

U periodu od 2010. do 2011. godine aktivnosti udruženja bile su usmjerene na **podizanje svijesti** profesionalaca, ranjivih kategorija i šire javnosti o problemu trgovine ljudima, dječije pornografije i pedofilije. U spomenutom periodu održane su brojne preventivno-obrazovne aktivnosti na području HNK, trening za pripadnike MUP-ova HNK i ZHK te RU SIPA Mostar, a obavljen je i koordinacijska grupa za HNK i ZHK, sastavljena od pripadnika oba kantonalna MUP-a i tužilaštva, centara za socijalni rad i ureda SIPA-e, u cilju koordiniranog pristupa prevenciji i borbi protiv trgovine ljudima i djecom.

Primjer NN osobe (1954.), koji je osuđen 29. 3. 2011. godine pred Općinskim sudom u Mostaru na 6,5 godina zatvora “za spolni odnošaj s djevojčicom” mlađom od tri godine a koji se dogodio u maju 2010. godine, primjer je nerazumnog i neprofesionalnog odnosa suda prema počinitelju. Advokat

osuđenog uložio je žalbu, te je u maju 2011. godine Vijeće Kantonalnog suda Mostar donijelo presudu kojom se žalba optuženog Paurevića djelimično uvažava i preinačava u kaznu zatvora od 4 godine. Naime, za kazneno djelo “spolni odnošaj nad djetetom” predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina, pa je Vijeće ocijenilo da je prvostepena presuda Općinskoga suda u Mostaru visoka, ne uzimajući pri tome u obzir činjenicu da je djevojčica zlostavljana na najgнусniji način. Problemi i posljedice koje će žrtva zlostavljanja imati tokom čitavog života uopće nisu uzeti u obzir. Stiče se dojam da je suđenje organizirano zbog počinitelja, a ne zbog žrtve.

Tajnost ličnih podataka žrtava u praksi se često krši, a podaci koji se moraju tretirati kao tajni i povjerljivi često budu objavljeni u sredstvima javnog informiranja već narednog dana.

Tako smo u praksi imali situacije kada je identitet žrtava trgovine ljudima, čak i maloljetnih, objavljivan, kako u elektronskim, tako i u pisanim medijima, dok su u pojedinim slučajevima novinari išli tako daleko da su čak objavljivali fotografije žrtava. Također se često dešava da novinari objave samo inicijale žrtve trgovine ljudima; međutim, objave ime mjesta, pa čak i naselja u kojem ona živi, a često i puni naziv škole ako je u pitanju maloljetna osoba. Sve te informacije pomažu da se prilično lahko i brzo otkrije identitet žrtava.

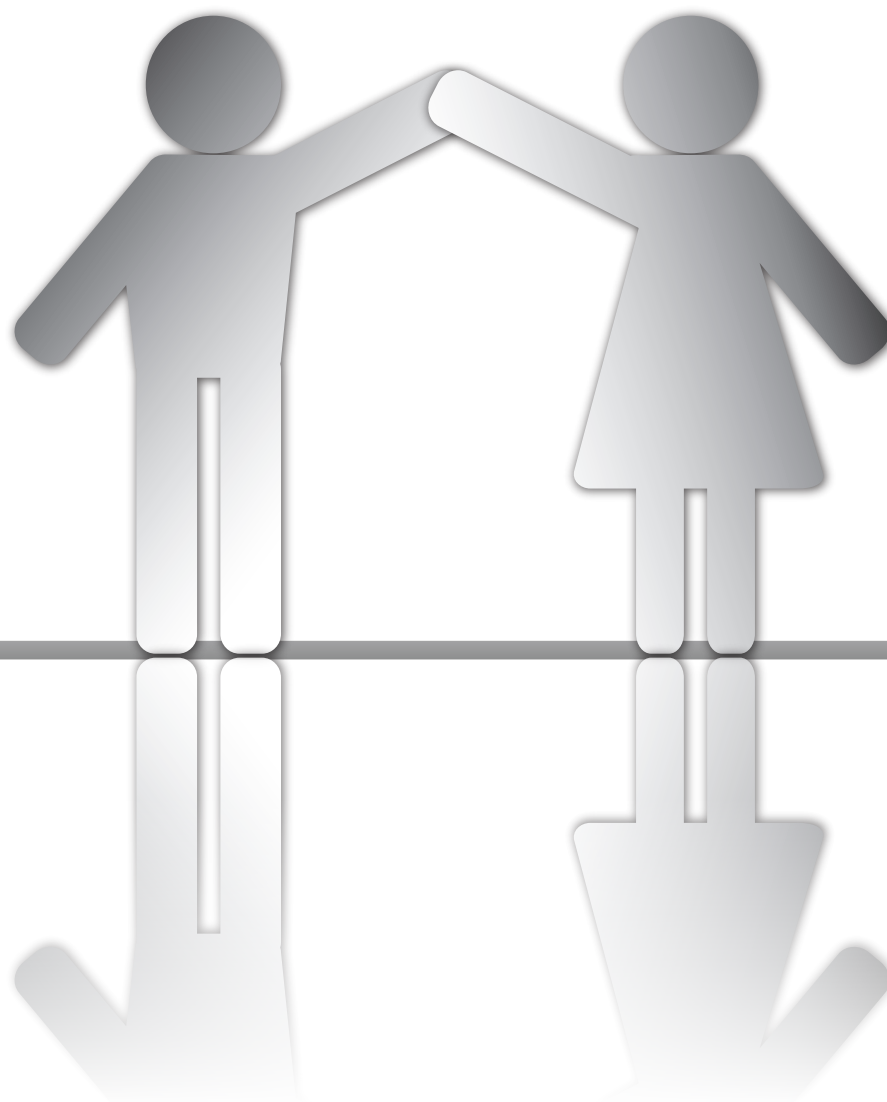
Trend koji je, nažalost, sve prisutniji u Bosni i Hercegovini jeste da se na najvećoj društvenoj mreži na svijetu sve češće mogu naći fotografije neprimjerenog seksualnog sadržaja. Pretežno djevojčice dobi 12-15 godina same objavljuju svoje fotografije, koje često postaju predmetom zloupotre-

be. U posljednje vrijeme u Bosni i Hercegovini govori se o postojanju raznih “facebook glamoura” - sarajevski, vratnički, itd., na čijim stranicama se zloupotrebljavaju ovakve fotografije. I u slučaju jednog ovakvog “glamour” skandala jedan pisani medij u Bosni i Hercegovini objavio je prilično senzacionalistički članak na ovu temu. Članak je objavljen na početnim stranicama magazina i u njemu je objavljen identitet maloljetnice čije su slike zloupotrijebljene, škola koju pohađa, dok je spomenuta djevojčica opisana kao “internet senzacija”, umjesto da je ovakav slučaj iskorišten za podizanje svijesti o seksualnim zloupotrebama djece putem interneta.

U okviru projekta “Promocija etičkog novinarstva u Bosni i Hercegovini”, kojeg NVO “Novi put” provodi u tekućoj godini, jedna od tema kojoj će biti posvećena pažnja odnosit će se upravo na praksu izvještavanja.

Tokom prošle godine “Novi put” je proveo anketu među 400 učenika osnovnih škola na području HNK. Rezultati ankete pokazali su da je većina djece neinformirana o svojim pravima. Anketa je također pokazala da su djeca izložena zloupotrebama, pretežno na internetu, u svrhu seksualne eksploatacije u obliku dječije pornografije, a da nisu ni svjesna svih opasnosti kojima su izložena. Također je potrebno raditi na ohrabrivanju i osnaživanju djece da prijave sve pokušaje ili slučajeve zloupotrebe.

“Novi put” trenutno radi na provedbi projekta “STOP dječijoj pornografiji i pedofiliji”. Cilj projekta je podizanje svijesti djece, ali i roditelja i nastavnika, o spomenutim problemima koji su sve prisutniji na području Bosne i Hercegovine.

**Zabrana prodaje djece, dječije
pornografije i dječije prostitucije
i pitanja u vezi s njima**

ZABRANA PRODAJE DJECE, DJEČIJE PORNOGRAFIJE I DJEČIJE PROSTITUCIJE I PITANJA U VEZI S NJIMA

Komitet je zabrinut da Krivični zakoni na državnom nivou i entitetskim nivoima u potpunosti ne sadrže sva krivična djela iz Fakultativnog protokola i da nisu usklađeni u odnosu na zabranu i propisivanje tih krivičnih djela i zapriječene kazne. Komitet je posebno zabrinut da angažiranje djeteta u prisilnom radu i iznuđivanje pristanka na usvajanje djeteta nisu obuhvaćena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine kao krivična djela.

Zanimljiv je podatak da su u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine propisane tek dvije radnje koje tretiraju trgovinu ljudima: zasnivanje ropskog odnosa i trgovina ljudima. Iz ovoga proizlazi da će se i zakonodavstvo morati prilagoditi "trendovima" u oblasti trgovine ljudima.¹⁶

U periodu od 2010. godine nije došlo do izmjena i dopuna Krivičnih zakona na državnom nivou, niti na entitetskim nivoima, niti na nivou Brčko Distrikta.

Kao oblici trgovine ljudima, osim seksualne i radne eksploatacije, navedena je i trgovina ljudskim organima, prosjačenje i prinudni rad, s napomenom da se svakodnevno iznalaze novi načini za vršenje ovog krivičnog djela.

Iako je ovaj problem prisutan u Bosni i Hercegovini, u posljednjem izvještaju američkog State Departmenta o stanju trgovine ljudima, koji se objavljuje u jesen svake godine, **Bosna i Hercegovina je za 2011. godinu svrstana u prvu grupu zemalja koje u potpunosti zadovoljavaju sve zadane međunarodne kriterije na ovom području.** U izvještaju se navodi da je Bosna i Hercegovina polazišna, odredišna i tranzitna zemlja za muškarce, žene i djecu koji su predmet trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada. Žrtve iz Bosne i

Hercegovine predmet su trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja i prisilnog rada u Azerbejdžanu, Sloveniji, Hrvatskoj i drugim evropskim zemljama.

Vlasti Bosne i Hercegovine u potpunosti poštuju minimalne standarde za eliminaciju trgovine ljudima. Vlasti su pokazale kontinuirane napore na provođenju zakona i zaštiti žrtava te postavili vodeći primjer u slučaju prisilnog prosjačenja u 2010. godini - navedeno je u izvještaju.

Kao jedna od preporuka navedeno je da je potrebno razvijanje multidisciplinarnog odgovora na trgovinu ljudima, koji je u većoj mjeri koncentriran na žrtvu, putem širenja partnerstva sa specijaliziranim nevladinim organizacijama, kako bi se osigurala njihova uloga u identifikaciji i pružanju pomoći žrtvama, kao i ulaganje napora na podizanju svijesti civilnog društva u nastojanju da se dođe do potencijalnih žrtava i pružanje direktne pomoći žrtvama širom zemlje. Dnevni centar za djecu ulice počeo je s radom u aprilu 2011. godine. Nastao je kao projekt UG "Nova generacija", a finansiran je od strane Save the Children Norway. Saradnici na projektu su Centar za socijalni rad Banja Luka i MUP Republike Srpske.

Dnevni centar za djecu ulice predstavlja mjesto prilagođeno za djecu uzrasta od 0 do 18 godina, koja se na teritoriji grada, odnosno općine, nađu u prošnji, skitnji, na radu, kao i za djecu koja su u riziku da žive i/ili rade na ulici. Radna eksploatacija u okviru trgovine ljudima ima globalni socijalni utjecaj jer se reflektira kako na zdravlje pojedinca, grupa i cjelokupnog stanovništva, tako i na sigurnost države u cjelini.

Sa djecom koja su u riziku da postanu žrtve radne eksploatacije edukativnim pristupom radi se na prevenciji toga da postanu djeca

¹⁶ <http://www.mijevijesti.ba/novost/116805/Od-2003.-primjetan-trendrasta-broja-zrtava-trgovine-ljudima>

ZABRANA PRODAJE DJECE, DJEČIJE PORNOGRAFIJE I DJEČIJE PROSTITUCIJE I PITANJA U VEZI S NJIMA

ulice i eventualne žrtve radne eksploatacije. Djeci koja već jesu žrtve radne eksploatacije (žive, prose i veliki dio vremena provode na ulici) u Dnevnom centru se pruža podrška da se sklone s ulice, da se osjećaju sigurno i zaštićeno, da im se osigura minimum lične higijene i barem jedan obrok dnevno te da se edukativnim i kreativnim radom podstaknu da se vrate u obrazovni sistem (onoj djeci koja su napustila školovanje) ili da se djecu koja se školuju podstakne na uspješno nastavljanje i završavanje školovanja. S djecom rade četiri odgojitelja (tri socijalna radnika i jedan psiholog), pri čemu je obavezno da u timu radi muško-ženski par, što predstavlja gender balans koji je obavezan.

Takvi centri formirani su u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Mostaru i Banjoj Luci.

Povodom Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima 18. oktobra 2011. godine *Udruženje Nova generacija je u partnerstvu i saradnji s Ministarstvom sigurnosti Bosne i Hercegovine - Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima*, Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Državnom agencijom za istrage i zaštitu (SIPA) i Centrom za socijalni rad Banja Luka proveo aktivnosti promotivne kampanje u skladu s državnim Akcionim planom za borbu protiv trgovine ljudima 2008-2012. godine na Trgu Krajine u Banjoj Luci. Akcija je imala za cilj podizanje svijesti građana o ovoj važnoj temi i sve učestalijoj pojavi trgovine ljudima u našem društvu.

Komitet podstiče državu članicu da izmijeni i dopuni svoje zakonodavstvo kako bi se osiguralo da se krivična djela iz Fakultativnog protokola u potpunosti unesu i usklade u krivičnim zakonima na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta. Država članica posebno treba da krivičnim djelom proglasi:

(a) prodaju djece nuđenjem, isporukom ili primanjem, bilo kojim sredstvima, u svrhu seksualnog iskorištavanja, prijenos organa djeteta radi ostvarivanja zarade, ili angažiranje djeteta u prisilnom radu ili iznuđivanje pristanka na usvajanje djeteta, kao i posredovanje u usvajanju djeteta u suprotnosti s važećim Zakonom o usvajanju;

(b) nuđenje, dobijanje, nabavljanje i davanje djeteta za dječiju prostituciju;

(c) izradu, distribuciju, širenje, uvoz, izvoz, nuđenje, prodaju ili posjedovanje dječije pornografije;

(d) pokušaj da se počini bilo koje od ovih djela ili sudjelovanje u bilo kojem od ovih djela te

(e) proizvodnju i širenje materijala koji oglašavaju bilo koje od ovih djela.

Usklađenost bosanskohercegovačkog zakonodavstva s Fakultativnim protokolom prezentirana je u prethodnim preporukama. Moramo naglasiti da postoje djela koja uopće nisu definirana u krivičnom zakonodavstvu, kao što su sexting, grooming, cyberbullying, krađa identiteta, pisanje i širenje računalnih virusa, slanje spama itd.

Cyber kriminal je potpuno novi oblik kriminala koji ima značajan utjecaj na djela koja se vežu za trgovinu ljudima, pogotovu kada je u pitanju raširenost dječije pornografije.

Ova djela predviđena su Krivičnim zakonom u Bosni i Hercegovini, ali definicija ovih djela nije u potpunosti usaglašena s Konvencijom Vijeća Evrope.

Radi efikasnijeg zaprečivanja cyber kriminala i povećanja odgovornosti pravnih lica (provajdera) potrebno je pooštriti kaznenu politiku za djela učinjena prema djeci.

ZABRANA PRODAJE DJECE, DJEČIJE PORNOGRAFIJE I DJEČIJE PROSTITUCIJE I PITANJA U VEZI S NJIMA

Poznato je da danas veliki broj djece već sa sedam godina ima otvorene svoje profile na nekoj od društvenih mreža, što smatramo preduvjetom za zloupotrebu djece. Prilikom otvaranja ovih profila unose se lažni podaci o godinama ove djece, s obzirom na to da se profil ne može otvoriti do navršениh 18 godina. Roditelji su nedovoljno osposobljeni da vrše adekvatan nadzor nad djecom u pogledu novih tehnologija, a i zbog zaposlenosti nemaju dovoljan uvid u aktivnosti svoje djece. U posljednje vrijeme na online društvenim mrežama, naročito Facebooku, sve je više kršenja privatnosti, lažnog predstavljanja, objavljivanja kompromitirajućih i obnaženih fotografija bez dozvola, prijetnji, ucjena i drugih zloupotreba u kojima su najčešći akteri maloljetne osobe.

Mladi često uopće nisu svjesni da su ta djela kažnjiva. Širenjem interneta i povećanjem broja korisnika društvenih mreža ovaj problem će u budućnosti biti sve prisutniji.

Prema odgovoru na upit Ministarstvu pravde dobili smo informaciju da su Vijeće Evrope i Evropske unije preduzeli značajne mjere da se formiraju projektni timovi od predstavnika državnih i entitetskih institucija Bosne i Hercegovine, kao i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, zajedno sa zemljama regije i Turske, radi usklađivanja zakonodavstva s Konvencijom o cyber kriminalu, a date su i konkretne preporuke Timu za praćenje i ocjenu krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, koji će raditi na istim, u cilju uspostavljanja harmonizacije bosanskohercegovačkog zakonodavstva s Konvencijom.

Komitet preporučuje da država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da se krivična djela istražuju te da navodni počinitelji budu uredno gonjeni i kažnjeni kako bi se smanjila nekažnjivost.

Državni sistem još uvijek nije osigurao adekvatne uvjete i podsticaje za istraživačku aktivnost u oblasti koju pokriva Fakultativni protokol, iako postoji izuzetna potreba za naučnim sagledavanjem svih pojava oblika iz Protokola. Postojeća istraživanja su sporadična i najčešće su organizirana na inicijativu međunarodnih organizacija ili zahvaljujući agilnosti pojedinaca koji osiguraju sredstva svojom inicijativom.

Javnost i nevladine organizacije **nisu zadovoljni kaznenom politikom** kada su u pitanju djela iz Fakultativnog protokola. Međunarodni standardi zahtijevaju “nultu toleranciju” i strožije kažnjavanje kada su u pitanju krivična djela prema djeci i mladima.

Nevladine organizacije zalažu se za *primjenu mjera koje će omogućiti zaštitu i rehabilitaciju žrtve nasilja i utjecati na počinitelja nasilja da ne ponavlja krivično djelo*.

Nadležnost i izručenja

Komitet preporučuje da država članica preduzme korake kako bi osigurala da joj se domaćim zakonodavstvom omogući da uspostavi i ostvari vanteritorijalnu nadležnost nad krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola i preporučuje se uspostavljanje vanteritorijalne nadležnosti nad krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola bez kriterija dvostrukog kriminaliteta. Komitet preporučuje da država članica Fakultativni protokol smatra pravnom osnovom za izručenje, bez uvjeta postojanja bilateralnog ugovora.

U skladu s uređenjem zemlje jedan broj institucija kojima je u nadležnosti zaštita prava djece nalazi se na državnom nivou, ali veći broj njih podijeljen je na isti način kao i država. Ovakva podjela nadležnosti ukazuje na otežan pristup bazama podata-

ka koje nisu ujednačene jer dolaze iz različitih izvora.

Prema riječima ministra sigurnosti Bosne i Hercegovine (17. 4. 2012. TAIEX radionica na temu “Zakonodavstvo EU u oblasti trgovine ljudima i organiziranog kriminala”): “Politika BiH u borbi protiv trgovine ljudima zasnovana je na principima poštivanja i zaštite ljudskih prava i usmjerena je na krivično gonjenje trgovaca ljudima, na zaštiti žrtava i prevenciji. Osim borbe protiv trgovine u svrhu seksualne eksploatacije, u budućnosti se posebna pažnja mora posvetiti suzbijanju trgovine djecom radi pornografije i prisilnog rada, koji se u Bosni i Hercegovini najčešće ogleda u prisilno organiziranom prosjačenju. Glavni cilj ove radionice je promocija usklađivanja zakonodavstva BiH sa zakonodavstvom EU u pogledu policijske i pravosudne saradnje u oblasti krivičnih i carinskih pitanja putem jačanja efikasnosti istraga i krivičnih gonjenja u oblasti trgovine djecom i borbe protiv prekograničnih kriminalnih mreža na regionalnom nivou.”

Radionicu je organiziralo Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine u saradnji s Instrumentom za tehničku pomoć i razmjenu informacija Evropske komisije (TAIEX) i francuskim Regionalnim tehničkim savjetnikom za borbu protiv trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi.

Ovo je prvi događaj koji je Bosna i Hercegovina organizirala kao zemlja predsjedavajuća MARRI Regionalnom inicijativom od kako je tri sedmice ranije preuzela tu dužnost. Tokom održavanja radionice nadležni ministar Bosne i Hercegovine i direktor MARRI Regionalnog centra razgovarali su o budućim aktivnostima tokom jednogodišnjeg bosanskohercegovačkog predsjedavanja.¹⁷

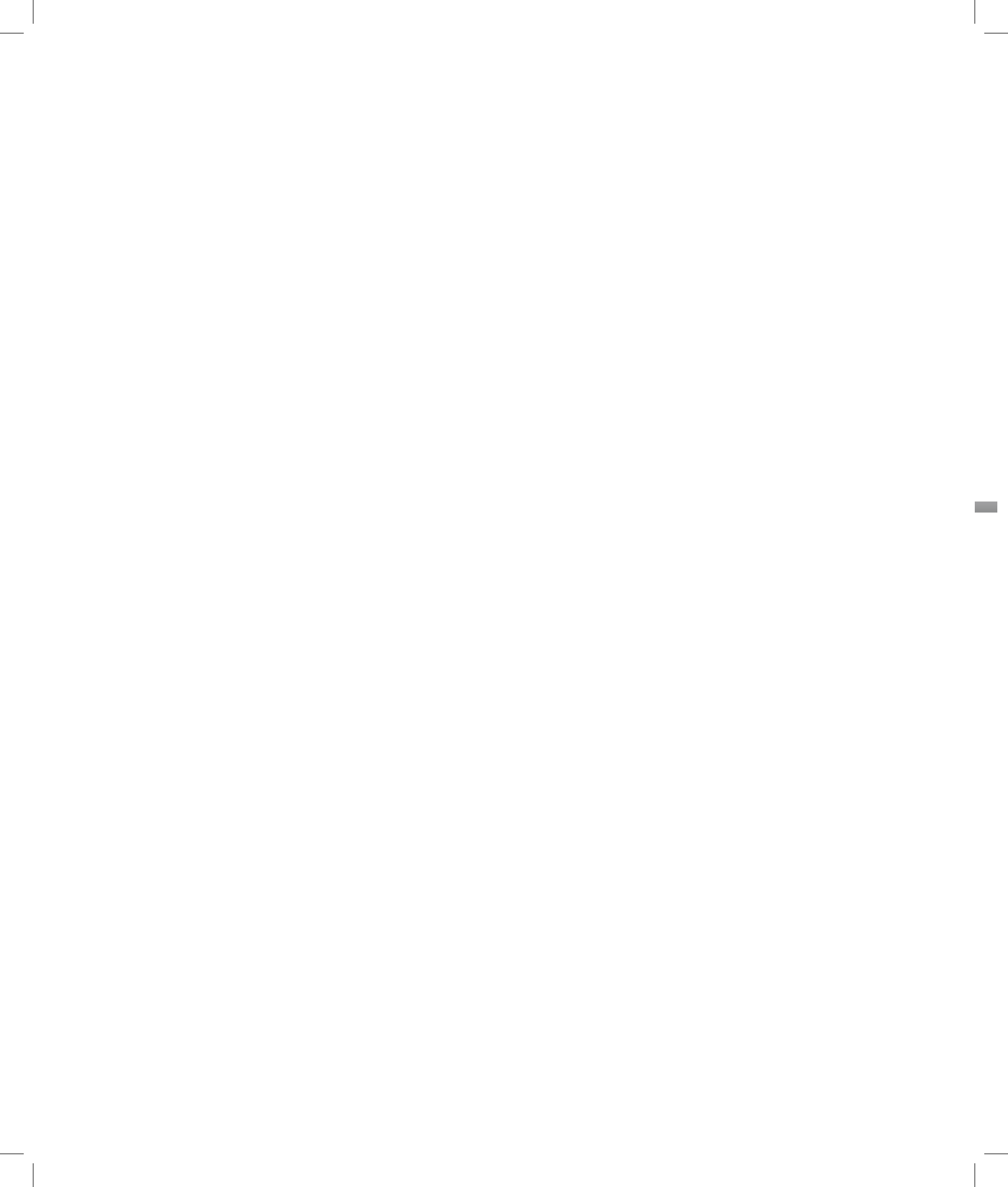
Oduzeta i privremeno oduzeta imovina

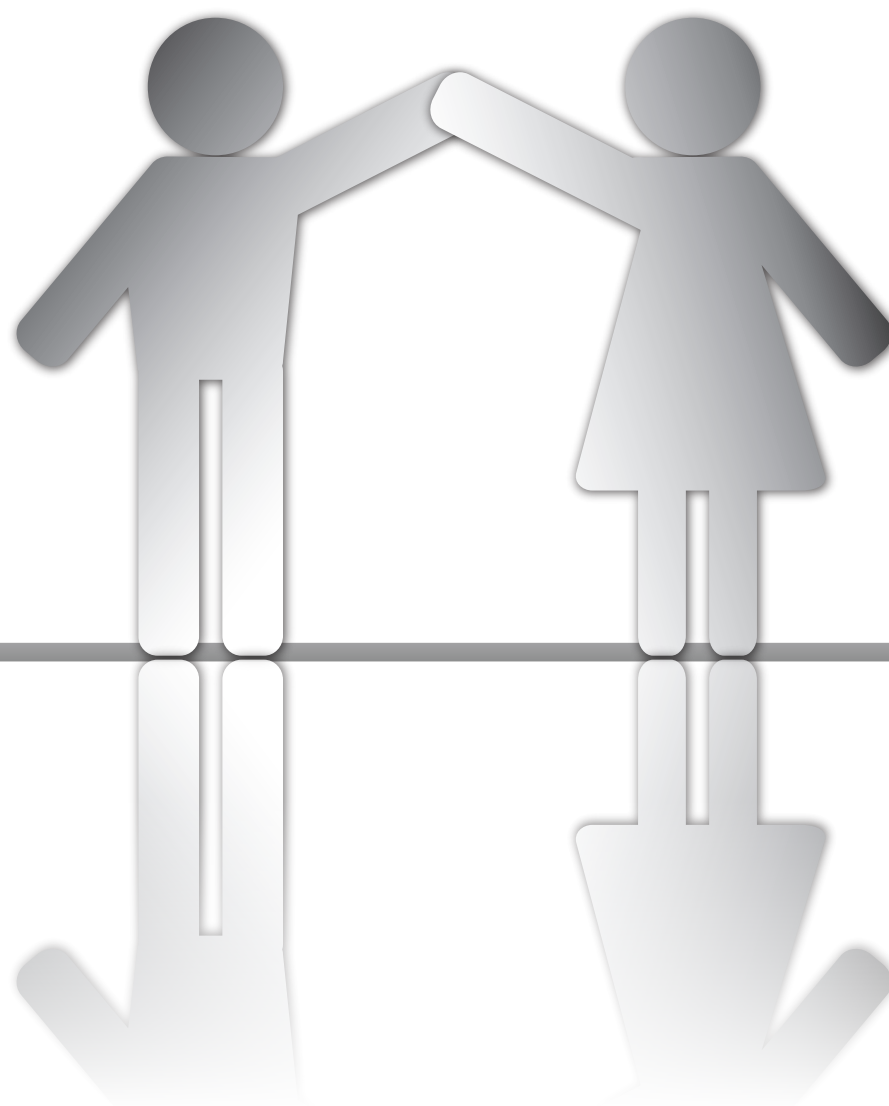
Iako konstatira da Krivični zakon Bosne i Hercegovine predviđa oduzimanje imovine korištene za počinjenje kao i koristi stečene krivičnim djelom, Komitet je zabrinut zbog primjene ovih postupaka u praksi i zato što zakon nije izričito predvidio zatvaranje prostora.

Komitet preporučuje da država članica osigura, putem usvajanja odgovarajućih zakona, privremeno oduzimanje i trajno oduzimanje materijala, imovine i druge robe koja se koristi za izvršenje ili pomažanje izvršenja nekog od krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, privremeno i trajno oduzimanje koristi nastale iz njih te zatvaranje prostora koji su korišteni za počinjenje tih krivičnih djela, u skladu s Članom 7. Fakultativnog protokola.

Krivično zakonodavstvo nije *na adekvatan način* riješilo pitanje mjera koje se odnose na oduzimanje imovine stečene na protupravnim aktivnostima iz djela Fakultativnog protokola, kao i pitanje zaštite djece svjedoka i naknade štete žrtvama djela iz Fakultativnih protokola.

¹⁷ Radionica na temu: Zakonodavstvo EU u oblasti trgovine ljudima i organiziranog kriminala, SRNA, 17. 4. 2012.

Zaštita prava djece žrtava

Mjere usvojene radi zaštite prava i interesa djece žrtava krivičnih djela koja su zabranjena Protokolom

Komitet pozdravlja usvajanje nekoliko mjera za zaštitu, uključujući zakonodavstvo koje omogućava žrtvama trgovine ljudima pristup postupku za dobijanje azila, izmjene i dopune Zakona o socijalnoj politici koji predviđaju da se djeca žrtve trgovine ljudima ne smatraju “odgojno zanemarenom djecom” već žrtvama, izradu smjernica za socijalne radnike i policiju koji rade s djecom žrtvama. Komitet je, međutim, zabrinut da su ove mjere usmjerene prvenstveno na djecu žrtve trgovine ljudima, a ne žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola. Osim toga, Komitet je zabrinut da su postupci za identifikaciju djece žrtava ostali i dalje neadekvatni.

Komitet preporučuje da država članica ojača mjere za zaštitu prava i interesa djece žrtava od svih krivičnih djela iz Fakultativnog protokola kroz daljnju izradu smjernica za zaštitu djece za socijalne radnike i službenike za provođenje zakona te kroz osiguranje obuke o tim smjernicama. Konkretno, postupak treba ojačati kako bi se osigurao veći proaktivni pristup identifikaciji djece žrtava koja su ugrožena krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola, uključujući senzibiliziranje i razvoj djelotvornih partnerstava s porodicama djece žrtava.

Zaštita žrtava i svjedoka

Postupak prepoznavanja i identifikacije žrtava trgovine ljudima vezan je za načine identifikacije žrtava i potrebno ga je kontinuirano unapređivati. Kako bi se unaprijedilo otkrivanje slučajeva trgovine ljudima neophodno je provoditi odgovarajuće mjere

koje imaju za cilj podizanje nivoa svijesti profesionalaca i svih drugih koji pružaju pomoć žrtvama trgovine ljudima.

Važno je napraviti razliku između trgovine ljudima i ilegalne migracije jer se priroda pomoći i zaštite za žrtve trgovine razlikuje od one koja se pruža ilegalnim imigrantima. Važno je i da svi profesionalci koji učestvuju u borbi protiv trgovine ljudima znaju razliku između dobrovoljne prostitucije i trgovine ljudima. Ponekad dolazi i do grešaka u identifikaciji.

Prema informacijama koje smo dobili od Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova u praksi se s djecom postupa kao i sa žrtvama trgovine ljudima, kako maloljetnim tako i punoljetnim. Proces identifikacije djece preuzimaju institucije koje su nadležne (zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita, tužilaštvo, sudovi i policija). Nije dat odgovor zbog kojih razloga nije donesen Zakon o krivično-pravnoj zaštiti djece i maloljetnika na državnom nivou, kao i na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Zakon je donesen u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, ali ne i u Federaciji Bosne i Hercegovine, što predstavlja veliki problem za rad ovih institucija. U Brčko Distriktu prema preporukama Komiteta razrađene su faze asistencije: otkrivanje, prevencija, eksploatacija, identifikacija žrtve, razgovor sa žrtvom, procjena slučaja i intervencija.

U Tuzlanskom kantonu ističu da dijete koje je žrtva seksualnog iskorištavanja (prostitucija, pornografija), ili prosjači, ili prisilno vrši krivična djela, nije u sukobu sa zakonom, nego se uvijek tretira kao zaštićena žrtva za vrijeme svih postupaka. Nažalost, praksa pokazuje da se u radu s djecom počiniteljima krivičnih djela primjenjuje KZ Federacije Bosne i Hercegovine te ih se tre-

tira kao mlađi maloljetnik (14-16 godina), kojem se mogu izreći odgojne mjere i mjere sigurnosti, i stariji maloljetnik (16-18 godina), kojem se mogu izreći odgojne mjere, kao i mjere kazne maloljetničkog zatvora. Usljed nepostojanja odgovarajućih ustanova za preodgoj, sve ostaje “mrtvo slovo na papiru”.

U periodu koji slijedi potrebno je posebnu pažnju posvetiti edukaciji profesionalaca o načinima prepoznavanja žrtava trgovine ljudima. U postupku identifikacije neophodno je primjenjivati jednake standarde za žrtve trgovine ljudima, kao i za žrtve kriminalnih radnji iz fakultativnog protokola.

Mjere zaštite krivično-pravnog sistema

Iako konstatira da Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Bosne i Hercegovine zahtijeva da se djeci automatski odobrava status ugroženih svjedoka, Komitet je zabrinut zbog nedostatka definicije statusa djeteta žrtve u zakonodavstvu te zato što postupci nisu prilagođeni tako da se mogu prepoznati posebne potrebe djece žrtava i svjedoka. Komitet konstatira usvajanje Zakona o zaštiti djece i maloljetnika u krivičnom postupku u Republici Srpskoj, ali žali što u Federaciji Bosne i Hercegovine još nije usvojen zakon koji ima isti učinak. Konstatirajući, također, nacrt Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć, koji pruža pravnu pomoć žrtvama trgovine ljudima, Komitet je ipak zabrinut da djeca žrtve mogu biti izložena preprekama koje se pojavljuju u pristupu pravnoj pomoći.

Zbog nepostojanja političke volje nije došlo do usvajanja Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom po-

stupku na državnom nivou, ali je ovaj nacrt zakona postao polazna osnova za izradu entitetskih propisa i propisa u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.¹⁸

“Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku”, u odnosu na ranije i sada važeće propise u Federaciji, u većoj mjeri uvažava ekonomske i socijalne prilike društva, tako da se, uz poštivanje osnovnih ljudskih prava, Zakon temelji na međunarodnim standardima,¹⁹ preporukama relevantnih međunarodnih organizacija koje se bave promocijom i zaštitom ljudskih prava,²⁰ reformiranom krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini iz 2003. godine te primjerima dobre prakse drugih zemalja i iskustvima domaćih stručnjaka u postupanju s djecom i maloljetnicima u sukobu sa zakonom. Uvažavajući preporuke Komiteta Ujedinjenih nacija za

¹⁸ U Republici Srpskoj “Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku” usvojen je i u primjeni od 1. 1. 2011. godine, dok se usvajanje zakona (skoro identičnog sadržaja) očekuje u Federaciji Bosne i Hercegovine. “Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku” u Brčko Distriktu usvojen je ali s rješenjima koja u odnosu na osnovni tekst i entitetske propise daju rješenja koja ograničavaju mogućnosti maloljetnika u pristupu restorativnoj pravdi - pristup ispravljanja štete.

¹⁹ Pored Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i Standardnih minimalnih pravila za uređenje maloljetničkog pravosuđa, međunarodni okvir za maloljetničko pravosuđe čine i:

- Smjernice Ujedinjenih nacija za prevenciju maloljetničke delinkvencije - Rijadske smjernice (1990),
- Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloljetnika lišenih slobode - JDL (1990),
- Smjernice za djelovanje prema djeci u sistemu krivičnog pravosuđa - Bečke smjernice (1997),
- Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za alternativne kaznene mjere - Tokijska pravila (1990),
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948),
- Sporazum Ujedinjenih nacija o građanskim i političkim pravima (1986),
- Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950) i dr.

²⁰ Naprimjer: Preporuka Vijeća Evrope CE R (87) 20.

prava djeteta, koje su date nakon razmatranja redovnog izvještaja o stanju prava djece u Bosni i Hercegovini za 2005. godinu, i zagovarajući politike racionalnog pristupa i dobrobit maloljetnika, zakon daje niz alternativnih rješenja koja skraćuju i pojeftinjuju postupak pravosudnog tretmana maloljetnika.²¹

Zakon utvrđuje posebna pravila postupanja prema djeci koja se nalaze u sukobu sa zakonom, mlađim punoljetnim osobama i djeci koja su žrtve ili svjedoci, a po kojima su dužni da postupaju sudovi, tužilaštva, uključujući ovlaštene službene osobe, organi starateljstva, porodice, škole, institucije na svim nivoima društvene zajednice, kao i drugi učesnici uključeni u krivičnu proceduru.

Edukacije policajaca za rad s djecom u predmetima koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju u nadležnim institucijama vrši se uglavnom posredstvom nevladinih organizacija koje su organizirale obuke i usavršavanja policijskih službenika. Tu se ističe veoma česta kadrovska promjena profesionalnih pozicija, što nalaže potrebu za obnavljanjem obuka kako bi se postigao kontinuitet u edukaciji.

U TK inspektori nisu imali niti jednu specijalnu edukaciju za saslušanje djeteta i maloljetnika, ali su imali pojedinačne kurseve i predavanja od strane različitih NVO-a iz oblasti dječije pravde. MUP USK Bihać na osnovu Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji nije predvidio Odjeljenje za maloljetničku delinkvenciju i nasilje u porodici, kao ni to da je manji broj policijskih službenika poštao seminare na temu "Saslušavanje maloljetnika, počinitelja i žrtava te stvaranje potrebnog okruženja za taj rad" i "Ojačavanje maloljetničke pravde u BiH".

MUP Posavskog kantona ističe potrebu daljnog usavršavanja, posebno na planu otkrivanja i procesuiranja dječije pornografije na internetu. Policijski službenici MUP-a Posavskog kantona i Bosansko-podrinjskog kantona kroz realizaciju raznih projekata ostvaruju kontakt s roditeljima, nastavnim osobljem i odgajateljima kako bi kroz svoj rad mogli djelovati i prepoznati djecu žrtve. Policija ističe kontinuiranu saradnju sa Centrom za socijalni rad, pravosudnim organima te menadžmentom odgojno-obrazovnih ustanova.

Zapadnohercegovački kanton i Kanton 10 nisu zabilježili niti jedan slučaj u kojima su žrtve bila djeca te navode da nisu imali potrebe za smjernicama za rad s djecom žrtvama.

Prema pristiglim informacijama i podacima evidentno je da zakonodavstvo nije uskladilo definiciju statusa djeteta žrtve u zakonodavstvu s međunarodnim standardima, osim Brčko Distrikta.

Zakonodavstvo Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine je Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Zakonom o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (usvojenim 10. 11. 2011. godine) uskladilo definiciju statusa djeteta žrtve u zakonodavstvu prema međunarodnim standardima. Usluge podrške za djecu žrtve tokom sudskog postupka pružaju se u Službama dječije i psihosocijalne zaštite Pododjeljenja za socijalnu zaštitu, Odjeljenja za zdravstvo i ostale usluge Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, a koje postupaju u okvirima nadležnosti organa starateljstva.

Policijski službenici kao problem u radu ističu pitanje procjene zrelosti djeteta u određenoj fazi uzrasta, proisteklo iz Člana

²¹ Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku u svjetlu međunarodnih standarda, Jasmina Kosović, sudija za maloljetnike.

125 Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, tako da nastoje obavljati razgovore s djecom u prisustvu stručnog lica nadležnog organa starateljstva.

Prema izvještaju MUP-a Tuzlanskog kantona *dijete uvijek tretiraju kao zaštićenu žrtvu i djeluju u najboljem interesu djeteta*. Kod njih od 2009. godine postoji Odjeljenje za maloljetničku delinkvenciju i nasilje u porodici, koje radi i na djelima dokazivanja i dokumentiranja iz oblasti seksualnog zlostavljanja djece i maloljetnih osoba.

Kada su u pitanju prostorije i njihova opremljenost za obavljanje razgovora s djecom, FUP je u saradnji sa UNDP-jem započela aktivnosti na uspostavljanju i opremanju prostorija za rad s djecom u svim kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova, kao i u svom sjedištu. Prema izvještajima koje smo dobili od kantonalnih PU, samo u Tuzlanskom kantonu, Zeničko-dobojskom i Kantonu Sarajevo postoje prostorije za rad s djecom te vizuelna i audiooprema prilagođena djeci. U svim ostalim kantonima ne postoje takve prostorije zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Podaci iz Implementacije Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010. godine govore da:

- samo 1/3 MUP-ova ima adekvatno opremljen prostor za razgovor sa žrtvom nasilja;
- samo 1/10 jedinica ima Lokalne akcione planove za borbu protiv nasilja;
- samo 1/16 uzorka evidentira postojanje propisanih standarda za uspostavljanje partnerstva sa NVO-ima;
- pravosuđe se samo u 4 % slučajeva posvećuje mjerama zaštite žrtve koje bi ostvarila u saradnji sa NVO-ima;

- kod 15 % uzorka socijalnog sektora prijavljuje se postojanje Savjetovališta za djecu, mlade i roditelje;

- samo 12 % jedinica sektora socijalne zaštite prijavljuje posjedovanje koordinacionih timova na lokalnom nivou za borbu protiv nasilja, a 7 % njih ima program rada.²²

Udruženje građana “Budućnost” Modriča, kao član Koalicije nevladinih organizacija “Snažniji glas za djecu”, analiziralo je nedostajuće kapacitete, ukazane od strane Komiteta za djecu. Oni izražavaju zabrinutost za postupke identifikacije djece žrtava krivičnih djela iz Fakultativnog protokola i smatraju da su oni i dalje neadekvatni.

Pored izrađenih Smjernica za zaštitu djece za socijalne radnike i policiju, potrebno je i dalje raditi na izradi smjernica i priručnika za postupanje s djecom žrtvama krivičnih djela iz Fakultativnog protokola. U kontaktu s profesionalcima došli su do zaključka da je, pored socijalnim radnicima i policiji, dodatna edukacija potrebna i prosvjetnim radnicima. Izražavaju želju za postojanjem nekog adekvatnog priručnika koji bi im dao smjernice za postupanje po saznanju da je neko dijete žrtva. Potrebna im je dodatna edukacija kako da postupe, odnosno, koje radnje konkretno da preduzmu kako bi se pružila pomoć djetetu žrtvi.

Komitet preporučuje da država članica, u skladu s Članom 8. Fakultativnog protokola, usvoji odgovarajuće mjere za zaštitu prava i interesa djece žrtava i svjedoka u svim fazama krivičnog postupka. Konkretno, Komitet preporučuje da država članica:

(a) osigura da Federacija Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt donesu, bez odgađanja, Zakon o zaštiti djece i maloljetnika u krivičnom postupku te osigura da se taj

²² Podaci iz Implementacije Strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010. godine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2011.

zakon i isti takav zakon u Republici Srpskoj provode u praksi;

(b) osigura da državni i entitetski zakoni daju definiciju statusa djeteta žrtve;

(c) osigura odgovarajuće usluge podrške za djecu žrtve tokom sudskog postupka, uključujući i usvajanje nacrtu Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć te osigura dostupnost pravne pomoći, kao i pristup adekvatnim postupcima za traženje naknade štete od onih koji su pravno odgovorni;

(d) osigura da djeca žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola ne budu niti krivično gonjena niti kažnjena i da se preduzmu sve moguće mjere kako bi se izbjegla stigmatizacija i društvena marginalizacija te djece;

(e) razmotri mogućnost korištenja audio i videorazgovora s djecom u predmetima koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju, kao i da te razgovore moraju obavljati posebno obučeni policajci u prostorijama koje su prilagođene djeci;

(f) uzme u obzir Smjernice o pravosuđu u stvarima koje se tiču djece žrtava i svjedoka krivičnih djela (Rezolucija Ekonomsko-socijalnog vijeća 2005/20, aneks), u procesu realizacije navedenih preporuka.

Sva krivična djela za koja se navodi da su povezana s trgovinom ljudima u Krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine svrstana su u poglavlje Krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.

Analiza procesuiranih slučajeva otkriva da presude izrečene počiniteljima ovih zločina nisu proporcionalne težini krivičnog djela trgovine ljudima. Često su izrečene kazne uvjetne ili su ispod zakonom previđenog

minimumu. Većina kritika u Bosni i Hercegovini u borbi protiv krivičnih djela iz Fakultativnog protokola usmjerene su prema previše blagoj kaznenoj politici.

Neuspješno procesuiranje slučajeva trgovine ljudima često se pripisuje nedostatku saradnje žrtava s tužiteljem i agencijama za provedbu zakona. Čak i kada su žrtve bile spremne da svjedoče, zastoje u pravnom postupku izazvali su dodatne poteškoće žrtvama i žrtvama-svjedocima, a žrtve su bile zatvorene u skloništa po nekoliko godina.

Drugo problematično područje kod procesuiranja slučajeva trgovine ljudima je pitanje zaštite svjedoka. Prijetnje svjedocima ne završavaju okončanjem suđenja. U našem sistemu još nisu izgrađeni mehanizmi adekvatne zaštite žrtve ili svjedoka, pa mnoge žrtve odustaju od tužbi ili svjedočenja.

Nije bilo napretka, ili je napredak vrlo skroman, kada su u pitanju oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelima trgovine ljudima.

Procesi pokretanja novčane ili druge naknade za počinjenu štetu *uglavnom se ne pokreću*. Potrebno je uložiti napore da se izgradi efikasan sudski sistem koji će obeshrabrivati trgovce ljudima, a koji će za žrtve trgovine ljudima, kojima se naknada ne može osigurati kroz sudski postupak, pronaći mogućnost naknade od strane države kroz poseban Fond za pomoć žrtvama.

U Republici Srpskoj i pored usvojenog Zakona o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, u vezi s kojim je provedena i obuka za sudije i tužitelje za postupanje s istima, rad s djecom u krivičnom postupku **nije unaprijeđen do potrebnog nivoa**. Problem je riješen deklarativno, ali ne i tehnički. Naime:

- svi sudovi nisu osigurali adekvatan prostor ni druga tehnička sredstva kako bi se rad s maloljetnicima odvijao u prostoru prilagođenom djeci, uz podršku drugih adekvatnih stručnjaka, gdje bi bili zaštićeni i kao svjedoci i kao žrtve;
- u većini jedinica *nema mogućnosti audio i videorazgovora s djecom* o predmetima koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju, kao ni adekvatnih prostorija u kojima bi se takav razgovor mogao obavljati;
- *ne vodi se dovoljno računa da djeci ženskog spola pratnja budu policijski službenici ženskog spola, i obrnuto; smatra se da nisu dovoljno dobro prepoznate posebne potrebe djece žrtava i svjedoka;*
- *usvojeni Zakon o pravu na besplatnu pravnu pomoć Republike Srpske predviđa pružanje besplatne pravne pomoći djeci bez roditeljskog staranja, što se i ostvaruje, međutim, u odredbe koje reguliraju kategorije lica koja imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć potrebno je ugraditi i kategoriju djece žrtava krivičnih djela iz Fakultativnog protokola.*

Državni i entitetski zakoni nemaju adekvatnu definiciju statusa djeteta žrtve.

U praksi se dešava da institucije ne rade u interesu djeteta, saraduju s roditeljima protiv kojih može biti pokrenut krivični postupak za nasilje u porodici, a ne saraduju s djetetom.

Propuštaju da djetetu nad kojim je izvršeno nasilje postave privremenog staratelja do okončanja postupka za utvrđivanje postojanja krivične odgovornosti roditelja, čime o pravima i interesima djeteta, i ujedno žrtve, i dalje odlučuju počinitelji nasilja.

Na položaj djece posebno utječe medijska praćenost nemilih događaja, pa **dolazi do društvene marginalizacije djeteta**. Potrebno je više raditi na tome da se djeca, kao dio određenih sudskih postupaka, zaštite od javnosti. Iz razgovora s direktorom Centra za socijalni rad Konjic možemo zaključiti da postoji nedovoljna informiranost o Fakultativnom protokolu. Kao problem u radu Centar ističe nedostatak uvezanosti institucija (centra, škole, zdravstvene ustanove, nevladine organizacije) u radu s djecom žrtvama krivičnih djela, lošu saradnju s roditeljima usljed nepostojanja instrumenata za uključivanje / sankcioniranje roditelja.

Činjenica je da su to problemi koji evidentno postoje, ali sve te institucije su dio sistema i one moraju naći načina da osiguraju saradnju u rješavanju svih multidisciplinarnih problema, kao što je problem traffickinga i drugih oblika iskorištavanja i zlostavljanja djeteta.

Oporavak i reintegracija žrtava

Komiteta pozdravlja to što djeca koja su žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola mogu imati koristi od društvenih usluga i drugih aktivnosti zaštite koje preduzima Sektor za žrtve krivičnih djela u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, ali izražava žaljenje što je takva podrška prvenstveno reaktivna i ograničenog opsega zbog neadekvatnih resursa i ne primjenjuje pozitivnu društvenu diskriminaciju za dobrobit djece u situacijama kada su ugrožena.

Komiteta preporučuje da država članica u okviru Sektora za žrtve krivičnih djela osnuje jedinicu koja je posebno ovlaštena za pružanje pomoći i podrške djeci žrtvama krivičnih djela iz Fakultativnog

protokola i da joj osigura odgovarajuće kadrovske, tehničke i finansijske resurse. Komitet preporučuje da država članica kroz pozitivnu društvenu diskriminaciju posebnu pažnju posveti potrebama djece u situacijama kada su ugrožena (stav 24).

Svakodnevno se povećava broj djece iz rizičnih kategorija koja su izložena različitim oblicima iskorištavanja i kao takva žrtve su krivičnih djela iz fakultativnog protokola. Modeli dnevnih centara koncipirani su na način da budu oblici socijalne podrške pomoću kojih će se ugroženoj djeci osigurati uvjeti za zadovoljavanje njihovih potreba, ali i pružiti šansa inkluzije u društvo. To će na dugoročnoj osnovi utjecati na sprečavanje radne eksploatacije djece. Nažalost, finansiranje dnevnih centara dovedeno je u pitanje zbog ekonomske krize i nemogućnosti da se osigura dovoljno sredstava za prioritetne aktivnosti centara. Preporuka Komiteta za prava djeteta ide u istom smjeru, da se država intenzivnije uključi i počne finansirati ovakvu vrstu podrške urgentno te da pojedinačni kantoni predvide sredstva namijenjena dnevnim centrima i osiguraju koordinaciju vladinih agencija i nevladinih organizacija bez kojih dnevni centri ne bi mogli potpuno funkcionirati.

Primjer pozitivne prakse je model Centra za dnevne aktivnosti djece Udruženja “Zemlja djece” iz Tuzle.

Rad sa “djecom ulice” u Tuzli je otpočeo kampanjom o podizanju javne svijesti u vezi s rastućim problemom boravka i rada djece na tuzlanskim ulicama. Paralelno s organiziranjem kampanje Udruženje “Zemlja djece” otpočelo je pružanje i direktnih usluga djeci i njihovim porodicama, razvijajući postepeno vlastiti model rada s ovom grupom djece na bazi vlastitih iskustava i saznanja.

Trinaest godina kasnije “Zemlja djece” se može pohvaliti efektivnim modelom pružanja usluga u formi “Dnevnog centra za djecu uključenu u život i rad na ulici”, koji djeluje u okviru tuzlanskog tinejdžerskog centra “Telex” i koji omogućava djeci edukativne aktivnosti bazirane na uključivanju u zvanični školski sistem, na redovnoj ili vanrednoj osnovi, te savjetodavnu podršku u smislu realizacije osnovnih prava djece i njihovih porodica u oblasti socijalne i zdravstvene zaštite i obrazovanja. Centar veliku pažnju posvećuje i preventivnom radu s djecom i porodicama na teme nasilja i trgovine ljudima, kao i na teme zdravstvene zaštite, dječijih prava i slično. Sva djeca u Centru imaju besplatan jedan obrok dnevno, a osigurani su im i uvjeti za održavanje minimalne lične higijene.

Model rada s djecom uključenom u život i rad na ulici prepoznat je od strane različitih struktura u zemlji, uključujući i Instituciju ombudsmana u Bosni i Hercegovini, koja je takav model rada preporučila za primjenu i u drugim sredinama. Do multiplikacije modela dolazi u posljednje dvije godine (2010-2011) i slični dnevni centri otvaraju se u Sarajevu, Zenici, Banjoj Luci i Mostaru, i to uz direktnu podršku državnih struktura. U 2011. godini “Zemlja djece”, uz podršku Save the Children Norway i u partnerstvu s ostalim dnevnim centrima, iznijela je proces kreiranja Minimalnih standarda za dnevne centre za “djecu ulice” u Bosni i Hercegovini. Kreirani dokument predstavlja važnu osnovu za daljnju sistemsku integraciju ove usluge širom Bosne i Hercegovine i osiguravanje održivosti centara.

Komitet je duboko zabrinut zbog nepostojanja državnih skloništa za djecu koja su identificirana kao žrtve i što djeca žr-

tve nemaju pristup odgovarajućoj njezi i pomoći, uključujući skloništa kojima upravljaju međunarodne i nevladine organizacije. Komitet je posebno zabrinut što vrtići, osnovani kako bi pružili utočište djeci koja su prisiljena na prosjačenja, ne dobijaju državno finansiranje. Komitet preporučuje da država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da se djeci koja su žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola osigura odgovarajuća pomoć, njihova potpuna socijalna reintegracija te fizički i psihički oporavak. Konkretno, Komitet podstiče državu članicu da osigura nastavak rada skloništa koja su posebno određena za djecu žrtve, uključujući i obdaništa i domove za djecu koja su uključena u organizirana prosjačenja. Komitet državi članici preporučuje da ove posljednje integrira među svoje programe zaštite djece.

Država je s nekim nevladinim organizacijama koje provode rehabilitaciju žrtava nasilja potpisala protokol o saradnji s upotrebom skloništa kao oblika saradnje, što predstavlja labavu obavezu koja lahko može da se prekine, a žrtve ostanu bez zaštite. U skladu s preporukom Komiteta za prava djeteta nevladine organizacije su saglasne da skloništa budu integrirana u vladin sistem zaštite djece žrtava krivičnih djela iz Protokola.

Rehabilitaciju žrtava nasilja radi oko osamnaest nevladinih organizacija iz Federacije i Republike Srpske: “Fondacija lokalne demokratije” Sarajevo, “Medica” Zenica, “La Strada” Mostar, “Žene BiH” Mostar, “Vive Žene” Tuzla, “Emaus” Tuzla i “Žene sa Une” iz Bihaća i Prihvatilište za žene i djecu u nevolji “Mirjam” Caritas Mostar. U Republici Srpskoj sljedeće organizacije bave se zaštitom žrtava nasilja: “Budućnost” Modri-

ča, “Lara” Bijeljina, Udružene žene / hCa Banja Luka, Udruženje porodičnih terapeuta “Pro familia” Banja Luka, “Pro et contra” Prijedor, “Centar informativno-pravne pomoći” Zvornik, Udruženje žena “Nada” Prijedor, “Ženski centar” Trebinje i druge nevladine organizacije. U sigurnim kućama i centrima za pružanje pomoći nevladinih organizacija vrši se rehabilitacija, liječenje i psihološka podrška žrtvama nasilja. Neke od tih organizacija potpisale su protokol s vladinim sektorom i na taj način omogućile žrtvama nasilja siguran boravak i tretman do perioda osamostaljivanja. Najveći broj tih organizacija još uvijek je podržan od međunarodnih organizacija. Nevladine organizacije koje rade sa žrtvama nasilja naglasile su da je neophodno da se sve žrtve nasilja novom zakonskom regulativnom tretiraju kao posebne socijalne kategorije te da s tim u vezi imaju i pomoć i usluge.

Zaštita maloljetne djece žrtava trgovine ljudima komplicirana je zbog nejasnoća u zakonu. Maloljetnici ne mogu biti smješteni u skloništa bez saglasnosti roditelja. Ponekad roditelji učestvuju u trgovini djecom. U tom slučaju centar za socijalni rad treba da pokrene postupak oduzimanja starateljstva nad djetetom.

Linija za pomoć

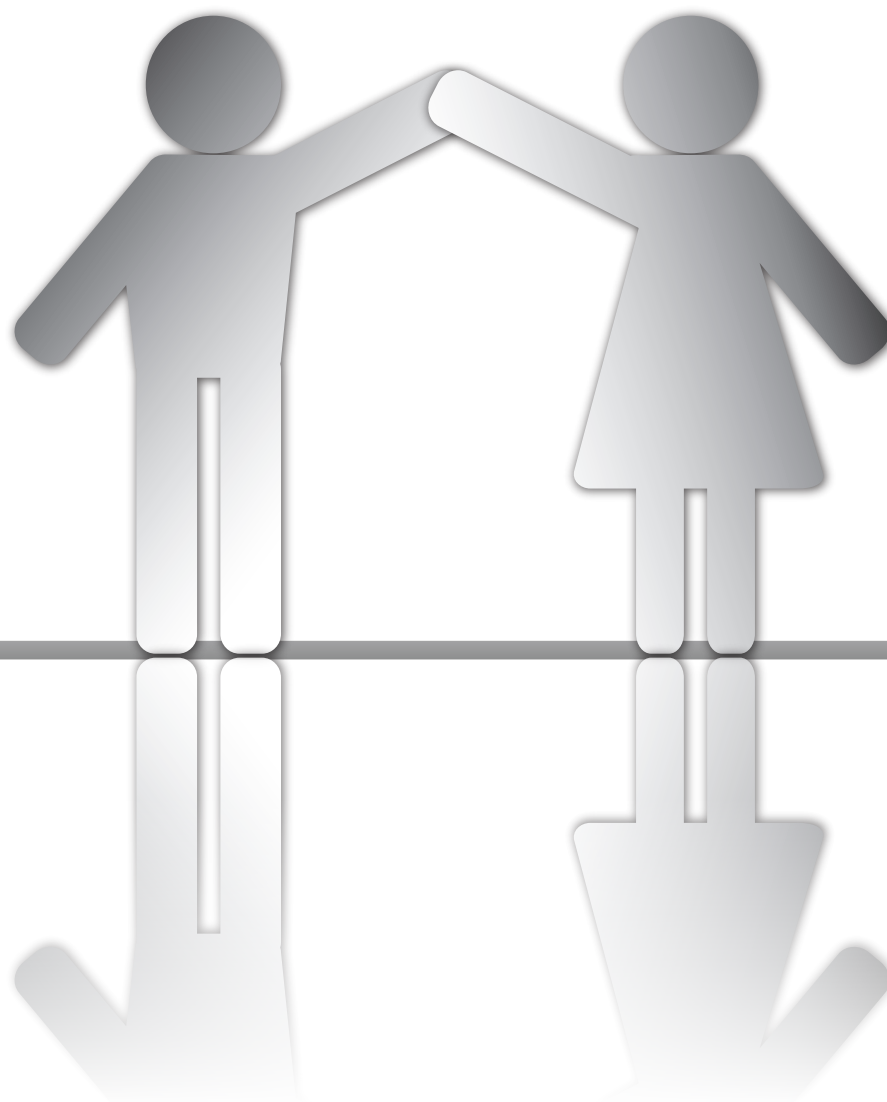
Komitet pozdravlja informaciju da je država članica osigurala dva telefona za djecu žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, jedan za trgovinu ljudima i jedan za dječiju pornografiju i zloupotrebu interneta, te da je otvorila internet liniju za pomoć (“Sigurno dijete”) kako bi se spriječila zloupotreba interneta.

U Bosni i Hercegovini aktivno je više SOS telefona koji su na usluzi žrtvama nasilja.

Fondacija lokalne demokratije vodi liniju za pomoć žrtvama nasilja - “Zelena linija”; “Medica” Zenica; “Budućnost” Modriča; “Lara” Bijeljina, “La Strada” Mostar; “Mirjam” Caritas Mostar; “Žene sa Une” Bihać i druge nevladine organizacije koje imaju skloništa ili centre za pomoć djeci ugroženoj različitim krivičnim postupcima iz Protokola.

Komitet preporučuje da država članica odvoji dovoljno sredstava kako bi se osigurao kontinuitet i održivost tih usluga te da omogući da su one u potpunosti dostupne i da su s njima upoznata sva djeca. Komitet dalje preporučuje da država članica provodi sistematične edukacije za osobe koje rade na spomenutim linijama za pomoć kako bi se spriječili slučajevi prodaje djece, dječije prostitucije i dječije pornografije i na njih efikasno reagiralo.

Edukacije policajaca za rad s djecom u predmetima koji se odnose na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju u nadležnim institucijama vrši se putem centara za edukaciju sudija i tužitelja i putem edukacija nadležnih ministarstava, a najvećim dijelom putem specijaliziranih nevladinih organizacija koje su organizirale obuke i usavršavanja policijskih službenika. Kao negativan faktor u tom procesu ističe se veoma česta kadrovska promjena profesionalnih pozicija, što nalaže potrebu za obnavljanjem obuka kako bi se postigao kontinuitet u edukaciji.

Međunarodna pomoć i saradnja

Multilateralni, regionalni i bilateralni sporazumi

Komitet preporučuje da država članica preduzme sve odgovarajuće mjere za jačanje bilateralne, regionalne i međunarodne saradnje za poboljšanje sistema pronalaženja sa svojim Internet Protocol (IP) lokatorom kako bi se pratile IP adrese, domaće i web stranice počinitelja krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, s ciljem da se koriste najtačnije baze podataka o lokacijama IP adresa. Komitet nadalje preporučuje da država članica preduzme mjere kako bi se identificirao Internet Service Provider (ISP) takvih web stranica s ciljem sprečavanja i borbe protiv dječije pornografije.

Bosna i Hercegovina ostvaruje međunarodnu policijsku saradnju s organizacijama kao što su INTERPOL, EUROPOL i SECI koje omogućavaju razmjenu informacija i podataka od značaja za policijske aktivnosti. S obzirom na transnacionalni karakter trgovine ljudima, cyber kriminala, trgovine drogom i drugih aktivnosti kriminalnih grupa, veoma je važno da se međunarodna policijska saradnja ostvaruje kontinuirano. Pored toga Bosna i Hercegovina učestvuje na specijaliziranim sastancima i usavršavanju policijskih kadrova putem seminara, sastanaka i u okviru različitih projektnih aktivnosti.

Bosna i Hercegovina ostvaruje uspješnu saradnju s Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju. Sud i tužilaštvo Bosne i Hercegovine uspješno su realizirali svoje obaveze, a saradnja se odvija i na regionalnom planu između sudova i tužilaštava Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije.

Izuzetno dobri rezultati postignuti su kroz međunarodnu policijsku saradnju u oblasti cyber kriminala. U nekoliko navrata zahvaljujući međunarodnoj saradnji otkriveni su dijelovi lanaca pedofilije i u našoj zemlji.

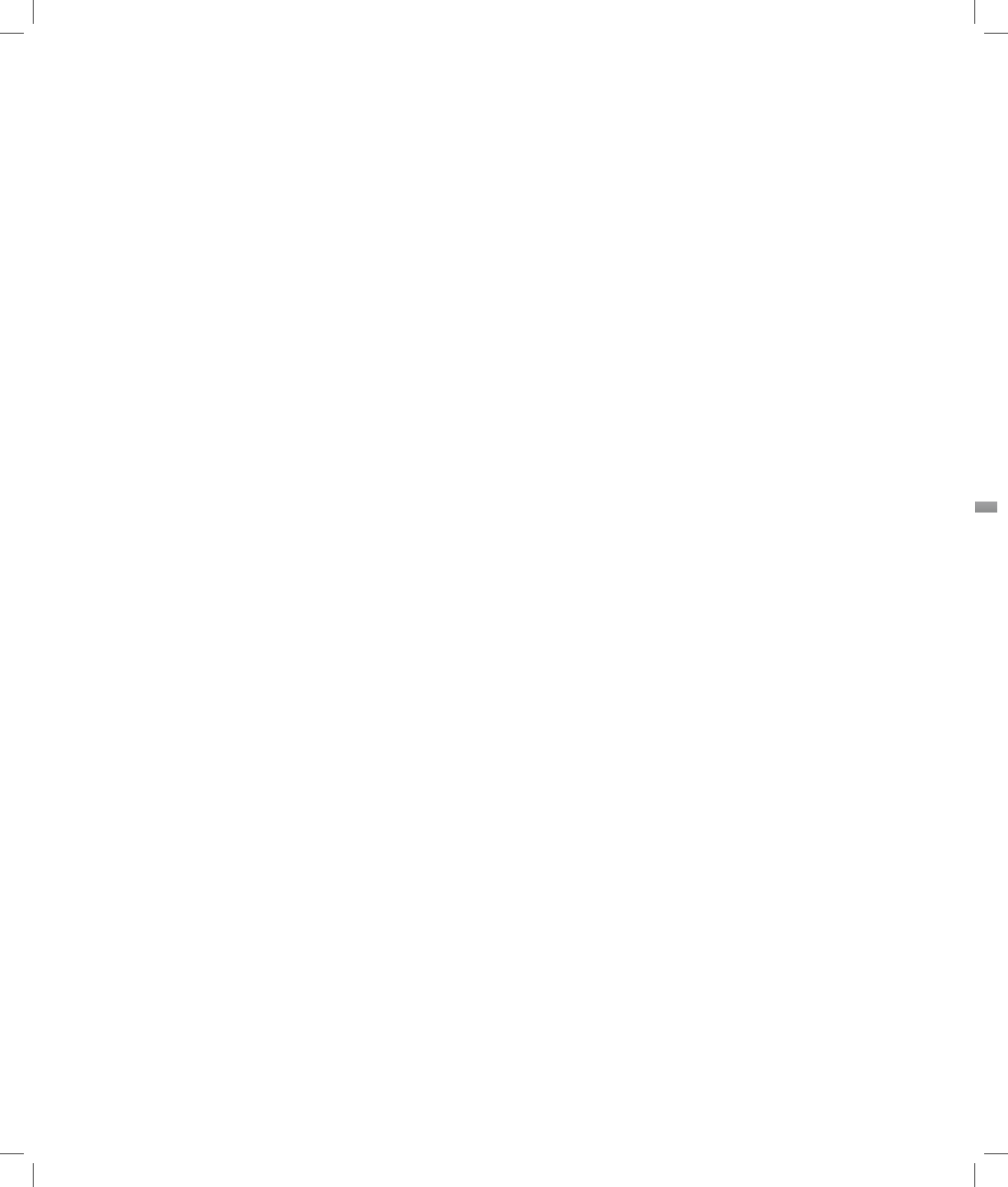
Međunarodna saradnja veoma je važna i u ostvarivanju *zaštite žrtava trgovine ljudima i organiziranju različitih oblika pomoći za njih*. Bosna i Hercegovina učestvuje u projektu “Uspostava transnacionalnog referalnog mehanizma za žrtve trgovine ljudima u Jugoistočnoj Evropi”.

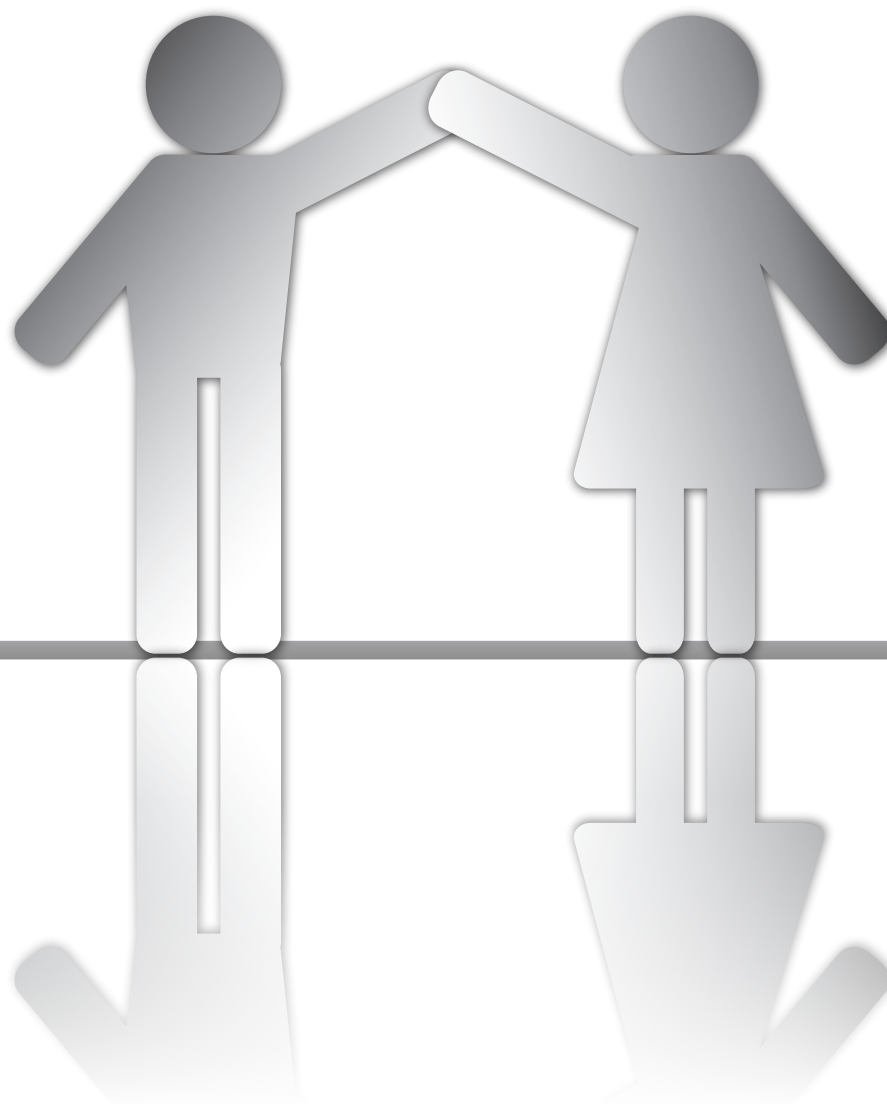
Kao podrška repatrijaciji naših državljana / državljanke koji postanu žrtve trgovine ljudima potrebno je uraditi Protokol s procedurama i načinima postupanja nadležnih institucija kako bi se razvio sistem prihvata i zaštite domaćih državljana koji su identificirani kao žrtve trgovine ljudima. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti procedurama koje se odnose na zaštitu djece žrtava trgovine i ilegalne imigracije. Pravilna podrška žrtvi trgovine ljudima u fazi povratka je veoma značajna radi potrebe skraćivanja perioda sudskih procedura za žrtve koje treba vratiti u zemlje porijekla i tako umanjiti mogućnosti da žrtvama bude ponovo trgovano.

Uzimajući u obzir evidentirane probleme, transnacionalni referalni mehanizam ili međudržavni mehanizam upućivanja (u daljem tekstu: TRM) jedan je od mogućih odgovora kako se na uspješan način suprotstaviti problemu trgovine ljudima. Sa zemljama porijekla žrtava trgovine potrebno je organizirati potpisivanje bilateralnih sporazuma o saradnji kao važnog segmenta procesa repatrijacije i reintegracije jer osigurava pouzdan i održiv institucionalizirani sistem.

Za Bosnu i Hercegovinu izuzetno je značajno da radi na razvijanju modela za transnacionalnu / međudržavnu saradnju sa zemljama u regiji i drugim zemljama Evrope. To će omogućiti regionalnu saradnju i osigurati uspješno rješavanje slučajeva međudržavne trgovine ljudima.

Druge zakonske odredbe

Komitet preporučuje da država članica ratificira Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Osim toga, Komitet preporučuje da država članica ratificira Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

Prevenција nasilja nad djecom i zaštita djece od svih oblika seksualne eksploatacije jedna je od najvažnijih aktivnosti svake države i svakako bi trebala da bude prioritet i u cilju sprečavanja seksualnog zlostavljanja djece.

Seksualno nasilje nad djecom posljednjih godina izdvaja se kao izrazit problem, odnosno ljudska devijacija kada je u pitanju zaštita dječijih prava. Ratificiranje Konvencije o pravima djeteta podrazumijeva prihvatanje obaveze od strane vlasti da djeci omogući rast u sigurnim uvjetima, uz pristup kvalitetnom obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, kao i adekvatan životni standard. To znači da su se države potpisnice saglasile da zaštite djecu od diskriminacije, seksualne i komercijalne eksploatacije i nasilja te da posebnu pažnju posvete djeci bez roditelja i maloljetnim izbjeglicama. Posebna pažnja trebala bi se posvetiti ranjivim grupama djece (djeci s psihofizičkim onesposobljenjem), gdje su podaci poražavajući, odnosno dva puta više je zlostavljano ženske populacije s mentalnom zaostalošću nego bez zaostalosti, a rizik da će biti napadnute 4-10 % je viši. Žrtve se ne biraju zbog atraktivnosti, već zbog bespomoćnosti i neznanja kako da se zaštite.

Prema "Izvještaju o stanju u BiH u odnosu na seksualno nasilje nad djecom" (Sarajevo, juli 2011. godine), sačinjenog u okviru regionalnog projekta za suzbijanje seksual-

nog nasilja nad djecom, koji se istovremeno implementira u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji i Mađarskoj, javnost zabrinjava činjenica da su kazne za zlostavljanje djece i maloljetnika niže nego u većini evropskih zemalja. Prema istraživanju bosanskohercegovačkih dnevnih novina "Dnevni list" iz februara 2009. godine na temu "Treba li oštrije kažnjavati pedofiliju?" očituje se *zabrinutost građana zbog niskih kazni za seksualne napasnike djece. Gotovo u svih dvanaest gradova u kojima je provedeno istraživanje više od 95 % ispitanika odgovorilo je da izvršitelje krivičnih djela treba oštrije kažnjavati.* To je inače konstanta medijskog izvještavanja o ovim problemima gdje se traži jači angažman vlasti, škola i porodica, ali i strožije kazne, pa čak i anatemizacija pedofila.

Iz 2009. godine bilježimo primjer oca koji je pretukao 54-godišnjeg pedofila zbog pokušaja silovanja sedmogodišnje djevojčice. Zbog nanesenih teških fizičkih povreda ocu je prijetila čak viša kazna nego pedofilu.

Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja veliki je iskorak prema sprečavanju seksualnih delikata nad djecom, kaznenom progonu počinitelja i zaštiti djece žrtava. Zaštita djece u središtu je ove konvencije. Ona je u potpunosti usmjerena na poštivanje prava djece, osiguranje njihove dobrobiti, prepoznavanje njihovih stavova, potreba i briga te neprekidno djelovanje u njihovom najboljem interesu.

Na drugoj sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, održanoj 23. 2. 2012. godine, Vijeće je utvrdilo **pojedinačne prijedloge odluka o ratifikaciji sporazuma, konvencija, ugovora, protokola, memoranduma i tehničkog aranžmana**, između ostalih i:

- Prijedlog odluke o ratifikaciji Konvencije Vijeća Evrope o kontaktu koji se tiče djece (ETS 192) sačinjene u Strasbourgu 15. 5. 2003. godine;
- Prijedlog odluke o ratifikaciji Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe (ETS 201) sačinjene u Lanzarotu 25. 10. 2007. godine.²³

Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na sjednici održanoj 19. 4. 2012. godine dao je saglasnost za ratificiranje Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.²⁴

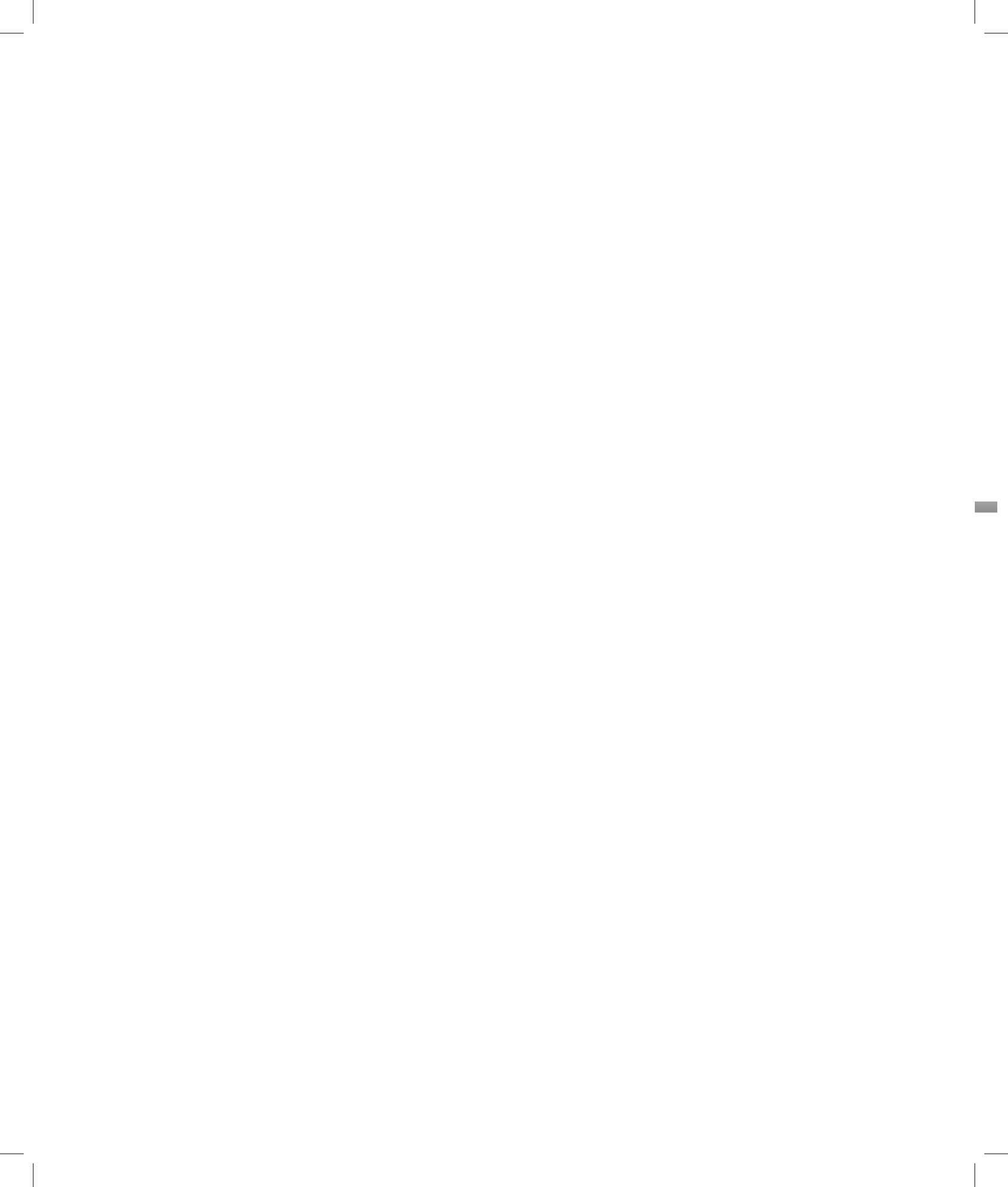
Također, na 25. sjednici Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, održanoj 29. 3. 2012. godine, data je saglasnost za ratificiranje više međunarodnih konvencija i protokola:

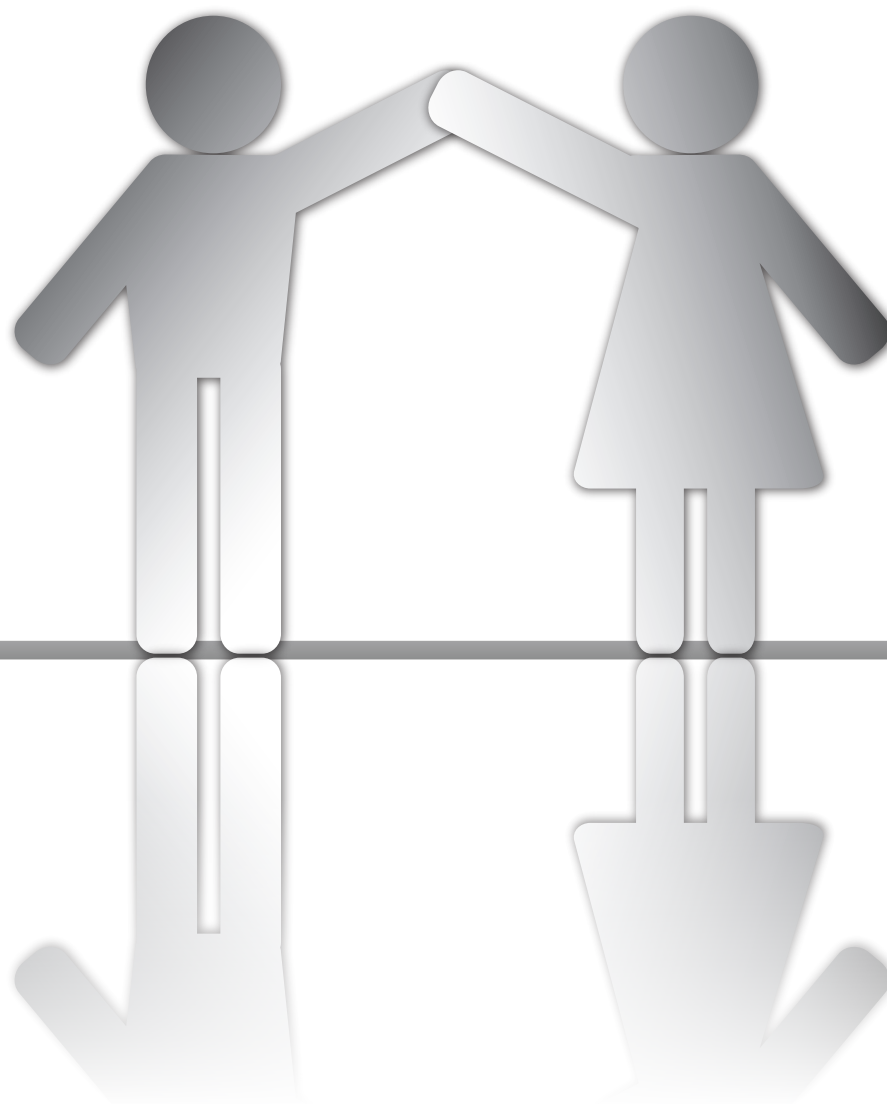
1. Konvencije o međunarodnom ostvarivanju prava za izdržavanje djeteta i drugim oblicima izdržavanja porodice, sastavljena u Haagu 23. novembra 2007. godine²⁵;
2. Konvencije Vijeća Evrope o kontaktu koji se tiče djece (ETS 192), sastavljena u Strasbourgu 15. maja 2003. godine;
3. Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.

²³ Izvještaj o stanju u Bosni i Hercegovini u odnosu na seksualno nasilje nad djecom.

²⁴ <https://www.parlament.ba>

²⁵ Fena, 19. april 2012.

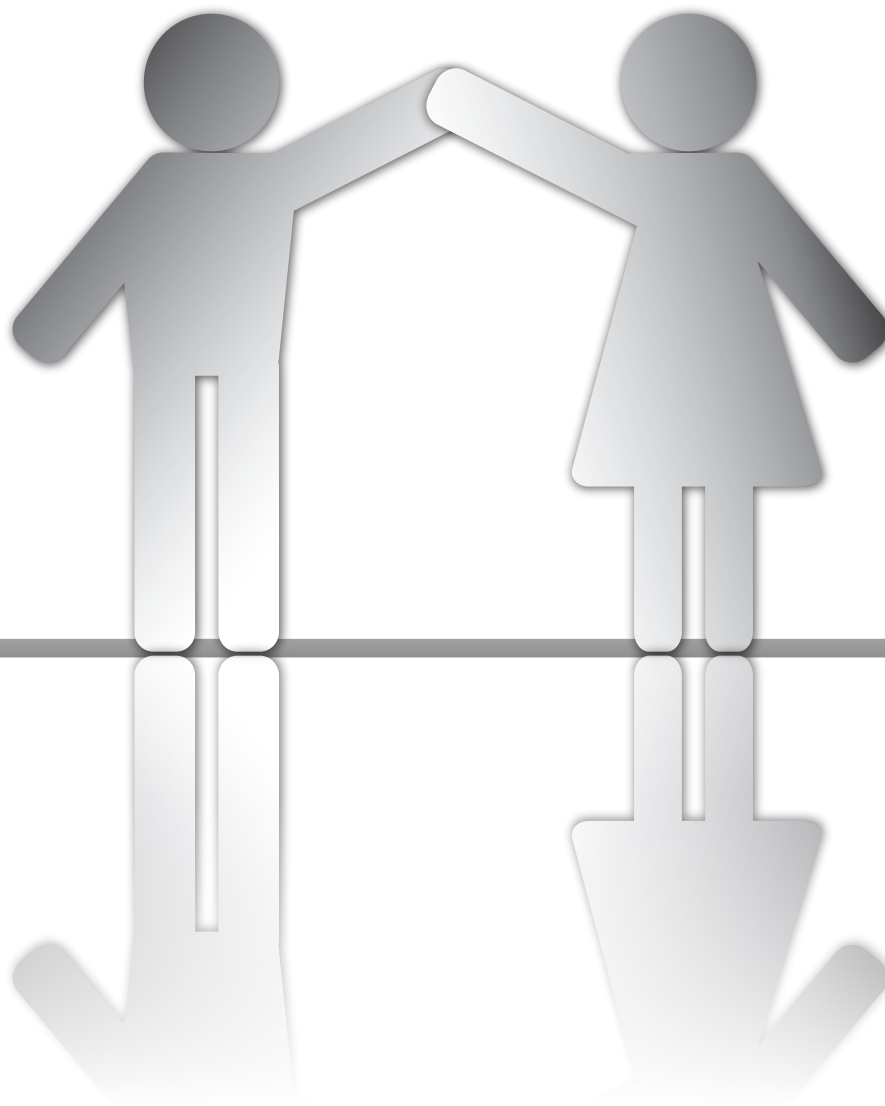

Nastavak rada i širenje znanja

Nastavak rada i širenje zaključnih razmatranja

Komitet preporučuje da država članica preduzme odgovarajuće mjere kako bi osigurala potpuno provođenje ovih preporuka, između ostalog i tako što će ih dostaviti šefu države, Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, Vrhovnom sudu oba entiteta, Parlamentarnoj skupštini (i Domu naroda i Zastupničkom domu), nadležnim ministarstvima i državnim, entitetskim, kantonalnim i lokalnim vlastima, kada je to primjenjivo, na razmatranje i daljnje postupanje. Komitet preporučuje da inicijalni izvještaj i pisani odgovori koje je podnijela država članica i odnosne usvojene preporuke (zaključna razmatranja) budu dostupni široj javnosti, uključujući i internet (ali ne isključivo), organizacijama građanskog društva, grupama mladih, stručnim grupama i djeci, kako bi došlo do debate i kako bi se podigla svijest o Fakultativnom protokolu, njegovom provođenju i praćenju.

Zaključak

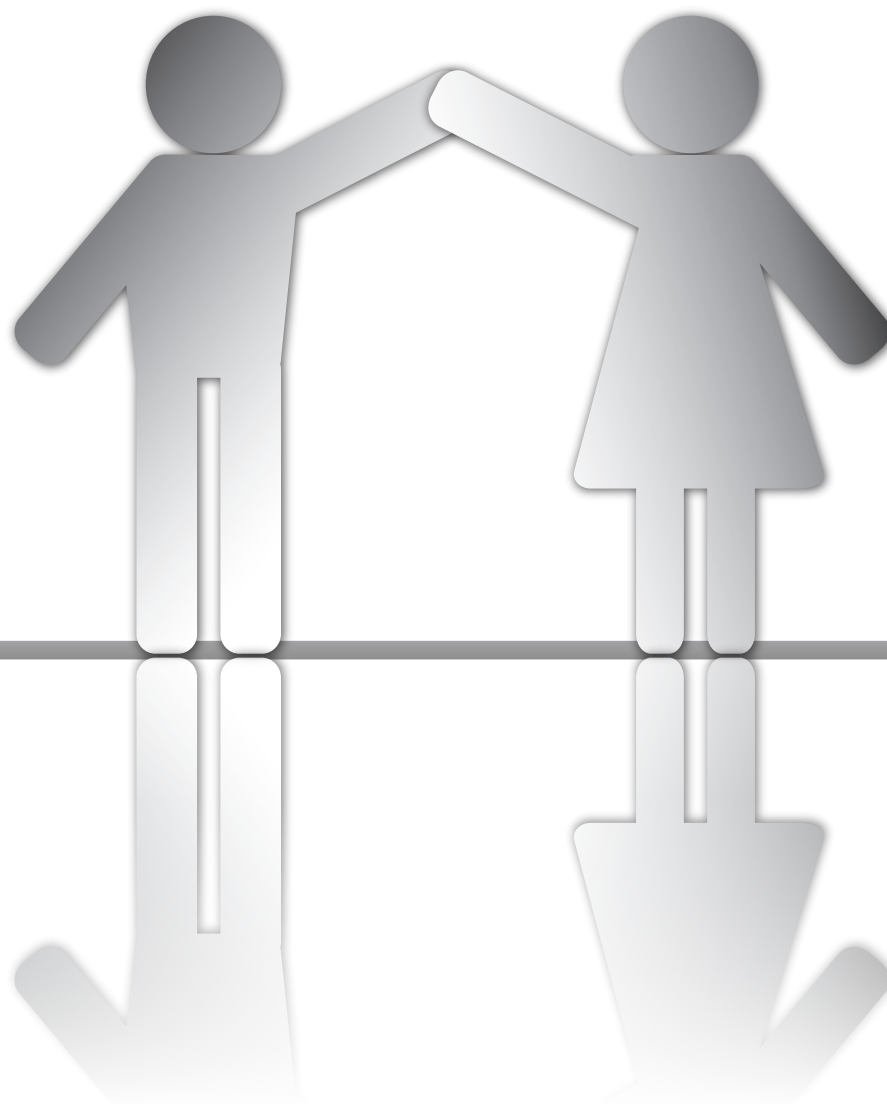

ZAKLJUČAK

- Više pažnje trebalo bi biti posvećeno prevenciji u cilju sprečavanja svih vrsta zloupotrebe djece.
- Javnost bi trebala biti detaljnije upoznata sa činjenicom da je Bosna i Hercegovina ratificirala Protokol, kao i o samom sadržaju i obavezama države.
- S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina potpisnica dva fakultativna protokola - o trgovini djecom, dječijoj prostituciji i pornografiji te o djeci u oružanim sukobima - stiče se dojam da se ovi protokoli još uvijek ne provode u potpunosti. Trebalo bi stvoriti pretpostavke da se oba protokola poštuju u našoj zemlji.
- Kad je u pitanju upis djece u matične knjige rođenih, trebalo bi preduzeti dodatne mjere da se upisom u matične knjige obuhvate sva novorođena djeca, ali i oni koji na vrijeme nisu upisani, naročito kad je u pitanju romska populacija. Kako se može vidjeti iz priloga, postoje određeni pomaci kada je u pitanju ova proble-

matika u našoj zemlji (aktivnosti Udruženja “Vaša prava”, DevInfo...). Međutim, ovim se ne osigurava sistemsko rješenje problema.

- Što se tiče ove problematike, bilo bi dobro da imamo ažurirane i potpunije informacije iz Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice.
- U našoj zemlji nedostaju programi prevencije trgovine djecom, dječije pornografije i prostitucije. Ima organizacija koje se bave ovom problematikom, ali bi bilo dobro da se ovi programi sistemski urede na višem, državnom nivou na način da se kroz škole uvedu predavanja o opasnostima koje ugrožavaju djecu (primjer četiri Ministarstva obrazovanja iz Federacije Bosne i Hercegovine koja su odobrila integraciju edukacije o prevenciji trgovine u školama). U predavanja bi trebalo uključiti kako djecu tako i roditelje i nastavnike, ali i važne aktere u lokalnoj zajednici (policiju i dr.).

Anex I - Preporuke Komiteta za prava djeteta

Konvencija o pravima djeteta

Distr.: Opšta
1. oktobar 2010. godine
Ranije poslata neredigovana verzija
Original: Engleski

Fakultativni protokol o prodaji djece

Komitet za prava djeteta

55. sjednica

13. septembar - 1. oktobar 2010. godine

Razmatranje izvještaja koji podnose Države članice u skladu sa članom 12, stav 1. Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječju prostituciju i dječju pornografiju

Zaključna razmatranja: Bosna i Hercegovina

1. Komitet je razmatrao inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine (CRC/C/OPSC/BIH/1) na 1554. sjednici (vidjeti CRC/C/SR.1554), održanoj 16. septembra 2010. godine i usvojio na 1583. sjednici održanoj 1. oktobra 2010. godine slijedeća zaključna razmatranja.

Uvod

2. Komitet pozdravlja podnošenje inicijalnog izvještaja Države članice i pisane

odgovore na listu pitanja (CRC/C/OPSC/BIH/Q/Add.1, 2010). Komitet visoko cijeni iskren i konstruktivan dijalog sa inter-resornom delegacijom.

3. Komitet podsjeća Državu članicu da ova zaključna razmatranja treba čitati zajedno sa zaključnim razmatranjima usvojenim u vezi sa inicijalnim izvještajem Države čla-

nice podnesenim u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta (CRC/C/15/Add.260, 2005) i inicijalnim izvještajem podnesenim na temelju Fakultativnog protokola o uključivanju djece u oružane sukobe (CRC/C/OPAC/BIH/CO/1, 2010).

I Opšta zapažanja

A. Pozitivni aspekti

4. Komitet pozdravlja različite mjere u područjima relevantnim za provođenje Fakultativnog protokola, a posebno:

(a) povlačenje rezerve Države članice koju je dala prema članu 9, stav 1) Konvencije;

(b) usvajanje trećeg državnog Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalnih migracija u Bosni i Hercegovini 2008-2012;

(c) usvajanje Akcionog plana za unapređenje sistema zaštite na području dječje pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece putem Interneta i komunikacijskih tehnologija u Bosni i Hercegovini 2010-2012 i

(d) usvajanje Državne strategije za borbu protiv nasilja nad djecom 2007-2010.

5. Osim toga, Komitet pozdravlja pristupanje ili ratifikacije sledećih međunarodnih ili regionalnih dokumenata:

(a) Međunarodne konvencije o pravima lica sa invaliditetom i njenog Fakultativnog protokola, 12. marta 2010. godine, i

(b) Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja, Konvencije o

kibernetičkom kriminalu i njenog Dodatnog protokola i Konvencije protiv trgovine ljudima Vijeća Evrope, 25. aprila 2005. godine, 19. maja 2006. godine, odnosno 11. januara 2008. godine.

II Podaci

6. Komitet konstatuje da su Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i državni koordinator za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije prikupili određene podatke o djeci žrtvama trgovine ljudima, te da Ministarstvo planira uspostaviti bazu podataka za praćenje provođenja Konvencije i njenog Fakultativnog protokola. Komitet je ipak i dalje zabrinut da se podaci ne prikupljaju sistematično o svim krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola u oba entiteta te Države članice, kao i u Brčko Distriktu, i da je ograničen kapacitet Države članice, uključujući i Agenciju za statistiku Bosne i Hercegovine, za prikupljanje podataka o djeci uopšteno, i posebno o usvajanju djece.

7. Komitet Državi članici preporučuje da dalje razvija i centralizuje svoje mehanizme za sistematično prikupljanje podataka u svim područjima koja se tiču provođenja Fakultativnog protokola, uključujući uspostavu baza podataka u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice za praćenje provođenja Konvencije i Fakultativnog protokola. Komitet Državi članici preporučuje da napravi koordinirani sistem za sveobuhvatno prikupljanje podataka - razvrstanih, između ostalog, po dobi, polu, geografskom položaju i društveno-ekonomskom položaju - koji pokrivaju sve osobe mlađe od 18 godina. Osim toga, Komitet ponavlja svoju preporuku (CRC/C/15/Add.260 (2005), stav. 19) da Država članica provede popis stanovništva.

III Opšte mjere za provođenje

Zakonodavstvo

8. Iako pozdravlja napore za integraciju različitih aspekata Fakultativnog protokola u zakonodavstvo Države članice, Komitet je zabrinut da su usmjereni gotovo isključivo na trgovinu djecom, zanemarujući specifična krivična djela iz Fakultativnog protokola, odnosno prodaju djece, dječiju prostituciju i dječju pornografiju.

9. Komitet podsjeća da Država članice svojim zakonodavstvom mora ispuniti svoju obavezu u odnosu na prodaju djece, koncept, koji nije identičan trgovini ljudima, kako bi se na odgovarajući način provele odredbe sadržane u Fakultativnom protokolu.

Državni plan djelovanja

10. Iako konstatuje usvajanje niza politika, strategija i planova, uključujući donošenje Akcionog plana za zaštitu djece od dječje pornografije 2010-2012, Komitet žali što ovaj posljednji ne ukazuje na troškove predviđenih aktivnosti i da dodatna sredstva zavise od donatorske podrške. Komitet je dalje zabrinut da ne postoji sveobuhvatan plan ili politika koji bi posebno rješavali sva pitanja koja su obuhvaćena Fakultativnim protokolom.

11. Komitet preporučuje da Država članica izradi državni plan djelovanja usmjeren na rješavanje svih pitanja posebno onih koja su obuhvaćena Fakultativnim protokolom i da osigura odgovarajuće ljudske i finansijske resurse za njegovo provođenje. Pri tome, Država članica treba obratiti posebnu pažnju na primjenu svih odredaba Fakultativnog protokola, uzimajući u obzir Deklaraciju i Agendu za

djelovanje i globalnu posvećenost koje su usvojene na prvom, drugom i trećem Svjetskom kongresu protiv komercijalnog seksualnog iskorištavanja djece, održanom u Stockholmu, Yokohami i Rio de Janeirou 1996, 2001. odnosno 2008. godine.

Koordinacija i evaluacija

12. Iako konstatuje uspostavu državnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije i Radne grupe za koordinaciju tih aktivnosti na državnom i entitetskim nivoima, Komitet je zabrinut zbog slabe koordinacije struktura koje su nadležne za provođenje Fakultativnog protokola na državnom i entitetskim nivoima. Komitet je posebno zabrinut da je Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine, koje je uspostavljeno u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, kao koordinacijsko i savjetodavno tijelo o pravima djeteta, de facto prestalo postojati 2007. godine. Pozdravljajući plan Ministarstva da se uspostavi Sektor za ljudska prava djece, Komitet ostaje i dalje zabrinut da nema određenog državnog tijela koje trenutno ima mandat da koordinira, prati i ocjenjuje uživanje dječjih prava u opštem smislu.

13. Komitet preporučuje da Država članica odmah preduzme mjere kako bi aktivirala Vijeće za djecu Bosne i Hercegovine i da uspostavi Sektor za ljudska prava djece u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice. Dalje preporučuje da Država članica razmotri mogućnost da Vijeće za djecu ili novi Sektor za ljudska prava djece, ili neko drugo odgovarajuće tijelo, budu zaduženi za koordinaciju i ocjenu provođenja Konvencije i ova dva Fakultativne protokola i da mu pruži kadrovska, tehnička i finansijska sredstva i ovlaštenja u okviru Vlade za efikasno provođenje svog mandata.

Širenje znanja i podizanje svijesti

14. Komitet, iako konstatuje aktivnosti podizanju svijesti koje se provode u školama, posebno aktivnosti nevladinih organizacija, ipak ostaje zabrinut zbog niskog nivoa svijesti djece i njihovih porodica o preventivnim mjerama protiv krivičnih djela iz Fakultativnog protokola i njihovim štetnim učincima. Komitet je, dalje, zabrinut zbog informacija iz izvještaja Države članice da mediji povremeno pogrešno predstavljaju slučajeve trgovine ljudima što doprinosi stvaranju stereotipa o određenim grupama u Državi članici za koje su smatra da su sklonije da se upuste u prodaju djece od ostalih grupa.

15. Komitet Državi članici preporučuje da izradi, u bliskoj saradnji sa zajednicom, a posebno djecom i djecom koja su žrtve, informacione i obrazovne programe i dugoročne kampanje za podizanje svijesti o preventivnim mjerama protiv prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije i njihovim štetnim učincima. Osim toga, Komitet preporučuje da Država članica širi znanje o Fakultativnom protokolu među svim relevantnim profesionalnim grupama, posebno pripadnicima policije, sudijama, tužiocima, predstavnicima medija i socijalnim radnicima.

Edukacija

16. Komitet pozdravlja specijalizovane edukacije koje služe podizanju svijesti o trgovini ljudima za pripadnike bosansko-hercegovačkih oružanih snaga prije njihovog angažovanja u međunarodnim mirovnim misijama, te da je Fakultativni protokol uključen u edukacije koje provode Centar za obuku sudija i tužilaca i državni koordinator za sprečavanje trgovine ljudima. Komitet je

ipak zabrinut da profesionalne grupe koje rade sa djecom i za djecu, uključujući pripadnike policije, socijalne radnike, sudije i tužioce, i pripadnici Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA) nemaju odgovarajuće obuke posebno ciljane na odredbe Fakultativnog protokola.

17. Komitet Državi članici preporučuje da dodijeli odgovarajuće resurse namijenjene za izradu programa i materijala za obuku na svim područjima obuhvaćenim Fakultativnim protokolom i da osigura da takve edukacije uključe sve relevantne profesionalne grupe, posebno službenike za provođenje zakona o imigrantima, i pripadnike SIPA-e, sudije i tužioce, socijalne radnike, kao i pripadnike Oružanih snaga Evropske unije (EUFOR) koji su trenutno prisutni u Bosni i Hercegovini.

Dodjeljivanje sredstava

18. Komitet, iako konstatuje teškoće pri osiguravanju sredstva za aktivnosti koje su relevantne za provođenje Fakultativnog protokola, žali što:

(a) Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) i Kancelarija Interpola u Sarajevu nemaju dovoljno kadrovskih, tehničkih i finansijskih sredstava za efikasno sprečavanje i istraživanje krivičnih djela počinjenih uz korištenje novih tehnologija uključujući i Internet; i

(b) centri za socijalni rad i druge institucije u čijoj nadležnosti je provođenje aktivnosti za prevenciju i zaštitu djece nemaju dovoljno kadrovskih, tehničkih i finansijskih sredstava kako bi odradili navedno.

19. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve moguće mjere kako bi se osiguralo da dodijeljena sredstva

budu dovoljna za provođenje Fakultativnog protokola. Konkretno, agencijama za provođenje zakona i centrima za socijalni rad treba osigurati odgovarajuća kadrovska, tehnička i finansijska sredstva koja su potrebna za njihove aktivnosti.

Nezavisni nadzor

20. Komitet je zabrinut da proces spajanja institucija ombudsmena na entitetskom nivou u jedinstvenu instituciju Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine još uvijek nije završen i da nova organizacija i dalje ima odvojene entitetske institucije. Komitet nadalje izražava zabrinutost što se preklapaju mandati Sektora za zaštitu prava djeteta u okviru Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i Ombudsmena za djecu Republike Srpske što može ometati jedinstveni pristup praćenju provođenja Konvencije i Fakultativnog protokola.

21. Komitet preporučuje Državi članici da intenzivira napore na konsolidaciji Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i da osigura jedinstven pristup zaštiti i promovisanju ljudskih prava, te, posebno, Konvencije i Fakultativnog protokola.

IV Sprečavanje prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije (čl. 9, stavovi 1. i 2.)

Donesene mjere za sprečavanje djela koja su zabranjena na temelju Protokola

22. Komitet, pozdravljajući mjere usmjerene na sprečavanje krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, ipak žali da su mjere koje su usvojene do sada prvenstveno bile usmjerene na krivična djela trgovine ljudima, dok ciljne preventivne mjere, posebno

protiv prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije, ostaju ograničene. Komitet je posebno zabrinut zbog povećanja domaće trgovine djecom koja može uključivati prodaju djece i može dovesti do dječje prostitucije i dječje pornografije. Komitet je nadalje zabrinut zbog slabe sposobnosti Države članica da prati usvajanja djece i žali, u tom pogledu, što Država članica još uvijek nije ratifikovala Hašku konvenciju br.33 o zaštiti djece i saradnji koja se tiče među-državnog usvajanja.

23. Komitet Državi članici preporučuje da:

(a) usvoji državni plan za sprečavanje prodaje djece, dječje pornografije i dječje prostitucije;

(b) osigura usklađene i koordinirane aktivnosti organa za provođenje zakona kako bi se spriječila i eliminisala domaća trgovina djecom i

(c) ojača mehanizme za praćenje usvajanja djece, i da ratifikuje Hašku konvenciju br. 33 o zaštiti djece i saradnji koja se tiče među-državnog usvajanja.

24. Poštivajući usvajanje različitih planova i strategija za poboljšanje socijalne inkluzije djece, posebno romske djece, Komitet izražava žaljenje što su romska djeca, djeca koja žive na ulici, djeca s invaliditetom, djeca koja su uključena u organizovano prosjačenje, te djeca koja nisu upisana u matične knjige rođenih i dalje ugrožena krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola.

25. Komitet podstiče Državu članicu da jača sistematične mjera prevencije, usmjerene prema djeci koja su posebno ugrožena ili rizična, kako bi ih zaštitili od krivičnih djela iz Fakultativnog protokola. Osim toga, Komitet preporučuje da Država članica uskladi državno i entitetsko

zakonodavstvo koje se odnosi na upis u matične knjige i da odmah preduzme djelotvorne mjere kako bi se osigurao upis sve djece po rođenju.

V. Zabrana prodaje djece, dječje pornografije i dječje prostitucije i pitanja u vezi sa njima (član 3, član 4, stavovi 2 i 3 i članovi 5, 6 i 7)

Postojeći krivični zakoni i propisi

26. Komitet je zabrinut da Krivični zakoni na državnom i entitetskim nivoima u potpunosti ne sadrže sva krivična djela iz Fakultativnog protokola i nisu usklađeni u odnosu na zabranu i propisivanje tih krivičnih djela i zapriječene kazne. Komitet je posebno zabrinut da angažovanje djeteta u prisilnom radu i iznuđivanje pristanka na usvajanje djeteta nisu obuhvaćena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine kao krivična djela.

27. Komitet podstiče Državu članicu da izmijeni i dopuni svoje zakonodavstvo kako bi se osiguralo da se krivična djela iz Fakultativnog protokola u potpunosti unesu i usklade u krivičnim zakonima na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta. Država članica posebno treba da krivičnim djelom proglasi:

(a) prodaju djece nudenjem, isporukom ili primanjem, bilo kojim sredstvima, u svrhu seksualnog iskorištavanja, prenos organa djeteta radi ostvarivanja zarade, ili angažovanje djeteta u prisilnom radu ili iznuđivanje pristanka na usvajanje djeteta, kao i posredovanje u usvajanju djeteta u suprotnosti sa važećim zakonom o usvajanju;

(b) nudenje, dobijanje, nabavljanje i davanje djeteta za dječju prostituciju;

(c) izradu, distribuciju, širenje, uvoz,

izvoz, nudenje, prodaju ili posjedovanje dječje pornografije;

(d) pokušaj da se počini bilo koje od ovih djela i saučesništvo ili sudjelovanje u bilo kojem od ovih djela, te

(e) proizvodnju i širenje materijala koji oglašavaju bilo koje od ovih djela.

28. Komitet ponavlja svoju zabrinutost koju je izrazio nakon razmatranja inicijalnog izvještaja Države članice o primjeni Konvencije (CRC/C/15/Add.260, 2005, par. 71, 72) zbog vrlo malog broja istraga i gonjenja počinitelja, uključujući i javne službenike, policajce i radnike privatnih bezbjednosnih kompanija.

29. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da se krivična djela istražuju, te da navodni počinitelji budu uredno gonjeni i kažnjeni kako bi se smanjila nekažnjivost.

Nadležnost i izručenja

30. Komitet, iako pozdravlja činjenicu da Država članica može imati nadležnost nad krivičnim djelima koja su u inostranstvu počinjena protiv njenih državljana ili su ih oni počinili, ipak žali što krivično zakonodavstvo ne dopušta vanteritorijalnu nadležnost za sve slučajeve navedene u članu 4, stav 2. Fakultativnog protokola. Nadalje, Komitet je zabrinut da vanteritorijalna nadležnost podliježe kriterijumu dvostrukog kriminaliteta.

31. Komitet preporučuje da Država članica preduzme korake kako bi osigurala da joj se domaćim zakonodavstvom omogući da uspostavi i ostvari vanteritorijalnu nadležnost nad krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola i preporučuje uspostavljanje vanteritorijalne nadležnosti

nad krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola bez kriterijuma dvostrukog kriminaliteta. Komitet preporučuje da Država članica Fakultativni protokol smatra pravnom osnovom za izručenje, bez uslova postojanja bilateralnog ugovora.

Oduzeta i privremeno oduzeta imovina

32. Iako konstatuje da Krivični zakon Bosne i Hercegovine predviđa oduzimanje imovine korištene za počinjenje kao i koristi stečene krivičnim djelom, Komitet je zabrinut zbog primjene ovih postupaka u praksi, te da zakon nije izričito predvidio zatvaranje prostora.

33. Komitet preporučuje da Država članica osigura, putem usvajanja odgovarajućih zakona, privremeno oduzimanje i trajno oduzimanje materijala, imovine i druge robe koja se koristi za izvršenje ili pomaganje izvršenja nekog od krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, privremeno oduzimanje i trajno oduzimanje koristi nastale iz njih, i zatvaranje prostora koji su korišteni za počinjenje tih krivičnih djela, u skladu s članom 7. Fakultativnog protokola.

VI Zaštita prava djece žrtava (član 8. i član 9, stavovi 3. i 4.)

Mjere usvojene radi zaštite prava i interesa djece žrtava krivičnih djela koja su zabranjena Protokoom

34. Komitet pozdravlja usvajanje nekoliko mjera za zaštitu, uključujući zakonodavstvo koje omogućava žrtvama trgovine ljudima pristup postupku za dobijanje azila, izmjene i dopune Zakona o socijalnoj politici koji predviđaju da se djeca žrtve trgovine ljudima ne smatraju "vaspitno zanemarenom djecom", već žrtvama, izradu smjernica za

socijalne radnike i policiju koji rade s djecom žrtvama. Komitet je, međutim, zabrinut da su ove mjere usmjerene prvenstveno na djecu žrtve trgovine ljudima, a ne žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola. Osim toga, Komitet je zabrinut da su postupci za identifikaciju djece žrtava ostali i dalje neadekvatni.

35. Komitet preporučuje da Država članica ojača mjere za zaštitu prava i interesa djece žrtava od svih krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, uključujući i kroz dalju izradu smjernica za zaštitu djece za socijalne radnike i službenike za provođenje zakona, i osiguranje obuke o tim smjernicama. Konkretno, postupak treba ojačati kako bi se osigurao veći proaktivni pristup identifikaciji djece žrtava koja su ugrožena krivičnim djelima iz Fakultativnog protokola, uključujući senzibiliziranje i razvoj djelotvornih partnerstava s roditeljima i porodicama djece žrtava.

Mjere zaštite krivično-pravnog sistema

36. Iako konstatuje da Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Bosne i Hercegovine zahtijeva da se djeci automatski odobrava status ugroženih svjedoka, Komitet je zabrinut zbog nedostatka definicije statusa djeteta žrtve u zakonodavstvu, te što postupci nisu prilagođeni tako da se mogu prepoznati posebne potrebe djece žrtava i svjedoka. Komitet konstatuje usvajanje Zakona o zaštiti djece i maloljetnika u krivičnom postupku u Republici Srpskoj, ali žali što u Federaciji Bosne i Hercegovine još nije usvojen zakon koji ima isti učinak. Konstatujući, takođe, nacrt Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć, koji pruža pravnu pomoć žrtvama trgovine ljudima, Komitet je ipak zabrinut da djeca

žrtve mogu biti izloženi preprekama koje se pojavljuju u pristupu pravnoj pomoći.

37. Komitet preporučuje da Država članica, u skladu s članom 8. Fakultativnog protokola, usvoji odgovarajuće mjere za zaštitu prava i interesa djece žrtava i svjedoka u svim fazama krivičnog postupka. Konkretno, Komitet preporučuje da Država članica:

(a) osigura da Federacija Bosne i Hercegovine i Distrikt Brčko donesu, bez odgađanja, Zakon o zaštiti djece i maloljetnika u krivičnom postupku i osigura da se taj zakon i isti takav zakon u Republici Srpskoj provode u praksi;

(b) osigura da državni i entitetski zakoni daju definiciju statusa djeteta žrtve;

(c) osigura odgovarajuće usluge podrške za djecu žrtve tokom sudskog postupka, uključujući i usvajanje nacrta Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć, te osigura dostupnost pravne pomoći, kao i pristup adekvatnim postupcima za traženje naknade štete od onih koji su pravno odgovorni;

(d) osigura da djeca žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola ne budu niti krivično gonjena niti kažnjena i da se preduzmu sve moguće mjere kako bi se izbjegla stigmatizacija i društvena marginalizacija te djece;

(e) razmotri mogućnost korištenja audio i video razgovora sa djecom u predmetima koji se odnose na prodaju djece, dječju prostituciju i dječju pornografiju, te da ti razgovori moraju obavljati posebno obučeni policajci u prostorijama koje su prilagođene djeci, i

(f) da uzme u obzir Smjernice o pravosuđu u stvarima koja se tiču djece žrtava i svje-

doka krivičnih djela (Rezolucija Ekonomsko-socijalnog vijeća 2005/20, aneks), u procesu realizacije gore-navedenih preporuka.

Oporavak i reintegracija žrtava

38. Komitet pozdravlja to što djeca koja su žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, mogu imati koristi od društvenih usluga i drugih aktivnosti zaštite koje preduzima Sektor za žrtve krivičnih djela u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, ali izražava žaljenje što je takva podrška prvenstveno reaktivna i ograničenog opsega zbog neadekvatnih resursa i ne primjenjuje pozitivnu društvenu diskriminaciju za dobrobit djece u situacijama kada su ugrožena.

39. Komitet preporučuje da Država članica osnuje jedinicu u okviru Sektora za žrtve krivičnih djela koja je posebno ovlaštena za pružanje pomoći i podrške djeci žrtvama krivičnih djela iz Fakultativnog protokola i da joj obezbijedi odgovarajuće kadrovske, tehničke i financijske resurse. Komitet preporučuje da Država članica posebnu pažnju posveti, kroz pozitivnu društvenu diskriminaciju, potrebama djece u situacijama kada su ugrožena (stav 24).

40. Komitet je duboko zabrinut zbog nepostojanja državnih skloništa za djecu koja su identifikovana kao žrtve i što djeca žrtve nemaju pristup odgovarajućoj njezi i pomoći, uključujući skloništa kojima upravljaju međunarodne i nevladine organizacije. Komitet je posebno zabrinut što vrtići, osnovani kako bi pružili utočište djeci koja su prisiljena na prosjačenja, ne dobivaju državno finansiranje.

41. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve potrebne mjere kako bi se osiguralo da se djeci koja su žrtve

krivičnih djela iz Fakultativnog protokola osigura odgovarajuća pomoć, njihova potpuna socijalna reintegracija i puni fizički i psihički oporavak. Konkretno, Komitet podstiče Državu članicu da osigura nastavak rada skloništa koja su posebno određena za djecu žrtve, uključujući i obdaništa i domove za djecu koja su uključena u organizovana prosjačenja. Komitet Državi članici preporučuje da ove posljednje integriše među svoje programe zaštite djece.

Linija za pomoć

42. Komitet pozdravlja informaciju da je država članica obezbjedila dva telefona za djecu žrtve krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, jedan za trgovinu ljudima i jedan za dječju pornografiju i zloupotrebu interneta, te da je otvorila internet liniju za pomoć ("Sigurno dijete") kako bi se spriječila zloupotreba interneta.

43. Komitet preporučuje da Država članica odvoji dovoljno sredstava kako bi se osigurao kontinuitet i održivost tih usluga i da osigura da su one u potpunosti dostupne i da su s njima upoznata sva djeca. Komitet dalje preporučuje da Država članica provodi sistematične edukacije za osobe koje rade na pomenutim linijama za pomoć kako bi se spriječili slučajevi prodaje djece, dječje prostitucije i dječje pornografije i na njih efikasno reagovalo.

VII Međunarodna pomoć i saradnja

Multilateralni, regionalni i bilateralni sporazumi

44. Komitet pozdravlja usvajanje Zakona o međunarodnoj pomoći iz 2009. godine koji omogućava zajedničke istražne timove, te preporučuje da Država članica poveća napore na jačanju međunarodne saradnje, posebno bilateralnim sporazumima sa susjednim zemljama, kako bi se osigurala zaštita žrtava i sudsko gonjenje i kažnjavanje počinitelja.

45. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve odgovarajuće mjere za jačanje bilateralne, regionalne i međunarodne saradnje za poboljšanje sistema pronalaženja sa svojim Internet Protocol (IP) lokatorom kako bi se pratile IP adrese, domaće i web stranice počinitelja krivičnih djela iz Fakultativnog protokola, s ciljem da se koriste najtačnije baze podataka o lokacijama IP adresa. Komitet nadalje preporučuje da Država članica preduzme mjere kako bi se identifikovao Internet Service Provider (ISP) takvih web stranica s ciljem sprečavanja i borbe protiv dječje pornografije.

VIII Druge zakonske odredbe

46. Komitet preporučuje da Država članica ratifikuje Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Osim toga, Komitet preporučuje da Država članica ratifikuje Konvenciju Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

IX Nastavak rada i širenje znanja

Nastavak rada

47. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi osigurala puno provođenje ovih preporuka, između ostalog i tako što će ih dostaviti šefu države, Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, Vrhovnom sudu oba entiteta, Parlamentarnoj skupštini (i Domu naroda i Zastupničkom domu), nadležnim ministarstvima i državnim, entitetskim, kantonalnim i lokalnim vlastima, kada je to primjenjivo, za odgovarajuće razmatranje i dalje postupanje.

Širenje zaključnih razmatranja

48. Komitet preporučuje da inicijalni izvještaj i pisani odgovori koje je podnijela Država članica i odnosne usvojene preporuke (zaključna razmatranja) budu dostupni široj javnosti, uključujući i putem interneta (ali ne isključivo), organizacijama građanskog društva, grupama mladih, stručnim grupama i djeci, kako bi došlo do debate i podigla svijest o Fakultativnom protokolu, njegovom provođenju i praćenju.

X Sledeći izvještaj

49. U skladu sa članom 12, stav 2. Komitet traži da Država članica uključi dodatne informacije o provođenju Fakultativnog protokola i zaključnih razmatranja u sledeći periodični izvještaj koji se podnosi u skladu s članom 44. Konvencije o pravima djeteta.

kada je to primjenjivo, na odgovarajuće razmatranje i dalje postupanje.

Širenje znanja

26. Komitet preporučuje da inicijalni izvještaj i pisani odgovori koje je podnijela Država članica i odnosne preporuke (zaključna razmatranja) budu dostupni širokoj javnosti, uključujući i putem interneta (ali ne isključivo), organizacijama građanskog društva, grupama mladih, stručnim grupama i djeci, kako bi došlo do debate i svijesti o Fakultativnom protokolu, njegovom provođenju i praćenju.

VII. Sledeći izvještaj

27. U skladu sa članom 8. stav 2, Komitet traži da Država članica uključujući dodatne informacije o provođenju Fakultativnog protokola i zaključnih razmatranja u sledećem periodičnom izvještaju koji se podnosi u skladu s članom 44. Konvencije o pravima djeteta.

25. Komitet preporučuje da Država članica preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo puno provođenje ovih preporuka, između ostalog i tako što će ih dostaviti šefu države, Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, Vrhovnom sudu oba entiteta, Parlamentarnoj skupštini (i Domu naroda i Zastupničkom domu), nadležnim ministarstvima i državim, entitetima, kantonalnim i lokalnim vlastima,

Dalji rad

VI. Dalji rad i širenje znanja

24. Komitet preporučuje Državi članici da:

- nastavi jačanje saradnje s relevantnim međunarodnim i regionalnim organizacijama što se tiče kontrole i eliminisanja viška malog i lakog oružja, uključujući onog u vlasništvu civilnog stanovništva;
- pojača kampanje koje organizuju organizacije za provođenje zakona na državnom i entitetskim nivoima kako bi se osiguralo da se od civila prikupe svi malo i lakog oružje;
- osigura izričitu zabranu trgovine i izvoza malog i lakog oružja u zemlje koje su poznate po tome da su djeca u njima bila uključena u oružani sukob, i osigura da se nezakonite aktivnosti, uključujući proizvodnju i trgovinu malog i lakog oružja, smatraju krivičnim djelom, da se vodi evidencija i vatereno oružje označi, uzimajući u obzir Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vaterenim oružjem, njegovim dijelovima, komponentama i municijom, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih naroda za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

23. Komitet pozdravlja pokretanje kampanje podizanja svijesti o opasnostima od malog i lakog oružja u saradnji s UNICEF-om i UNDP-om, kao i operacije Ministarstva odbrane usmjerene na uništavanje oružja. Komitet je, međutim, i dalje zabrinut jer je značajan broj malog i lakog oružja u vlasništvu civila i oružanih snaga, koje i dalje predstavljaju prijetnju sigurnosti djece. Dalje je zabrinut zbog nedostataka zakonskih propisa koji zabranjuju trgovinu i izvoza malog i lakog oružja u zemlje u kojima su djeca uključena u oružani sukob ili bi mogla biti uključena.

Izvoz oružja

(a) preduzme sve potrebne mjere za provedenje Strategije za tranzicijsku pravdu, posebno izradom akcionog plana sa jasno definisanim aktivnostima i odgovarajućim nadležnostima podijeljenim između državnih i entitetskih ministarstava i institucija i dodjeljivanjem odgovarajućih finansijskih sredstava;

(b) pojača rad na istragama, sudskom gođenju, otkrivanju mjesta, zaštiti svjedoka, te sudskim mehanizmima, te da dovrši i objavi Državni registar nestalih lica, kako bi se smanjila politizacija i opstrukcija pri identifikovanju i utvrđivanju istine o sudbinu nestalih lica;

(c) osigura da porodice djece koja su bila podvrgnuta nasilnom ili prisilnom nestanku imaju pristup zadovoljivoštinu i naknadi štete, posebno osnivanjem Fonda za porodice nestalih lica koji je predviđen Zakonom o nestalim licima i ratifikuje Međunarodnu konvenciju o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka, koja je već potpisana.

(b) razmotri uspostavu posebnih rehabilitacijskih programa za djecu pogođenu eksplozijama mina i drugim posjedicama oružanog sukoba i da osigura da sva pogođena djeca imaju pristup takvim programima, uključujući i kroz povećanu raspo-djelu sredstava centrima za socijalni rad i povećanjem pokrivenosti sistemom ličnih invalidnina i,

(c) uspostavi proceduru za adekvatnu identifikaciju i upućivanje sve djece koja su bila uključena u oružani sukob da dobiju odgovarajuću pomoć, u skladu s članom 6. stav 3) Fakultativnog protokola.

V. Medunarodna pomoć i saradnja

Medunarodna saradnja

21. Komitet pozdravlja Državnu strategiju za tranzicijsku pravdu, koje je podzao UNDP, kako bi se osigurala naknada štete uzrokovane ratom i pravo na određene socijalne naknade za žrtve rata. Iako konstatuje multi-sektorski pristup njenom provođenju, Komitet je i dalje zabrinut da još uvijek nisu određeno koje konkretne aktivnosti treba da se provode u državi i entitetima u okviru ove strategije. Iako konstatuje stalnu saradnju, između ostalog, sa Međunarodnom komisijom za nestale osobe (engl. skr. ICMP) u svrhu identifikovanja osoba, uključujući i djecu, koje su nestale tokom sukoba, Komitet je i dalje zabrinut zbog preostalih preka za identifikovanje i utvrđivanje istine o sudbini nestalih lica i osiguranja pristupa na naknadu njihovim porodicama.

22. Komitet preporučuje, u skladu s preliminarnim preporukama Radne grupe za prinudne ili prisilne nestanke, da Država članica:

vojnim invalidima prema važećim zakonskim propisima koji regulišu socijalne naknade Države članice.

18. Komitet preporučuje da Država članica usvoji Zakon o pravima žrtava mučenja i civilnim žrtvama rata bez odlaganja i da osigura da djeca, žrtve oružanog sukoba ili njegovih posjedica, ne budu diskriminirana, uključujući i pri davanju ličnih invalidnina, kako bi se osigurao njihov potpuni fizički i psihološki oporavak i socijalna reintegracija.

Pomoć pri fizičkom i psihičkom oporavku

19. Komitet pozdravlja stalne kampanje podizanja svijesti o minama i razminiranju, uključujući i one koje provode oružane snage Bosne i Hercegovine, kao i modernizaciju baze podataka o žrtvama mina. Ipak, i dalje je zabrinut da su djeca stalno pogođena prisustvom mina i da djeca koja su bila pogođena eksplozijama mina i drugim posjedicama oružanog sukoba ne dobivaju odgovarajuću pomoć za fizički i psihički oporavak. U tom smislu, Komitet je zabrinut zbog nedostataka ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa centara za socijalni rad i društvene stigmatizacije institucija koje se bave psihosocijalnom rehabilitacijom žrtava rata. Iako pozdravlja stalne napore na identifikaciji sredstava, s ciljem identifikacije djece kojoj je neophodan posleratni fizički i psihički oporavak i rehabilitacija, Komitet je zabrinut što Država članica još uvijek nije uspostavila takav mehanizam.

20. Komitet Državi članici preporučuje da: (a) nastavi jačati kampanje podizanja svijesti o minama i aktivnostima razminiranja, posebno jačanjem finansiranja aktivnosti razminiranja koje preduzimaju oružane snage Bosne i Hercegovine;

na državnom i entitetskom nivou, da se povreda odredaba Fakultativnog protokola u pogledu regrutovanja i uključivanja djece u neprijateljsva eksplicitno smatra krivičnim djelom u krivičnom zakonodavstvu Države članice.

Nadležnost

15. Komitet konstatuje odredbu krivičnog zakona Bosne i Hercegovine koja propisuje vanteritorijalnu nadležnost za "krivično djelo koje je Bosna i Hercegovina obavezna kažnjavati prema pravilima međunarodnog prava, međunarodnih ili međudržavnih ugovora". Komitet, međutim, žali što krivični zakon posebno ne dopušta vanteritorijalnu nadležnost za sve slučajeve navedene u članu 4, stav 2. Fakultativnog protokola.

16. Komitet preporučuje da Država članica preduzme korake kako bi osigurala da domaće zakonodavstvo omogućuje da se uspostavi praksa vanteritorijalne nadležnosti nad ratnim zločinima regrutacije i uključivanja djece u neprijateljstva, uzimajući u obzir Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, i dalje preporučuje uspostavljanje vanteritorijalne nadležnosti za ove zločine koji su počinjeni ili protiv osobe koja je državljanin ili ima drugu vezu s Državom članicom ili ih je takva osoba počinila.

IV. Zaštita, oporavak i reintegracija

Usvojene mjere za zaštitu prava djece
žrtava

17. Iako konstatuje nacrt Zakona o pravima žrtava mučenja i civilnih žrtava rata, Komitet je zabrinut što civilne žrtve, uključujući i djecu, mogu biti diskriminisane u vezi sa ličnom invalidnošću u poređenju sa ratnim

nom za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Komitet dalje preporučuje da Država članica intenzivira napore na konsolidaciji institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i da osigura jedinstven pristup zaštiti i promociji ljudskih prava, te posebno Konvencije i njenih fakultativnih protokola.

II. Prevencija

Obrazovanje o miru

12. Iako konstatuje da je obrazovanje o ljudskim pravima uključeno u nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola, Komitet je zabrinut da ne postoje programi koji sistematski uključuju obrazovanje o miru u školske programe, s posebnim osvrtom na krivično djelo koja su obuhvaćena Fakultativnim protokolom.

III. Zabrane i pitanja u vezi sa njima

Važeći krivični zakoni i propisi

13. Iako konstatuje zabranu organizovanja, obučavanja, opremanja ili mobilisanja oružanih grupa (osim oružanih snaga), na temelju člana 162.a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine i da Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine indirektno zabranjuje regrutovanje djece, Komitet je zabrinut da regrutovanje i korištenje u oružanim sukobima osoba mlađih od 18 godina nije izričito zabranjeno niti kaznjivo kako na državnom tako i na entitetskim nivoima zakonodavstva.

14. Komitet preporučuje da Država članica usvoji sve zakonske mjere kako bi osigurala,

9. Komitet Državi članici preporučuje da:

- (a) nastavi jačati programe edukacije i osposobljavanja u vezi sa Fakultativnim protokolom za pripadnike oružanih snaga, uključujući i one koji se šalju u međunarodne mirovne snage i

- (b) razvija sistematske programe obrazovanja i osposobljavanja u vezi sa odredbama Fakultativnog protokola za sve relevantne profesionalne grupe koje rade sa djecom i za djecu, a posebno među vojnim službenicima koji su uključeni u regrutacije, sudijama, tužiocima, službenicima za imigracije, parlamentarnim vojnim povjerenicima i socijalnim radnicima.

Nezavisni nadzor

10. Komitet konstatuje imenovanje parlamentarnog vojnog povjerenika, kao što je Država članica navela tokom dijaloga, koji je pod obavezom da obavijesti Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine o nepravilnostima u pogledu regrutovanja u oružanim snagama i da Ombudsman ima pravo da po službenoj dužnosti djeluje u takvim slučajevima. Međutim, Komitet je zabrinut zbog nejasnoće mandata parlamentarnih vojnih povjerenika u odnosu na provodjenje Fakultativnog protokola. Komitet je dalje zabrinut zbog kašnjenja u završetku spajanja institucija ombudsmana sa entitetskog nivoa u jedinstvenu instituciju Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine kako bi se osiguralo efikasno i nezavisno praćenje provodjenje Konvencije i njenih protokola u Državi članici.

11. Komitet preporučuje da parlamentarna ni vojni povjerenici imaju poseban mandat kako bi se osiguralo da oružane snage Bosne i Hercegovine poštuju Fakultativni protokol u bliskoj saradnji sa Ombudsmanima.

(b) Protokola protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima, komponentama i municijom, koji dopunjuje Konvenciju UN-a protiv transnacionalnog organizovanog kriminala od 1. aprila 2008. godine, i

(c) Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda 11. aprila 2002. godine.

I. Opšte mjere za provodjenje

Širenje znanja i podizanje svijesti

6. Iako konstatuje uključivanje Fakultativnog protokola u različite obrazovne programe, Komitet izražava žaljenje što Država članica nije preduzela konkretna mjera promocije Fakultativnog protokola i širenja znanja u javnosti u cjelini, kod djece posebno, kao i među relevantnim državnim organima.

7. Komitet preporučuje, u smislu člana 6. stav 2, da Država članica osigura da se principi i odredbe Fakultativnog protokola publikuju u široj javnosti i među djecom i državnim službenicima.

Edukacija

8. Komitet pozdravlja podatke da je Fakultativni protokol uključen u edukaciju novih pripadnika oružanih snaga Bosne i Hercegovine i da pripadnici međunarodnih mirovine i da imaju edukacije o zaštiti djece. Međutim, žali što odgovarajuće edukacije o ljudskim pravima, posebno o odredbama Fakultativnog protokola, nisu sistematski pružene svim relevantnim profesionalnim grupama, posebno vojnim službenicima koji su uključeni u regrutacije, sudijama, tužiocima, službenicima za imigracije, parlamentarnim vojnim povjerenicima i socijalnim radnicima.

Konvencija o pravima djeteta

Distr.: Opšta
1. oktobar 2010. godine
Ranije poslata neredigovana verzija
Original: Engleski

Komiteet za prava djeteta

55. sjednica

13. septembar - 1. oktobar 2010. godine

Razmatranje izvještaja koji
podnose Države članice u skladu sa
članom 8. Fakultativnog protokola
uz Konvenciju o pravima djeteta
koji se odnosi na uključivanje
djece u oružane sukobe

Zaključna razmatranja: Bosna i Hercegovina

1. Komiteet je razmatrao inicijalni izvještaj
Bosne i Hercegovine (CRC/C/OPAC/BIH/1) na
1552. sjednici (vidjeti CRC/C/SR.1552), odr-
žanoj 16. septembra 2010. godine i usvojio
na 1583. sjednici održanoj 1. oktobra 2010.
godine sljedeća zaključna razmatranja.

Uvod

2. Komiteet pozdravlja podnošenje inicijal-
nog izvještaja Države članice na osnovu Fa-
kultativnog protokola i pisanih odgovora na
pitanja (CRC/C/OPAC/BIH/Q/Add1,2010).
Komiteet visoko cijeni iskren i konstruktivan
dijalog koji se održao sa inter-resornom de-
legacijom Države članice.

3. Komiteet Državu članicu podsjeća da ova
zaključna razmatranja treba citati zajedno
sa usvojenim zaključnim razmatranjima u
vezi sa inicijalnim izvještajem Države čla-
nice podnesenim u skladu sa Konvencijom o
pravima djeteta (CRC/C/15/Add.260, 2005)
i inicijalnim izvještajem podnesenim na te-

među Fakultativnog protokola o prodaji
djece, dječjoj prostituciji i dječjoj porno-
grafiji (CRC/C/OPSC/BIH/CO/1, 2010).
A. Pozitivni aspekti

4. Uz uvažavanje Komiteet konstatuje:

(a) Izjavu koja je data u vrijeme ratifikacije
da Država članica neće dopustiti dobrovolj-
no regrutovanje osoba mlađih od 18 godina
u svoje oružane snage;

(b) Usvajanje Zakona o odbrani Bosne i Herce-
govine u januaru 2006. godine kojim se ukida
obavezni vojni rok i postavlja minimalna dob
za regrutovanje u vojnu službu na 18 godina;
(c) Usvajanje Zakona o parlamentarnim
vojnim povjerenicima Bosne i Hercegovine,
2009. godine;

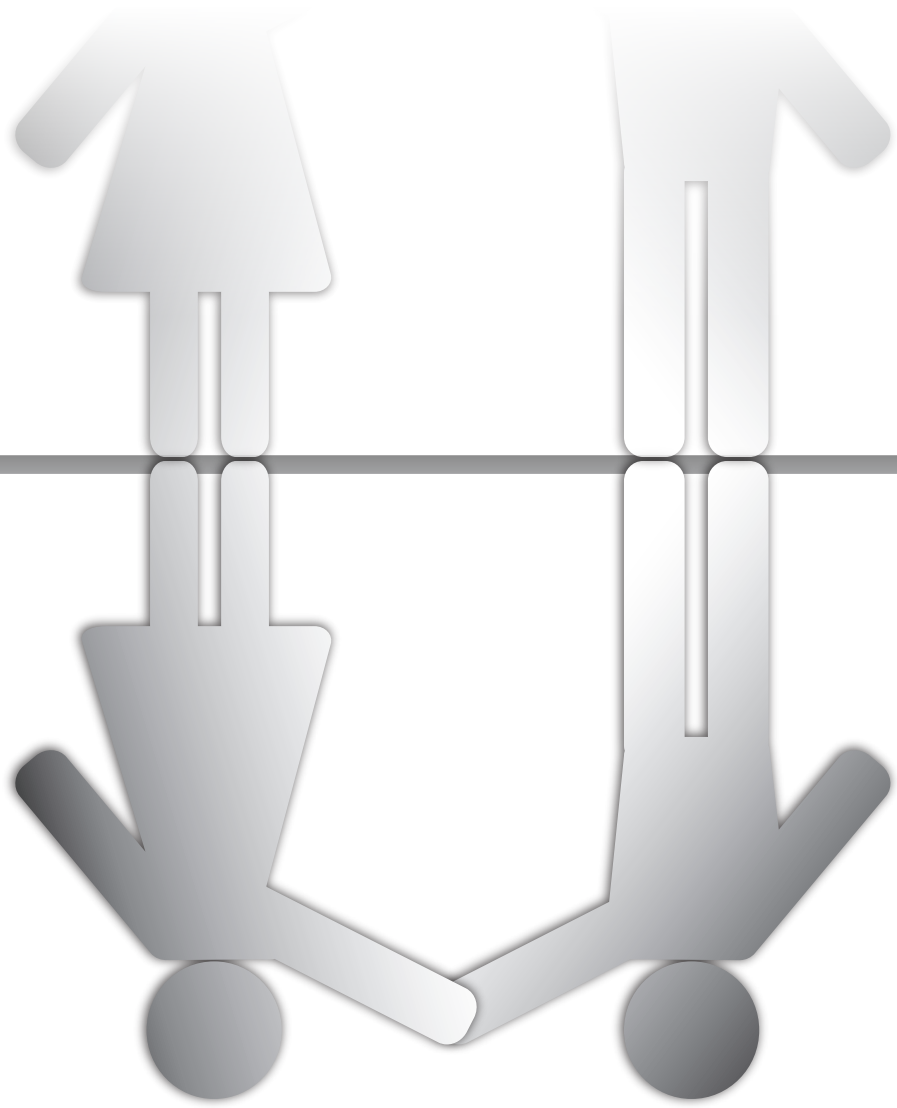
(d) Razvoj Državne strategije za tranzicij-
sku pravdu u cilju poboljšanja situacije i
zaštite svih žrtava rata, uključujući i djecu;

(e) Usvajanje Strategije protivminskog dje-
lovanja 2004. godine, kojom se Država čla-
nica obavezuje da će ukloniti sve mine do
2019. godine.

(f) Osnivanje Koordinacionog komiteta za
kontrolu malog i lakog naoružanja u Bosni
i Hercegovini 2005. godine i usvajanje Stra-
tegije i Akcionog plana za kontrolu malog i
lakog oružja (2008-2012), s ciljem jačanja
kapaciteta za regulatornu kontrolu i uništa-
vanje viška municije.

5. Osim toga, Komiteet pozdravlja ratifika-
cije koje je izvršila Država članica: (a) Fa-
kultativnog protokola uz Konvenciju UN-a
protiv mučenja 24. oktobra 2008;

Anex I - Preporuke Komiteta za prava djeteta

Daljnji rad

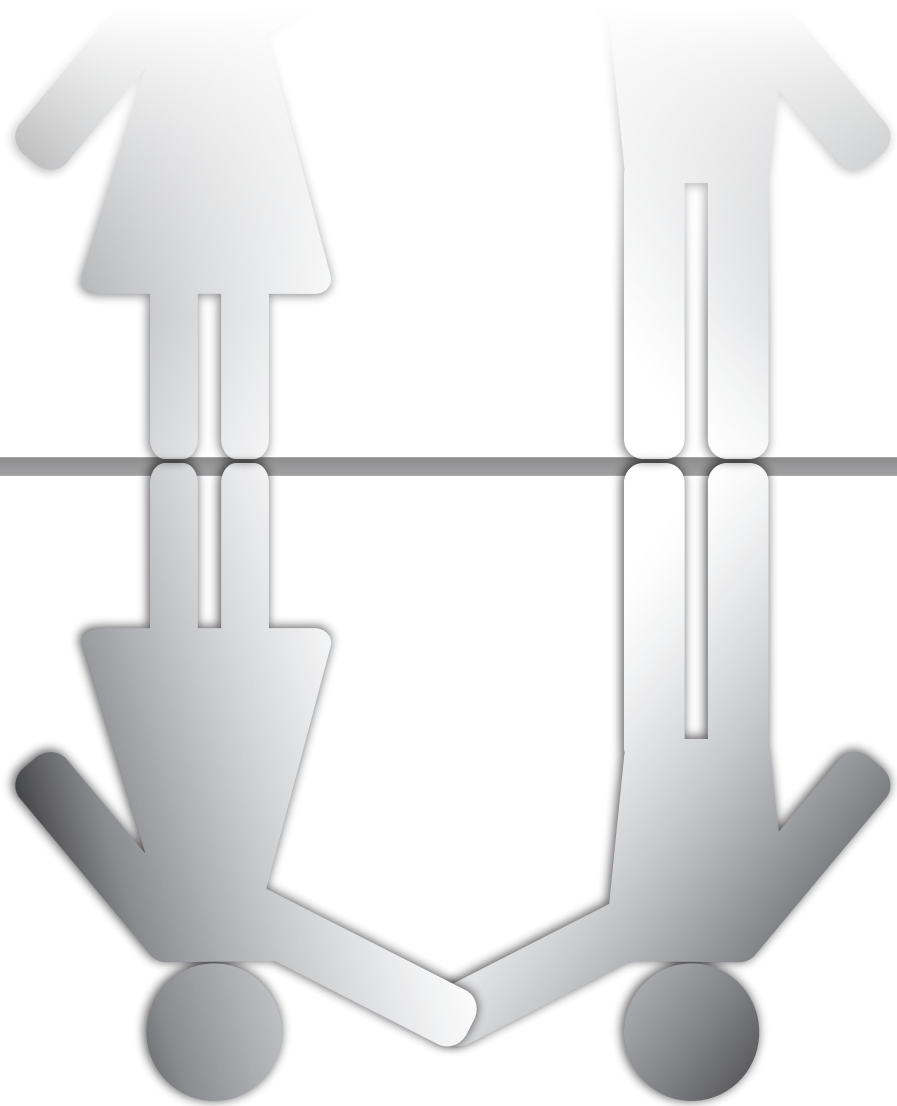
Komiteet preporučuje da država članica preduzme odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo potpuno provođenje ovih preporuka, između ostalog i tako što će ih do-
staviti šefu države, Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, Vrhovnom sudu oba entiteta, Parlamentarnoj skupštini (i Domu naroda i Zastupničkom domu), nadležnim ministarstvima i državnim, entitetskim, kantonalnim i lokalnim vlastima, kada je to primjenjivo, na razmatranje i daljnje postupanje.

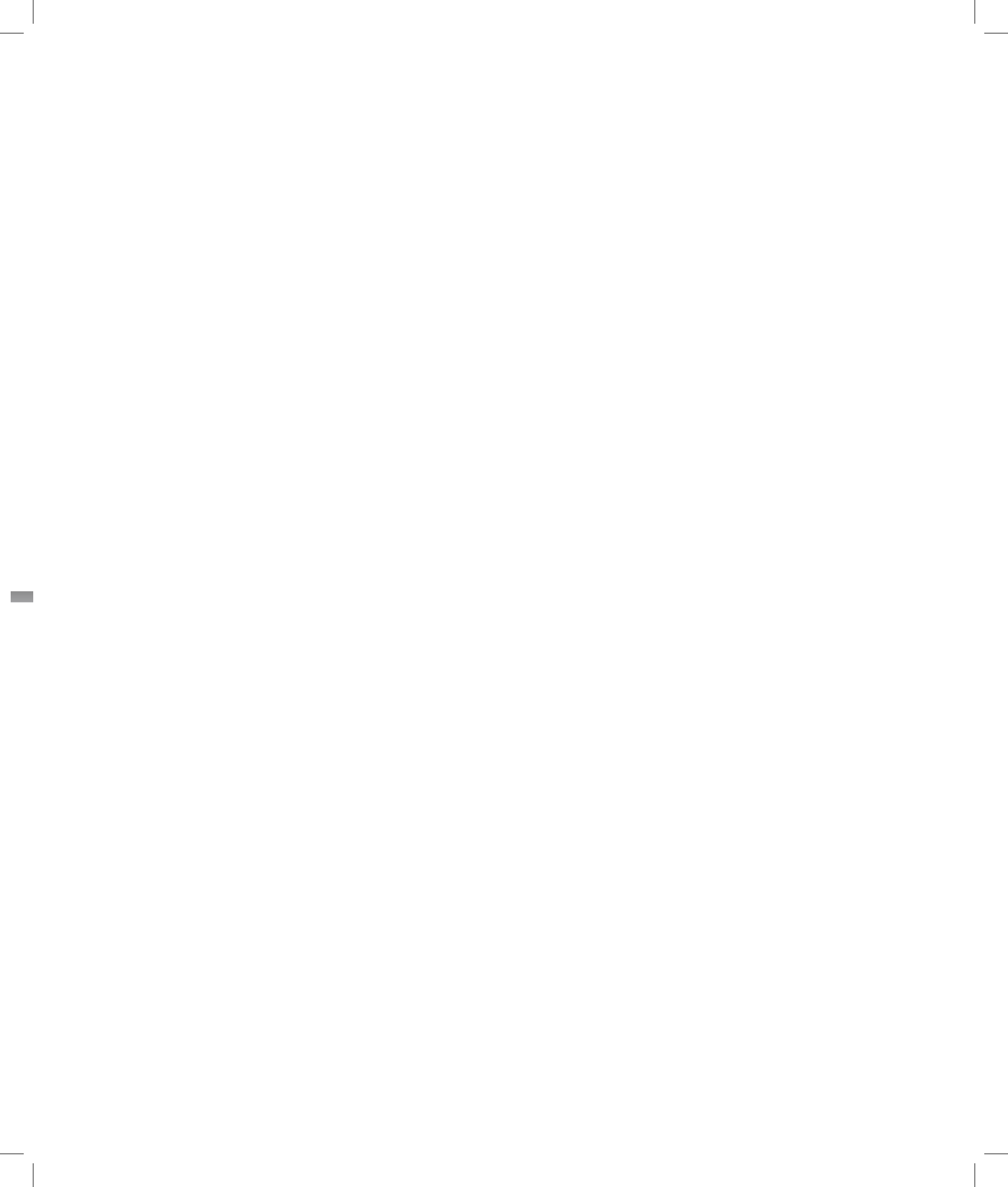
Širenje znanja

Komiteet preporučuje da inicijalni izvještaj i pisani odgovori koje je podnijela država članica i odnosne preporuke (zaključna razmatranja) budu dostupni širokoj javnosti, uključujući internet (ali ne isključivo), organizacijama građanskog društva, grupama mladih, stručnim grupama i djeci, kako bi došlo do debate i svijesti o Fakultativnom protokolu, njegovom provođenju i praćenju.

Inicijalni izvještaji nalaze se na web stranica Ministarstva za ljudska prava i izbjegama BiH i na stranicama nekoliko nevladinih organizacija, i Ombudsmana Bosne i Hercegovine i Ombudsmana za djecu Republike Srbije. Debata o pitanjima reguliranim ovim protokolom postoji u društvu, tako najčešće izostaje okvir samog Fakultativnog protokola. Potrebno je pojačati svijest, na prvom mjestu među aktivistima i odgovornima u vlasti, o tome da posebni protokoli uz Konvenciju o pravima djeteta traže akcije po utvrđenim preporukama u okviru aktivnosti usmjerenih na zaštitu prava djeteta.

Daljnji rad i širenje znanja

i shvatanjima u vezi s vatrenim oružjem i dječijim povredama, objavljeno 2010. godine, na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Istraživanjem je bilo obuhvaćeno oko 1.500 ispitanika uzrasta od 14 do 18 godina, od 20 do 34 godine i od 35 do 59 godina. Istraživanje je pokazalo da 80 % domaćinstava u kući nema oružje, 15 % ima oružje, a njih 5 % ne zna ima li oružje.¹¹

Poruke djece roditeljima koji drže lako oružje u kući:

- Generalna poruka djece roditeljima: “Oružju nije mjesto u kući, sve nelegalno oružje treba predati institucijama”.
- Oružje za koje imate dozvolu držite izvan domašaja djece i zaključano.
- Nikada ne držite napunjeno oružje za koje imate dozvolu.
- Nikada djeci ne pokazujte oružje za koje imate dozvolu.
- Nikada ne pucajte iz oružja za koje imate dozvolu u vrijeme praznika i veselja.

¹¹ “Vatreno oružje i sigurnost djece” - Istraživanje o stavovima i shvatanjima u vezi sa vatrenim oružjem i dječijim povredama, UNICEF, Sarajevo, 2010.

(c) *osigura izričitu zabranu trgovine i izvoza malog i lakog oružja u zemlje koje su poznate po tome da su djeca u njima bila ili jesu uključena u oružani sukob;*

(d) *osigura da se nezakonite aktivnosti, uključujući proizvodnju i trgovinu malog i lakog oružja, smatraju krivičnim djelom, da se vodi evidencija i vatreno oružje označi, uzimajući u obzir Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim dijelovima, komponentama i municijom, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organiziranog kriminala.*

Protekle četiri godine u Bosni i Hercegovini je utrošeno oko sedam miliona američkih dolara na rješavanje problema viška naoružanja koje se često nalazi u nelegalnom njihovom posjedu građana. U Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske kažu da će uništavanje nelegalnog oružja biti nastavljeno, računajući na podršku UNDP-a koja traje već godinama.

Prema nekim podacima od završetka rata u Bosni i Hercegovini oko 10.000 osoba stradalalo je od upotrebe nelegalnog naoružanja i nakon saobraćajnih nesreća ovo je najveći uzročnik smrti u našoj državi.

Iako je kraj 2011. godine označen kao kraj projekata kontrole malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini, ove aktivnosti neće biti završene. U UNDP-u BiH navode primjer Brčko Distrikta koji je u 2011. godini imao period amnestije kada su građani imali mogućnost da dobrovoljno predaju oružje.

Aktivnosti su provodene u saradnji entitetskih ministarstava unutrašnjih poslova, a nastavljaju se i u 2012. godini. Od 2008. godine do danas uništeno je preko 30.000 komada oružja te preko 8.000 tona nestabilne municije. Prema procjeni uključeni u aktivnosti osnovna poteskoća u prikupljanju ili predaji naoružanja od strane građana jeste nedostatak amnestije za dobrovoljnu predaju oružja u većem dijelu Bosne i Hercegovine. Prema procjenama UNDP-a bosanskohercegovački građani u domaćinstvima i tajnim skloništima još imaju 750.000 komada raznog oružja.¹⁰ Podaci su alarmantni, s obzirom na to da ovo oružje predstavlja ozbiljan rizik koji prijete sigurnosti djece. U MUP-u Republike Srpske podsjecaju da je Zakon o amnestiji za nedopušteno držanje minsko-eksplozivnih sredstava i oružja u Republici Srpskoj prestao važiti 2007. godine, tako da posjedovanje nelegalnog oružja povlači krivičnu ili prekršajnu odgovornost.

Posjedovanje oružja i njegova zloupotreba sve su prisutniji u svijetu i kod nas. Posljednjih godina sve je češća upotreba vatrenog oružja u oružanim sukobima, u incidentnim slučajevima kada su se dešavala masovna ubistva bez direktnog razloga i povoda, a odnedavno su i kod nas zabilježeni slučajevi nasumičnih napada na građane, čak i na djecu. Uz to su prisutni i slučajevi samouranjanja djece i ubistva djeteta iz nehata od strane drugog djeteta kao posljedica pronadnog oružja u kući.

Tokom 2008/2009. godine UNICEF je proveo istraživanje "Vatreno oružje i sigurnost djece" - Istraživanje o znanju, stavovima

¹⁰ <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Nastavljenounistavanje-nelegalnog-oruzja-129093.html>

istine - dakle, kompletan zbir znanja koji je potreban za tranzicijsku pravdu do kojeg se danas u svijetu došlo”.⁸ Tranzicijska pravda izučava se samo na dva univerziteta u Evropi - u Njemačkoj i u Švicarskoj. “Buduci da nema procesa pomirenja bez razumijevanja niza stupova koji čine tranzicijsku pravdu, važnost izučavanja ovog predmeta neupitna je ne samo u BiH nego i u regiji.”⁹

Zbog svega navedenog za naše prostore veoma je značajno osigurati jedinstven pristup u sagledavanju bliže prošlosti kako bi smo s više povjerenja i pouzdanja pristupili budućnosti.

Izvoz oružja

Komitet pozdravlja pokretanje kampanje podizanja svijesti o opasnostima od malog i lakog oružja u saradnji s UNICEF-om i UNDP-om, kao i operacije Ministarstva odbrane usmjerene na uništavanje oružja. Komitet je, međutim, i dalje zabrinut jer je značajan broj malog i lakog oružja u vlasništvu civila i oružanih snaga koje i dalje predstavljaju prijetnju sigurnosti djece. Dalje je zabrinut zbog nedostataka zakonskih propisa koji zabranjuju trgovinu i izvoz malog i lakog oružja u zemlje u kojima su djeca uključena u oružani sukob ili bi mogla biti uključena.

Komitet preporučuje državi članici da:

(a) nastavi jačanje saradnje s relevantnim međunarodnim i regionalnim organizacijama što se tiče kontrole i eliminiranja viška malog i lakog oružja, uključujući i onog u vlasništvu civilnog stanovništva;

(b) pojača kampanje koje organiziraju oružani za provodenje zakona na državnom nivou i entitetskim nivouima kako bi se osiguralo da se od civila prikupi sve malo i lakog oružje;

prezentacije i razgovora o strateškom dokumentu u oblasti tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini, a zajednička komisija će na kon ove sjednice predložiti Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine daljnje korake za razmatranje i usvajanje ovoga dokumenta.

I pored toga državni parlamentarci i resorno Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i Ministarstvo pravde imat će posla kako bi konačna verzija Strategije tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini i Akcioni plan za njezinu provedbu bili usvojeni i primijenjeni do završetka godine, a to je 2016. godina. Potpuno suočavanje s ratnom prošlošću u Bosni i Hercegovini podupiru i međunarodne organizacije, a u proces izrade tranzicijske pravde izravno je uključen i UNDP.⁷

Heidsieck odbor za ljudska prava Republike Srpske krajem 2011. godine pokrenuo je inicijativu uvođenja predmeta Tranzicijska pravda u obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini. Organizirano je nekoliko seminara i radionica za studente kako bi ih uputili u ovaj predmet.

U toku je i izrada prve knjige o tranzicijskoj pravdi na prostorima bivše Jugoslavije, a postoji i ideja da se, osim uvođenja predmeta na fakultete, organizira i postdiplomski studij o tome, iako je samo jedan privatni pravni fakultet koji pripada Travničkom univerzitetu od ove školske godine (2011/2012) uveo predmet Tranzicijska pravda na dodiplomskom, postdiplomskom i doktorskom studiju.

“Na tom predmetu će se izučavati tranzicijska pravda kakva je ona danas u svijetu, oni dosezi koje je ona postigla kako u sudenju za ratne zločine tako i institucionalnim reformama komisija za utvrđivanje

⁷ <http://www.veceerj.ba/vijesti/uskoro-rjesavanje-lustracije-naknada-krsenja-prava-ratu-ratu-clanak-386499>
⁸ Dr. Goran Šimić, profesor na postdiplomskom studiju Tranzicijska pravda u Travniku.
⁹ Rekao je profesor na Pravnom fakultetu u Sarajevu Zarije Seizović.

Medunarodna saradnja

Komiteť pozdravlja Državnu strategiju za tranzicijsku pravdu, koju je podržao UNDP, kako bi se osigurali naknada štete uzrokovane ratom i pravo na određene socijalne naknade za žrtve rata. Iako konstatira multisektorski pristup njezinom provođenju, Komiteť je i dalje zabrinut što još uvijek nisu određene konkretne aktivnosti koje treba da se provode u državi i entitetima u okviru ove strategije. Iako konstatira stalnu saradnju, između ostalog s Medunarodnom komisijom za nestale osobe (ICMP) u svrhu identifikiranja osoba, uključujući i djece, koje su nestale tokom sukoba, Komiteť je i dalje zabrinut zbog preostalih prepreka za identifikiranje i utvrđivanje istine o sudbini nestalih lica i osiguranja pristupa na naknadu njihovim porodicama.

Komiteť preporučuje, u skladu s preli-minarnim preporukama Radne grupe za prinudne ili prisilne nestanke, da država članica:

(a) preduzme sve potrebne mjere za provedenje strategije za tranzicijsku pravdu, posebno izradom akcionog plana s jasno definiranim aktivnostima i odgovarajućim nadležnostima podijeljenim između državnih i entitetskih ministarstava i institucija i dodjeljivanjem odgovarajućih finansijskih sredstava;

(b) pojača rad na istragama, sudskom go-njenju, otkrivanju mjesta, zaštiti svjedoka te sudskim mehanizmima, kao i da do-vrši i objavi Državni registar nestalih lica kako bi se smanjila politizacija i opstruk-cija pri identifikiranju i utvrđivanju istine o sudbini nestalih lica;

(c) osigura da porodice djece koja su bila podvrgnuta nasilnom ili prisilnom nestan-

ku imaju pristup zadovoljštini i naknadi štete, posebno osnivanjem Fonda za porodice nestalih lica, koji je predviđen Zakonom o nestalim licima;

(d) ratificira Medunarodnu konvenciju o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka, koja je već potpisana.

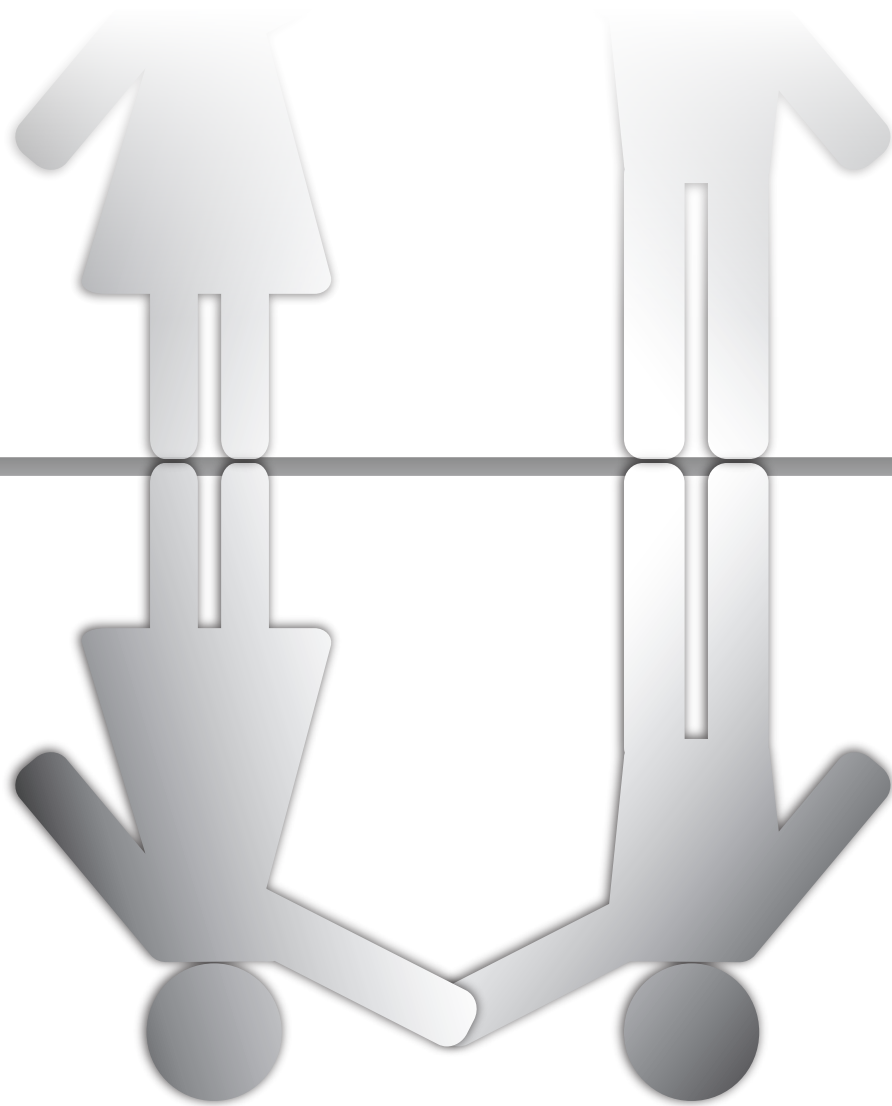
Bosanskohercegovačke vlasti nakon sedamnaest godina konačno planiraju pokrenuti proces “tranzicijske pravde” u okviru kojeg bi se trebalo riješiti pitanje lustracije, naknade materijalne i nematerijalne štete u ratu te utvrditi istina o kršenju ljudskih prava tokom ratnih sukoba.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine još početkom 2010. godine osnovalo je Ekspertnu radnu grupu za izradu strategije tranzicijske pravde, odnosno strategije za suočavanje s prošlošću u Bosni i Hercegovini i Akcionog plana za provedbu strategije u tri oblasti:

- Reparacija, koja podrazumijeva naknadu materijalne i nematerijalne štete u ratu.
- Utvrđivanje činjenica o kršenjima ljudskih prava vanskudskim metodama i institucionalne reforme, odnosno aktivnosti koje će rezultirati vraćanjem povjerenja građana u institucije i sprečavanje činjenja zlocina u budućnosti.

- Izraden je nacrt Strategije koja još uvijek nije usvojena. Ekspertna radna grupa za izradu Strategije tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini predstavila je nacrt Strategije članovima Zajedničke komisije za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku Parlamentaarne skupštine Bosne i Hercegovine na tematskoj sjednici održanoj u Neumu 26. i 27. aprila 2012. godine. Sjednica je održana u organizaciji Zajedničke komisije s ciljem

Medunarodna pomoč i saradnja

na, i pored značajnih rezultata na redukciji sumnjive površine, ima najveći problem zagađenosti minama u regiji. On je iznio podatke da je u periodu od 1996. do kraja 2011. godine površina za koju se pretpostavlja da je minirana u Bosni i Hercegovini reducirana za 2.860 metara kvadratnih, od čega je operacijama humanitarnog deminiranja reducirano 137,7 kilometara površine, gdje je pronadeno i uništeno 55.332 protupješačijske mine. Također, uništeno je 7.959 protivtenkovskih mina.

“Trenutna veličina minsko-sumnjive površine u Bosni i Hercegovini je 1.340 kilometara kvadratnih. Očekivati je da će se jedna trećina čisti, a dvije trećine će se reducirati metodomama koje je razradio Centar za uklađanje mina.” S obzirom na to da je u 70 zemalja svijeta u toku kampanja “Pozajmi svoju nogu”, kojoj je cilj podizanje svijesti o problemu mina, izvršena je i prezentacijska kampanje za Bosnu i Hercegovinu. Učesnici promocije su simboličkim zavrtaњem nogavica dali svoj doprinos učešću Bosne i Hercegovine u ovoj globalnoj kampanji.

205.000 eura, dok je sufinansiran iz budžeta lokalnih zajednica u iznosu od 20.000 eura. Izvođenjem ovih projekata domaće nevladine organizacije dokazale su visok nivo osposobljenosti i opremljenosti lokalnih kapaciteta u Bosni i Hercegovini, kao i spremnost za realizaciju složenih projekata. *EU je u svojim javnim istupima istakla želju da pomogne u rješavanju problema s minama zaostalim iz rata. Dokaz je izdavanjem dodatnih 7,5 miliona eura za protuminske akcije u Bosni i Hercegovini kroz program IPA 2011. godine kojima će biti podržane aktivnosti humanitarnog deminiranja, pomoći žrtvama od mina i upozoravanja na opasnosti od mina kao dugoročnih problema.*

Zamjenica ministra civilnih poslova Bosne i Hercegovine kazala je da je u Bosni i Hercegovini identifikirano ukupno 1.631 ugrožena zajednica pod utjecajem mina. Prema njezinim riječima procijenjeno je da lokalne zajednice čija je populacija u velikoj mjeri ugroženih zajednica predstavljaju ruralne zajednice čija je populacija u velikoj mjeri ekonomski zavisna od pristupa područjima, odnosno resursima zagađenim minama. Na osnovu broja ugroženih zajednica i nivoa utjecaja mina Bosna i Hercegovina svrstava se u red najugroženijih zemalja u svijetu. "Strategijom protuminskog djelovanja u Bosni i Hercegovini 2009-2019. godine predviđeno je da se minski sumnjive površine u potpunosti eliminiiraju do 2019. godine, a za njezinu implementaciju potrebno je osigurati sredstva u iznosu od 79 miliona KM godišnje. Da bi se postigao ovaj cilj, potrebna je veća angažiranost kako domaćih vlasti tako i privrednih subjekata, ali i donatora."

Direktor Centra za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine kazao je da Bosna i Hercegovina

ta za rekreaciju i slično, prema podacima Crvenog križa / krsta Bosne i Hercegovine i za djecu predstavljaju stalnu opasnost. Prema evidenciji BHMAC-a u Bosni i Hercegovini od protupješadjskih mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata od početka 1996. godine do danas stradalo je 236 osoba mladih od 18 godina, ili 14,6 % od ukupnog broja stradalih u postijeratnom periodu. Napominjemo da u 2010., 2011. i 2012. godini nije bilo stradanja djece.

Sve žrtve mina i ESZR-a ostvaruju svoja prava na osnovu entitetskih, tj. državnih zakona koji tretiraju ovu populaciju stanovništva, pa tako i prava na odgovarajuću psihičku i fizičku pomoć, odnosno rehabilitaciju nastradalih osoba.

U sklopu obilježavanja međunarodnog Dana borbe protiv mina u Sarajevu je održana promocija projekata protuminskih akcija koje Evropska unija finansira u Bosni i Hercegovini. Projekti deminiranja finansirani su iz IPA fondova u iznosu od 2,9 miliona eura i sufinansirani sredstvima iz budžeta lokalnih zajednica u iznosu od 330.000 eura. Rado-ve deminiranja izvode domaće nevladine organizacije "STOP Mines" Pale, "Pro Vita" Mostar i "Udruženje za eliminaciju mina" Sarajevo koji će ukupno deminirati oko 3,8 miliona metara kvadratnih minama zagađenih površina.

Projekt upozoravanja na mine izvodi nevladina organizacija "Posavina bez mina" Brčko, a finansira ga Evropska unija u iznosu od

stanju mentalnog zdravlja mladih i čini se da njegeve mogućnosti nisu dovoljno iskorisćene.

Komitei državi članici također preporučuje da:

(a) nastavi jačati kampanje podizanja svijesti o minama i aktivnostima deminiranja, posebno jačanjem finansiranja aktivnosti deminiranja koje preduzimaju oružane snage Bosne i Hercegovine;

(b) razmotri uspostavu posebnih rehabilitacijskih programa za djecu pogođenu eksplozijama mina i drugim posljedicama oružanog sukoba i da osigura da sva pogođena djeca imaju pristup takvim programima, zahvaljujući povećanoj raspoloživosti sredstava centrima za socijalni rad i povećanju pokrivenosti sistemom ličnih invalidina;

(c) uspostavi proceduru za adekvatnu identifikaciju i upućivanje sve djece koja su bila uključena u oružani sukob da dobiju odgovarajuću pomoć u skladu s Članom 6, stav 3. Fakultativnog protokola.

Znatan broj djece trajno je ugrožen na razne načine zbog izloženosti minama i drugim eksplozivnim sredstvima i zaostalom ratnom materijalu i naoružanju u cijelom postjeratnom periodu u Bosni i Hercegovini. Kao ilustrativan primjer o stradanjima djece od posljedica ratnih dešavanja na ovim prostorima posebno treba ukazati na činjenicu da je između 1992. i augusta 2000. godine od mina nastradala ukupno 4.371 osoba, od čega oko 300 djece. Još uvijek ima milion neuklonjenih mina u oko 30.000 minskih polja širom zemlje, od kojih se mnoga nalaze u blizini škola, dječijih igrališta i drugih objekata i ustanova obrazovanja, socijalne i dječije zaštite, objekata

drugim posljedicama oružanog sukoba ne dobijaju odgovarajuću pomoć za fizički i psihčki oporavak. U tom smislu Komitei je zabrinut zbog nedostatka ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa centara za socijalni rad i društvene stigmatizacije institucija koje se bave psihosocijalnom rehabilitacijom žrtava rata. Iako pozdravlja stalne napore na identifikaciji sredstava, s ciljem identifikacije djece kojoj je neophodan poslijeratni fizički i psihčki oporavak i rehabilitacija, Komitei je zabrinut što država članica još uvijek nije uspostavila takav mehanizam.

U školskoj populaciji (djeca od 6 do 17 godina) najviše je problema povezanih sa stresom (41,6%) i poremećajima raspoloženja koji su karakteristični za adolescenciju. To nameće potrebu pojačane brige sektora zdravlja, obrazovanja i sporta koji trebaju da budu amortizeri stresa koji su karakteristični u tom periodu. Uzroci za takvo stanje su višestruki, a možemo ih naći u postratnom stres-simptomu, teškom socijalnom stanju djece i porodice, u nedostatku adekvatne podrške roditeljima i preventivnih programa za djecu i roditelje, kao i u sveprisutnoj krizi u društvu.

Projekt "Analiza situacije i procjena usluga mentalnog zdravlja u BiH" obuhvata evaluaciju rada 44 centra za mentalno zdravlje u Bosni i Hercegovini, 17 u Republici Srbiji i 27 u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji zajedno provode Ministarstvo zdravlja Republike Srbije i Federalno ministarstvo zdravlja, u saradnji sa Švicarskom agencijom za razvoj i saradnju. Koordinacioni centar za mentalno zdravlje Republike Srbije objedinjuje i radi na unapređenju aktivnosti centara za mentalno zdravlje. Ovaj program značajno može da doprinese boljem

ciji! Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, Zakonu o pravima boraca i članova njihovih porodica u Federaciji Bosne i Hercegovine, zatim o Članu 9 Pravilnika o utvrđivanju procenta vojnog invaliditeta u Federaciji Bosne i Hercegovine te o historijskim činjenicama.

Predsjednica Udruženja "Maloljetni borci Armije RBiH" Federacije Bosne i Hercegovine i bivša pripadnica 104. viteške motorne brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine istakla je da se bivši maloljetni borci nalaze u izuzetno teškom položaju. Naglasila je da ove populacije nema u zakonu, što stvara osjećaj odbacenosti.

Predstavnici Udruženja "Maloljetni borci Armije RBiH", "Udruge maloljetnih dragovoljaca domovinskog rata Hrvatske zajednice Herceg-Bosne" i predstavnici "Udruge maloljetnih dragovoljaca domovinskog rata Hrvatske" donijeli su odluku o potpisivanju "Sporazuma o međudržavnoj saradnji" radi ostvarivanja zajedničkih interesa. Jedan od zaključaka konferencije je i taj da će predstavnici ovih udruženja nadležnom tijelu Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine uputiti prijedlog izmjena i dopuna Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica u Federaciji Bosne i Hercegovine radi rješavanja pitanja ove populacije.⁶

Pomoć pri fizičkom i psihičkom oporavku

Komitet pozdravlja stalne kampanje dizanja svijesti o minama i deminiranju, uključujući i one koje provode oružane snage Bosne i Hercegovine, kao i modernizaciju baze podataka o zrtvama mina. Ipak, i dalje je zabrinut da su djeca stalno pogodena prisustvom mina i da djeca koja su bila pogodena eksplozijama mina i

29 udruženja HVO, koje broji oko 583 člana. Članovi udruženja kontaktirali su maloljetne borce iz cijele Bosne i Hercegovine, iz istočnog Sarajeva, koji još nisu formirali udruženje. Dakle, za sada je organizirano 904 člana udruženja maloljetnih boraca koji traže svoja prava. Može se očekivati da će se članstvo u narednom periodu povećavati. Predstavnik Udruženja istakao je da oni samo traže dosljednu primjenu postojećih zakona. Kod zaposlenja ili rješavanja bilo kojih pitanja traže da pri jednakin uvjetima kao bivši borci imaju prednost. Istovremeno očekuju da se dovršetak školovanja koje je prekinuto ne plaća, kako je zakonom regulirano, a što se na lokalnom nivou ne postuže.

Veoma su zainteresirani za programe prekvalifikacije koji bi im omogućili lakše zapošljavanje, kao i pristup lijevkovima koji nisu na esencijalnoj listi te za psihološku podršku za članove koji iskazuju potrebu za takvom vrstom podrške.⁵

Generalni sekretar Udruženja maloljetnih boraca Armije Republike Bosne i Hercegovine rekao je da je u Armiji Bosne i Hercegovine sudjelovalo oko 2.700 maloljetnih boraca, od kojih je dio obavljao kurirske poslove, a dio nosio puške. On je dodao da je ova druga formirana kako bi pomogla mladima koji su zbog sudjelovanja u ratu ostali bez završene srednje škole i zaposlenja.

Regionalna konferencija o temi "Maloljetni dobrovoljci u odbrambeno-oslobodilačkom ratu i sada" održana je u Sarajevu pod pokroviteljstvom Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, u saradnji s Udruženjem "Maloljetni borci Armije RBiH" i liđza. Na ovoj konferenciji razgovaralo se o konven-

⁵ Razgovor s članovima Udruženja maloljetnih boraca Armije BiH, obavljen 8. 6. 2012.

⁶ <http://www.mojevijesti.ba/novost/107635/Bivsi-maloljetni-borci-nalaze-se-u-izuzetno-teskom-polozaju>

Usvojene mjere za zaštitu prava djece žrtava

Iako konstatira nacrtni Zakon o pravima žrtava mučenja i civilnih žrtava rata, Komitet je zabrinut što civilne žrtve, uključujući djecu, mogu biti diskriminirane u vezi s ličnom invalidnošću u poređenju s ratnim vojnim invalidima prema važećim zakonskim propisima koji reguliraju socijalne naknade države članice. Stoga preporučuje da država članica usvoji Zakon o pravima žrtava mučenja i civilnim žrtvama rata bez odgadanja i da osigura da djeca, žrtve oružanog sukoba ili njegovih posjednika, ne budu diskriminirana, uključujući davanje ličnih invalidnina, kako bi se osigurao njihov potpuni fizički i psihološki oporavak i socijalna reintegracija.

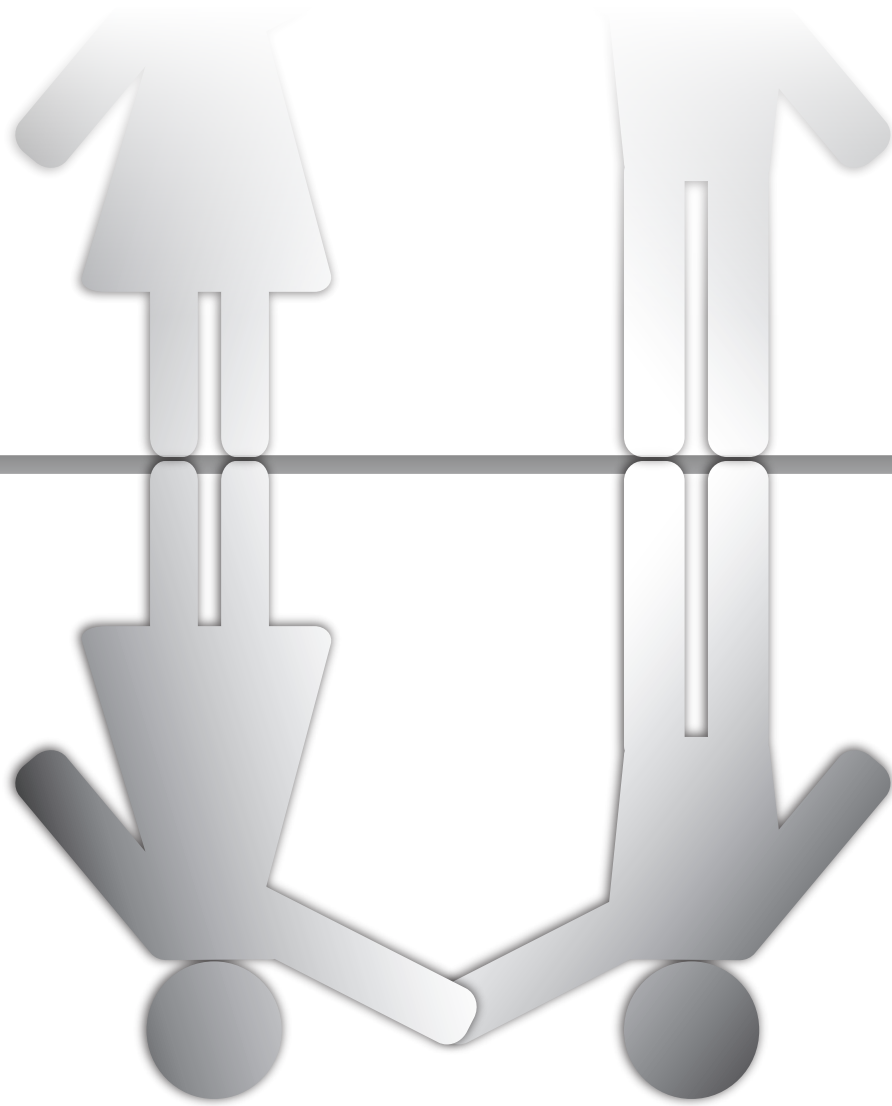
U Bosni i Hercegovini je sve više pripadnika ratnih formacija ili žrtava torture koji svakim danom traže svoja prava koja nisu dobili nakon rata. Problem predstavlja to što se radi o velikom broju potraživanja (logoraši, ostale žrtve torture - silovane žene i djevojčice, porodice nestalih osoba koje još nisu pronađene, a sada se pojavilo i Udruženje maloljetnih pripadnika Armije Bosne i Hercegovine s lidze). Uvođenjem novih kategorija u sistem socijalne zaštite nužno se umanjuje visina sredstava koja su planirana za potrebe djece i ostalih kategorija koje su već u sistemu socijalne i dječije zaštite. U Bosni i Hercegovini u toku je velika kampanja koju počinju savezi i udruženja logoraša pod okriljem tuzlanske organizacije Vive Žene. Državni zakon o zaštiti žrtava torture već je dva puta bio pripremljen i nije usvojen, pa je ovo treći pokušaj da se ovaj zakon usvoji i da 200.000 žrtava konačno dobiju svoja prava. U okviru ove kampanje urađeno je istraživanje, održana konfe-

rencija i okrugli sto pod nazivom "Zašto BiH treba zakon o zaštiti žrtava torture?". Na okruglom stolu, čiji je organizator bio Sa-vez udruženja logoraša Tuzlanskog kantona, o ovoj temi govorili su predstavnici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, predstavnici Vive Žene, kao i predstavnici žrtava iz sva tri naroda, tako da je ovo zaista jedinstven događaj: nikada do sada nisu žrtve iz sva tri naroda zajedno tražile svoja prava!

Analiza koju je nedavno provela mreža nevladinih organizacija u okviru projekta "Zajedno protiv torture", čiji je dio i ova kampanja, pokazala je da je tek 20% ispitanika koji se smatraju žrtvama torture uspjelo ostvariti prava kroz postojeću zakonsku regulativu. Oko 78% žrtava nije ostvarilo svoja prava u okviru postojećih zakona, najčešće zbog teritorijalne diskriminacije, dok preko 99% smatra da je zakon nužno donijeti - jer ne vide drugi način da riješe egzistenciju i ostvare barem neku vrstu zaštite. Najavljeno je da bi ovaj zakon trebao biti usvojen do kraja godine, a potrebno je uraditi analizu nacrta kako bi se utvrdilo jesu li djeca adekvatno i ravnopravno zastupljena u njegovim odredbama.

Osnivanjem Udruženja maloljetnih boraca Armije Republike Bosne i Hercegovine na lidzi ispostavilo se da su u ratnim djelovanjima ipak učestvovali i osobe koje nisu bile punoljetne. One su u to vrijeme napuštale srednju školu i dobrovoljno se priključivale Armiji Bosne i Hercegovine. Dvadeset godina nakon početka rata u Bosni i Hercegovini Udruženje maloljetnih boraca Armije Republike Bosne i Hercegovine pokušava ostvariti svoja prava pri Ministarstvu za boračka pitanja kantona Sarajevo. Udruženje ima 321 člana. Ovom udruženju obratilo se

Zaštita, oporavak i reintegracija

- zaduzuje se Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice da preporuke Komiteta Ujedinjenih nacija za prava djeteta ugradi u Prijedlog akcionog plana za djecu Bosne i Hercegovine 2011-2014. godine, što je i ucinjeno;

- zaduzuju se nadležna tijela Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine da Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice pruže svu potrebnu pomoć u cilju adekvatne pripreme narednog periodičnog izvještaja o dva Fakultativna protokola uz Konvenciju o pravima djeteta.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine odgovorilo je na upit NVO "Naša djeca" Sa-
rajevo o pitanjima uspostavljanja vanteritorijalne nadležnosti da je u Akcionom planu za djecu BiH preporuka koja se tiče "Uspostavljanja vanteritorijalne nadležnosti nad ratnim zločinima, regrutacije i uključivanja djece u neprijateljstva u skladu s Rimskim statutom Međunarodnog krivičnog suda" i nije izdvojena kao posebna mjera, s obzirom na to da u domaćem zakonodavstvu postoji odredba koja tretira ovu oblast.

blagog porasta specijalnih istražnih mjera. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Odluku o uspostavljanju Mreže policijskih oficira za vezu sa susjednim zemljama, EUROPOL-om i nekim državama Evropske unije u namjeri da se poboljšaju međunarodna saradnja i razmjena podataka o transnacionalnom organiziranom kriminalu.

- Bosna i Hercegovina nije potpisala Konvenciju Vijeća Evropske unije o međunarodnom važenju krivičnih presuda, kao ni Dodatnog protokola Konvencije Vijeća Evrope o transferu osuđenih osoba.

- Provođenje Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka ne vodi se dosljedno, naročito kada su u pitanju djeca žrtve.

- U entitetima je potrebno dodatno ojačati specijalizaciju sudija i tužitelja na predmetima organiziranog kriminala i uspostaviti bolju saradnju između policije i tužitelja.

- Potrebno je provesti Memorandum o razumijevanju o osnivanju tijela za koordinaciju međunarodnog prava koji su potpisali Direkcija za koordinaciju policijskih tijela, Državna agencija za istrage i zaštitu, Granična policija, entitetska ministarstva i uprave za unutrašnje poslove te Policija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 151. sjednici, održanoj 25. 5. 2011. godine, upoznato je sa zaključnim razmatranjima Komiteta za prava djeteta i s tim u vezi je zaključilo:

- zadržuje se Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice da sa zaključnim razmatranjima i preporukama Komiteta Ujedinjenih nacija za prava djeteta upozna sve relevantne sudbjeke na svim nivoima organizacije vlasti u Bosni i Hercegovini;

govine i da se povreda odredaba Fakultativnog protokola u pogledu regrutiranja i uključivanja djece u nepriznata eksplisitivno smatra krivičnim djelom u krivičnom zakonodavstvu države članice.

Nadležnost

Komitet konstatira odredbu Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine koja propisuje vanteritorijalnu nadležnost za "krivično djelo koje je Bosna i Hercegovina obavezna kaznjavati prema pravilima međunarodnog prava, međunarodnih ili međuznavnih ugovora". Komitet, međutim, žali što Krivični zakon posebno ne dopušta vanteritorijalnu nadležnost za sve slučajeve navedene u Članu 4, stav 2. Fakultativnog protokola i preporučuje da država članica preduzme korake kako bi osigurala da domaće zakonodavstvo omogući da se uspostavi praksa vanteritorijalne nadležnosti nad ratnim zločinima regrutacije i uključivanja djece u nepriznata, uzimajući u obzir Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda. Dalje preporučuje uspostavljanje vanteritorijalne nadležnosti za ove zločine koji su počinjeni ili protiv osobe koja je državljanin ili ima druge veze s državom članicom ili ih je takva osoba počinila.

U Bosni i Hercegovini donesena je Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv organiziranog kriminala 2009-2012. godine. Problem predstavlja nedostatak potrebnih finansijskih i ljudskih resursa, što ograničava učinkovitost službi. Dodatno ograničaje za postizanje boljih rezultata predstavlja i nedovoljna koordinacija službi i agencija. Ipak, **određeni napredak postoji** - počele su se uklanjati pravne i institucionalne prepreke organiziranijem pristupu. Došlo je do

Važeći krivični zakoni i propisi!

Iako konstatira zabranu organiziranja, obučavanja, opremanja ili mobiliziranja oružanih grupa (osim oružanih snaga) na temelju Člana 162a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine i da Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine indirektno zabranjuje regrutiranje djece, Komitet je zabrinut da regrutiranje i korištenje u oružanim sukobima osoba mladih od 18 godina nije izričito zabranjeno ni kažnjivo niti na državnom niti na entitet-

skim nivoima zakonodavstva. Komitet preporučuje da država članica usvoji sve zakonske mjere kako bi osigurala, na državnom nivou i entitetskim nivoima, da se povreda odredaba Fakultativnog protokola u pogledu regrutiranja i uključivanja djece u neprijateljstva ek-spličitno smatra krivičnim djelom u krivičnom zakonodavstvu države članice.

Pripremajući ovaj izvještaj obratili smo se Ministarstvu odbrane Bosne i Hercegovine i upoznali ih sa svim stavovima, zaključnim razmatranjima i preporukama UN Komiteta za prava djeteta.

U odgovoru Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine dalo je do znanja da je upoznato sa zaključnim razmatranjima i preporukama UN Komiteta i da Ministarstvo u implementaciji odredaba Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o učešću djece u oružanim sukobima pri-mjenjuje odredbe Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine² i Zakona o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine.³

Ministarstvo ujedno podsjeća da je Predsjedništvo Bosne i Hercegovine prilikom donošenja Odluke o ratifikaciji Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta

koji se odnosi na angaziranje djece u oružanom sukobu⁴ usvojilo odredbe Protokola u izvornom tekstu i bez stavljanja rezervi na pojedine odredbe, čime je potvrđeno opredjeljenje vlasti Bosne i Hercegovine da osiguraju da osobe koje nisu navršile 18 godina (djeca) ne podliježu obaveznoj regrutaciji u oružane snage, a ista odredba je i sastavni dio nacionalnog zakonodavstva.

Daje se navodi da su vlasti Bosne i Hercegovine dale obavezujuću izjavu koja je dopirana kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, a koja glasi: "Država Bosna i Hercegovina neće dopustiti regrutaciju u njezine oružane snage bilo koje osobe ispod 18 godina." Ovakva odluka inkorporirana je u Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine. U članovima 7 i 8 istog zakona propisano je da Bosna i Hercegovina osigurava transparentnu, demokratsku, civilnu kontrolu nad oružanim snagama i da na teritoriji Bosne i Hercegovine nema nikakve oružane grupe niti ima grupa koje su našle utočište na njezinoj teritoriji.

Još uvijek na teritoriji Bosne i Hercegovine ne postoji niti jedna srednja vojna škola niti vojna akademija za školovanje podoficira i oficira.

Ministarstvo odbrane nije dobilo pri-mjedbe UN Komiteta za prava djeteta od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice niti Vijeća za djecu Bosne i Hercegovine o potrebi izmjena u zakonskim rješenjima u dijelu koji se tiče povreda odredaba Fakultativnog protokola u pogledu regrutiranja i uključivanja djece u neprijateljstva.

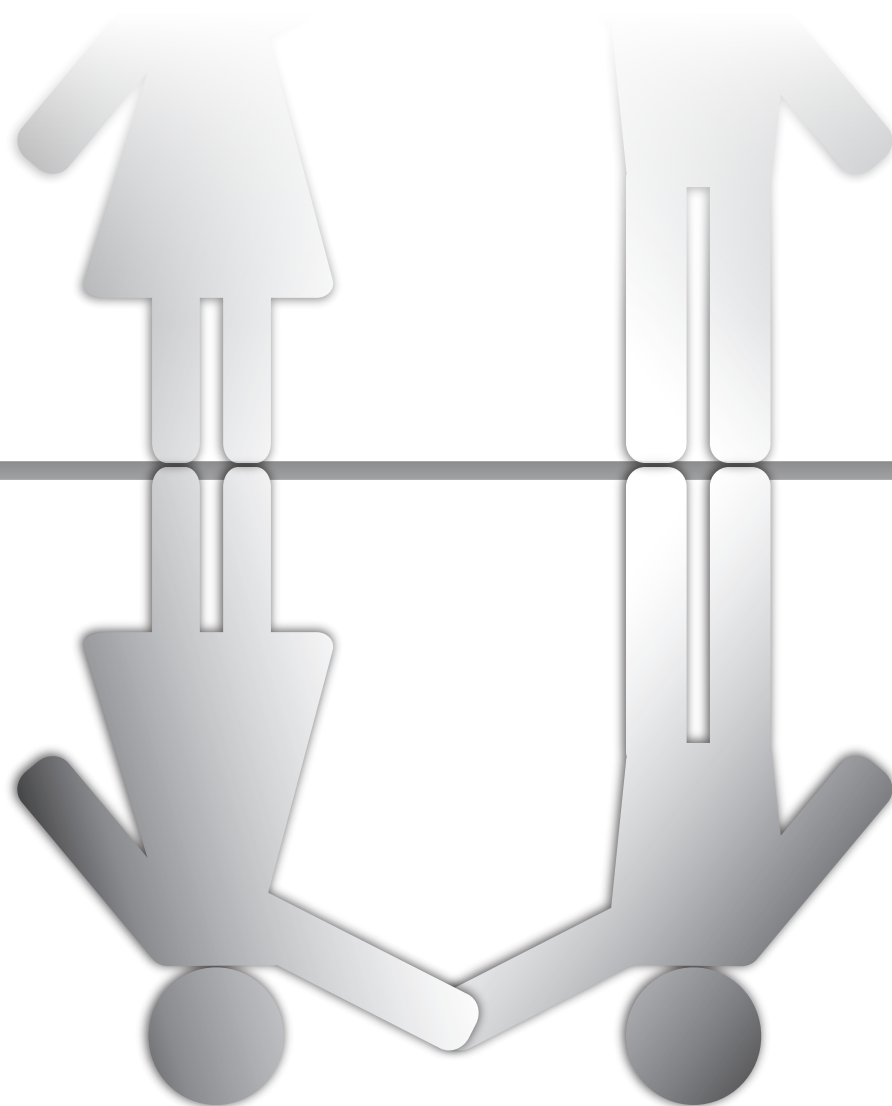
Iz iznesenih podataka vidljivo je da Ministarstvo nije reagiralo na stav Komiteta za prava djeteta o potrebi da se pristupi izmjeni Zakona o odbrani Bosne i Herce-

² Službeni glasnik, br. 88/05.

³ Službeni glasnik, br. 88/05, 53/07 i 59/09.

⁴ Službeni glasnik BiH - međunarodni ugovori, br. 5/02.

Zabrane i pitanja u vezi s njima

Iako konstatira da je obrazovanje o ljudskim pravima uključeno u nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola, Komitet je zabrinut da ne postoje programi koji sistematski uključuju obrazovanje o miru u školske programe. Pozivajući se na opći komentar broj 1 (2001) o ciljevima obrazovanja, Komitet preporučuje da država članica preduzme napore i uključiti obrazovanje o miru u školske programe, posebno osvrtom na krivična djela koja su obuhvaćena Fakultativnim protokolom.

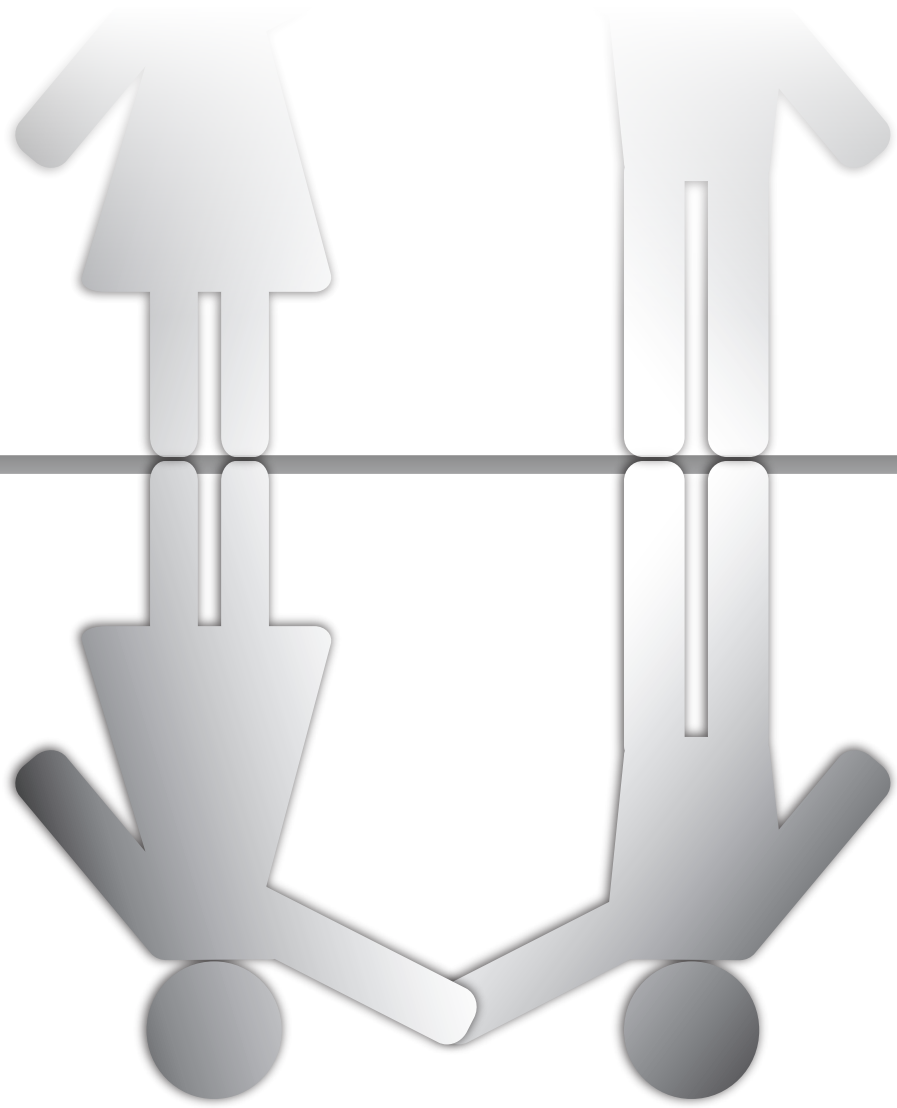
Program "Obrazovanje za mir" krenuo je s implementacijom 2000. godine na poziv Vla-de Bosne i Hercegovine u šest pilot škola u Sarajevu, Travniku - Nova Bila i Banjoj Luci. Do sada je ovaj program usvojen od strane trinaest ministarstava obrazovanja na entitetskom i kantonalnom nivou, kao i na nivou Brčko Distrikta. Prihvatilo ga je i osam pedagoških zavoda i Zavod za školstvo Mostaru, preko šezdeset gradonačelnika općina koje su uključene u program, Ministarstvo vanjskih poslova, OHR i OSCE. Ovaj program veoma je značajan za našu zajednicu čiji je obrazovni sistem podijeljen u okviru tri etniciteta. Međutim, kao i mnoge stvari koje su prihvatile sva ministarstva, neke od njih budu zastavljene na nižim nivoima u Federaciji Bosne i Hercegovine (zbog pripadajućih ustavnih nadležnosti u kantonima), tako da danas imamo situaciju da se u svim kantonima podučava vjeronauka, dok ista mogućnost nije data za obrazovanje za mir. U program su uključene sve škole u Tuzlanskom kantonu i bit će integriran u svaki razred, a svaki školski predmet podrazumijevaće diskusije o dinamici mira jer kreiranje kulture mira znači kreiranje kulture bez nasilja. U martu i maju 2010. godine svi pedagoški zavodi i Zavod za školstvo u Bosni i Hercegovini, uz podršku programa "Obrazovanje za mir", organizirali su jednodnevne regionalne obuke na kojima su učestvovali delegacije iz svake škole uključene u program Obrazovanja za mir.

U kantonu Sarajevo početkom 2012. godine donesena je odluka da u školskoj 2012/2013. godini pri upisu u stariji razred osnovnih i srednjih škola učenici s roditeljima mogu odlučivati koji od predmeta žele izučavati - Vjeronauku ili kulturu religija, koja bi u svom programu imala i obrazovanje za mir. Inicijative nevladinih organizacija uključiva-le su sadržaje koji se tiču nenasilnog rješavanja konflikata i povećanje sigurnosti djece u školi te početak standardizacije sigurnog okruženja u školama. Ovi sadržaji u školama uglavnom su dio kurikuluma odgovnog rada s odjeljenjskom zajednicom koji se realizira u školama. Po saznanjima koje smo dobili iz kontakata s nastavnim osobljem, oni nisu osposobljeni niti su im osigurana nastavna sredstva i učila koja bi im pomogla da ovaj dio odgovno-obrazovnog rada realiziraju.

U obrazovnom kurikulumu za pripadnike oružanih snaga u dijelu Osnovni standardi individualne obuke stoji da su ovi standardi: 1. Izučiti Zakon o običajima ratovanja; 2. Izučiti šta Haške i Ženevske konvencije u osnovi predstavljaju; 3. Izučiti ograničenja u izvršenju zadataka koje nameću Zakon o običajima ratovanja i Haške konvencije; 4. Izučiti zabrane upotrebe određenih vrsta naoružanja nametnute Haškim konvencijama; 5. Izučiti odredbe Zakona o običajima ratovanja koje propisuju human tretman osoba koje ne učestvuju u borbi.

Prevenција

govine - Odjel za prava djeteta aktivno je učestvovao u procesu izvijestavanja o implementaciji OPAC protokola, dok je rad na promociji i facilitaciji implementacije poruka izostao, vjerovatno i zbog definicije nadležnosti ovog odjela.

Nezavisni nadzor

Komitet preporučuje da parlamentarni vojni povjerenici imaju poseban mandat kako bi se osiguralo da oružane snage Bosne i Hercegovine poštuju Fakultativni protokol u bliskoj saradnji s Ombudsmanom za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Poseban akcent treba dati na osiguravanje pristupa ljudskim pravima te posebno Konvencije i njezinih fakultativnih protokola.

Veoma je važno preduzeti adekvatne mjere kako bi se poboljšali uvjeti za funkcionalan rad Odbora za praćenje prava djece koji djeluje u okvirima Institucije ombudsmana Bosne i Hercegovine. Poseban akcent treba staviti na ljudske resurse i osiguravanje sredstava za normalan rad ovoga odbora. Još uvijek u potpunosti nije završeno konstituiranje Institucije ombudsmana.¹

Usaglašenim djelovanjem odgovornih institucija potrebno je definirati profesionalne standarde rada za institucije na svim nivoima. Posebnu pažnju treba posvetiti pojedincima u cilju postupanja u najboljem interesu djeteta.

Također je potrebno široj javnosti, ali i stručnim institucijama u različitim oblastima i na svim nivoima, predstaviti ulogu i položaj parlamentarnog vojnog povjerenika. Položaj, mandat i odgovornosti parlamentarnog vojnog povjerenika nisu dovoljno jasno određeni, posebno obaveze, koordinacija i saradnja s institucijama "nadzora", a prije svega s Institucijom ombudsmana Bosne i Hercegovine - Odbor za praćenje prava djece. Ombudsman Bosne i Herce-

izložena ratnim dešavanjima, odnosno stradanjima na prostorima Bosne i Hercegovine i cijele regije.

Potreba da se poveća zaštita djece od učesća u oružanim sukobima je dugoročna ciljana i prioritarna aktivnost koja zahtijeva sveobuhvatni i koordinirani pristup svih činitelja koji preuzimaju obavezu da se ova pitanja riješe u skladu s Konvencijom i u skladu s obavezama iz Protokola. Također, moraju se uložiti dodatni napori da se proklamirane i posljedice učesća djece u oružanim sukobima (u svim pojavnim oblicima) na adekvatan način približe i predstavje javnosti, posebno svim institucijama i svakome pojedincu koji su u funkciji zaštite djece i mladih (povećanjem broja savjetovališta za djecu i porodicu; proširivanjem programa zaštite za djecu koja su bila ranjena ili izložena torturi u ratu).

Kroz ciljane programe edukacije neophodno je planski uključiti državne službenike na svim nivoima. Poseban značaj treba dati edukaciji svih profila koji rade s djecom da steknu dodatna znanja o pitanjima koja tretiraju Fakultativni protokoli.

Isto se odnosi i na ulogu medija koji su u mnogim situacijama u prošlosti bili ti koji su imali najveći utjecaj na formiranje svijesti javnosti u ratnim uvjetima, kao i kod same djece i mladih. Pristup u medijima i javnosti kojim se odobrava, stimulira ili podržava učesće djece i mladih u oružanim snagama i sukobima potrebno je podržati i ukazati na sve negativne posljedice na razvoj djeteta / mlade osobe. Do sada nije bilo organiziranih edukacija u vezi s ovim protokolom, izuzev za pripadnike mirovne misije, koji odlaze u mirovne misije.

¹ U Izvješćaju o implementaciji preporuka UN Komiteta za prava djeteta za Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi na prodaju djece, dječiju prostituciju i dječiju pornografiju, Sarajevo, 2012.

Širenje znanja i podizanje svijesti

Komiteet preporučuje da država članica osigura da se principi i odredbe Fakultativnog protokola publiciraju u široj javnosti, među djecom i državnim službenicima.

Dopisi s pitanjima u vezi s ovim preporukama poslati su svim ministarstvima u tražnjih poslova, svim ministarstvima za zdravlje i socijalnu politiku i svim ministarstvima za obrazovanje (deset kantonalnih ministarstava, Federalno, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine). Uz dopise su poslana i oba protokola s konvencijom o pravima djeteta.

Na dopise su odgovorila (e-mailom, pismeno ili telefonski) sljedeća ministarstva: Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona, MUP Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, MUP Zapadnohercegovačkog kantona, MUP Posavskog kantona, MUP Tuzlanskog kantona, MUP Kantona 10 i MUP Federacije Bosne i Hercegovine.

Iz dostavljenih odgovora na upite vidljivo je da znatan broj ministarstava nije dobio "Za-ključna razmatranja: Bosna i Hercegovina", iz kojih je vidljivo šta je njihova institucija dužna da preduzme kako bi se popravili položaj i prava djeteta u Bosni i Hercegovini. MUP Zapadnohercegovačkog kantona, MUP Posavskog kantona, MUP Federacije Bosne i Hercegovine i MUP Tuzlanskog kantona upoznati su s Fakultativnim protokolima i započeli su neke akcije u skladu s njima. Ostala ministarstva nisu bila upoznata s Fakultativnim protokolima i zahvalila su na dostavljenim prilozima.

U izvještajnom periodu nije bilo sistematske promocije Fakultativnih protokola. Preporuke su ugrađene u novi Akcioni plan za

djecu Bosne i Hercegovine. Sporadično su bili spominjani u novinskim tekstovima koji su se bavili tematikom koju tretiraju, posebno OPSC.

Nevladine organizacije koje se bave pravomocijom prava djeteta promovirale su oba Fakultativna protokola tokom edukacija za djecu i odrasle koji rade s djecom te su u sklopu monitoringa dječijih prava organizirale i monitoring tema pod ovim protokolima.

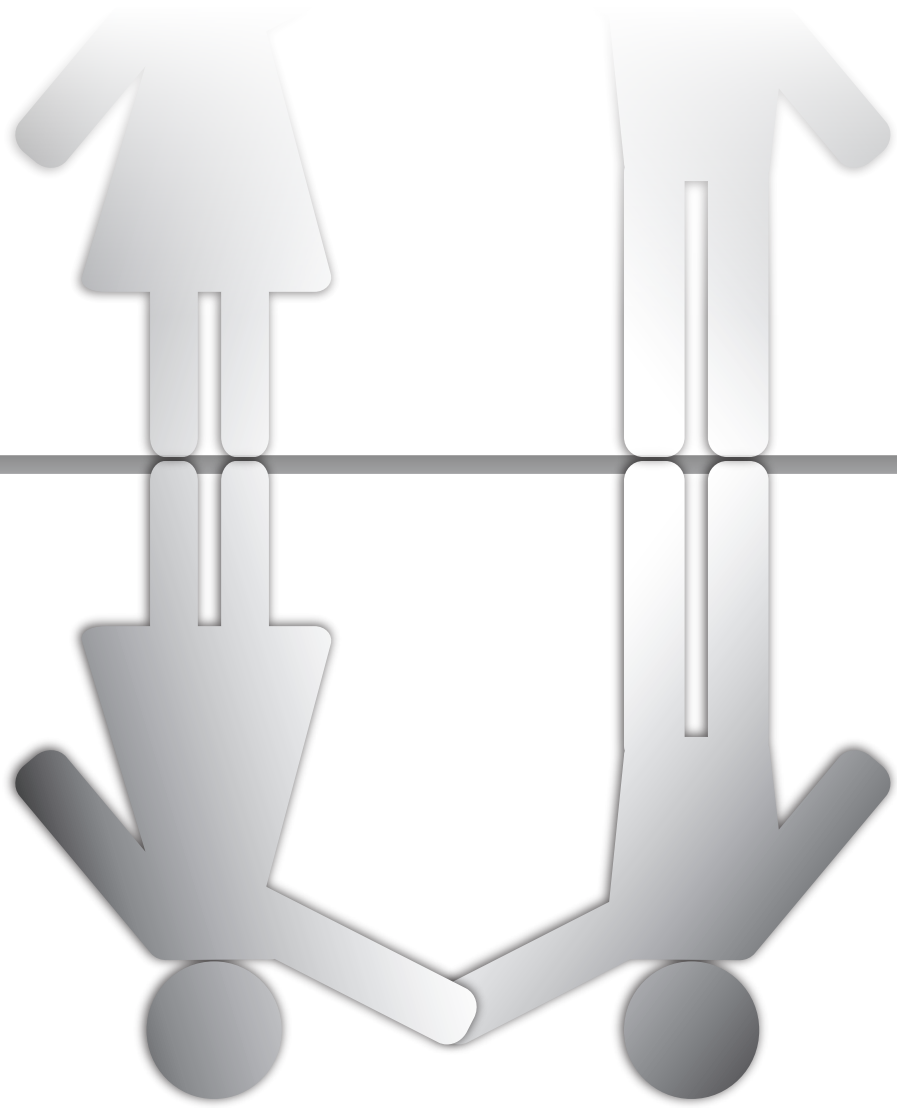
Edukacija

Komiteet državi članici preporučuje da: (a) nastavi jačati programe edukacije i osposobljavanja u vezi s Fakultativnim protokolom za pripadnike oružanih snaga, uključujući i one koji se šalju u međunarodne mirovne snage, i (b) razvija sistematske programe obrazovanja i osposobljavanja u vezi s odredbama Fakultativnog protokola za sve relevantne profesionalne grupe koje rade s djecom i za djecu, a posebno među vojnim službenicima koji su uključeni u regrutacije, sudjama, tužiteljima, službenicima za imigraciju, parlamentarnim vojnim povjerenicima i socijalnim radnicima.

Pitanje zaštite djece od učešća u ratnim sukobima pripada među posebne oblike zaštite djece.

Našim zakonodavstvom na svim nivoima određeno je da osobe mlađe od 18 godina (djeca) ne mogu biti regrutirane niti služiti u oružanim snagama bez obzira radi li se o ratnom ili mirnodopskom stanju. U ovom kontekstu važno je posebno naglasiti potrebu da se ovo pitanje tretira u širem kontekstu, koji ne samo da obuhvata djecu prisiljenu da učestvuju u ratnim sukobima nego svu djecu koja su izložena ili su bila

Podaci o implementaciji preporuka

UN Komitet za prava djeteta razmatrao je inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine (CRC/C/OPAC/BIH/1) na 1552. sjednici (vi-djeti CRC/C/SR.1552), održanoj 16. sep-tembra 2010. godine, i usvojio na 1583. sjednici, održanoj 1. oktobra 2010. go-dine. Nakon toga preporuke za naredni izvještajni period dostavljene su Bosni i Hercegovini. U svojim preporukama Ko-mitet je pozdravio podnošenje inicijalnog izvještaja i istakao pozitivne aspekte im-plementacije Protokola sadržane u sije-dećem:

(a) izjavu koja je data u vrijeme ratifikacije da država članica neće dopustiti dobrovolj-no regrutiranje osoba mlađih od 18 godina u svoje oružane snage;

(b) usvajanje Zakona o odbрани Bosne i Her-cegovine u januaru 2006. godine kojim se ukida obavezni vojni rok i postavlja mini-malna dob za regrutiranje u vojnu službu na 18 godina;

(c) usvajanje Zakona o parlamentarnim vojnim povjerenicima Bosne i Hercegovine 2009. godine;

(d) razvoju Državne strategije za tranzicijsku pravdu u cilju poboljšanja situacije i zaštite svih žrtava rata, uključujući i djece;

(e) usvajanje Strategije protuminskog dje-lovanja 2004. godine, kojom se država čla-nica obavezuje da će ukloniti sve mine do 2019. godine.

(f) osnivanje Koordinacionog komiteta za kontrolu malog i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini 2005. godine i usvajanje Stra-tegije i Akcionog plana za kontrolu malog i lakog oružja (2008-2012), s ciljem jačanja kapaciteta za regulatornu kontrolu i uništa-vanje viška municije.

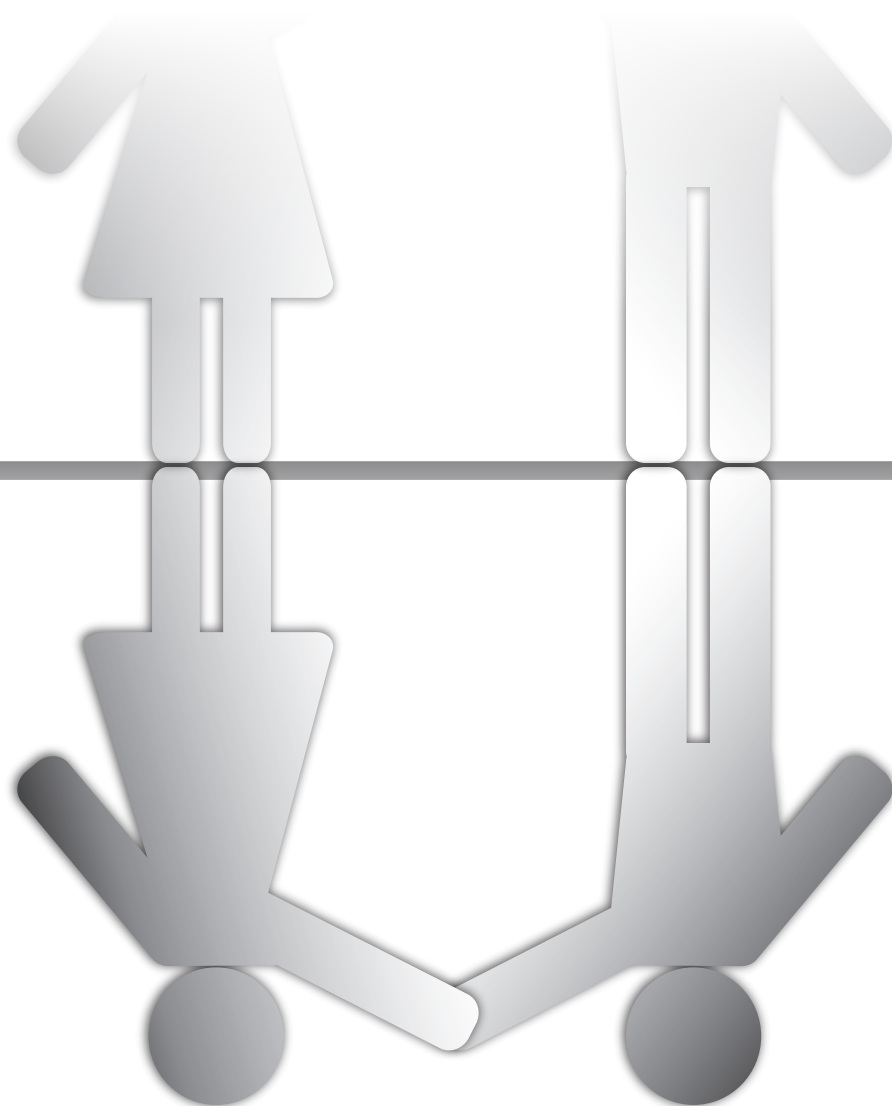
Osim toga, Komitet pozdravlja ratifikacije koje je izvršila država članica:

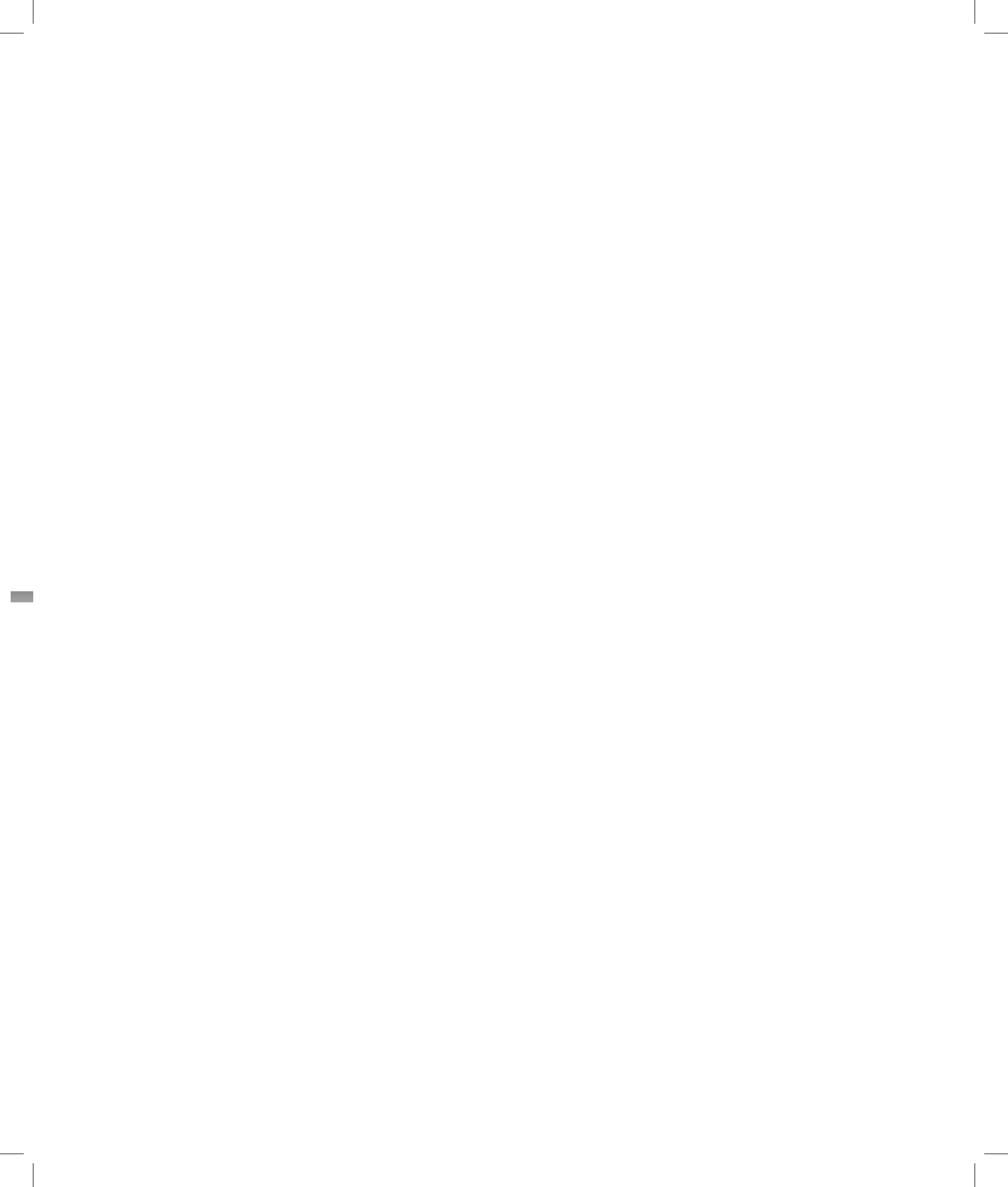
(a) Fakultativnog protokola uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja 24. oktobra 2008. godine;

(b) Protokola protiv nezakonite proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem, njegovim di-jelovima, komponentama i municijom, koji dopunjuje Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kri-minala od 1. aprila 2008. godine, i

(c) Rimskog statuta Međunarodnog krivič-nog suda 11. aprila 2002. godine.

ρολη

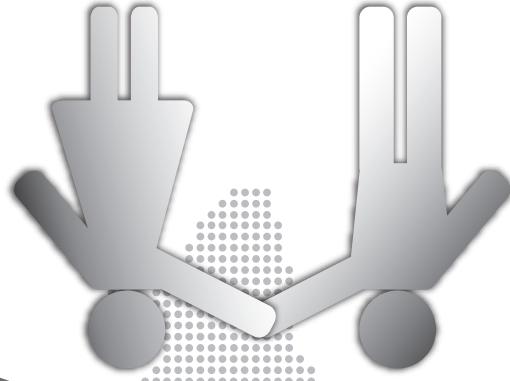
Sadržaj

2901291

Uvod	5
Podaci o implementaciji preporuka	7
Prevenција	11
Zabrane i pitanja u vezi s njima	13
Zaštita, oporavak i reintegracija	17
Medunarodna pomoć i saradnja	23
Daljnji rad i širenje znanja	29
Anex I - Preporuke Komiteta za prava djeteta	31

Dizajn & DTP: Aida Filipović

Izveštaj o implementaciji preporuka UN Komiteta za prava djeteta
nakon podnošenja inicijalnog izvještaja za Fakultativni protokol
uz Konvenciju o pravima djeteta koji se odnosi
na uključivanje djece u oružane sukobe

Sarajevo, juni 2012.

Nosilac aktivnosti:
NVO "Naša djeca" Sarajevo

Partneri u realizaciji:

"Budimo aktivni" Sarajevo; "Centar za prava djeteta" Konjic; "Naša djeca" Zenica;
"Step by Step" Sarajevo; "Sunce nam je zajedničko" Trebinje; "Svjetionik" Prijedor;
"Udruženje za pomoć mentalno nedovoljno razvijenih lica" Banja Luka;
"Zdravo da ste" Banja Luka; "Zemlja djece" Tuzla; "Naša djeca" Sarajevo

Projekt finansira Evropska unija
Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini
Skenderija 3a, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Tel: (++387)(0) 33 254-700
Fax: (++387)(0) 33 666-037

Finansijska i konsultativna podrška:

Save the Children

unicef
zajedno za djecu

"Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost organizacije Naša djeca Sarajevo i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovništva Evropske unije".